

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ, ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

**ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

МАТЕРІАЛИ

ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції

Частина 2

22-23 квітня 2021 р., м. Суми

Друкується згідно з рішенням вченої ради
навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
(Протокол № 8 від 07 травня 2021 р.)

ОРГКОМІТЕТ ТА РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова оргкомітету:

Лянной Ю.О. – доктор педагогічних наук, професор, ректор Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Заступник голови оргкомітету:

Кудріна О.Ю. – доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної (наукової) роботи Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Координатори оргкомітету:

Подрез Ю. В. – кандидат історичних наук, доцент, директор навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин, доцент кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Члени оргкомітету:

Вовк О. В. – кандидат історичних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Іваній О. М. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Моцак С. І. – кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувачки кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Жуков О. В. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Михтуненко В. В. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Оліцький В. О. – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції : «Історико-філософські дослідження молодих учених». Частина 2. (22-23 квітня 2021 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2021. – 109 с.

Збірник ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених присвячений важливим питанням всесвітньої історії, історії України, актуальним проблемам історії та теорії держави і права та міжнародних відносин.

ЗМІСТ

Макаренко О.	
США І СУВЕРЕНІЗАЦІЯ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХІХ ст.....	7
Максимова К.	
МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ НА БАЛКАНАХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ..	9
Мамалига В.	
ГРОШОВА ЗАСТАВА НА ВИБОРАХ ДО ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВЛАДДЯ ТА ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ.....	13
Манюк Д.	
БИТВА ПІД БЕРЕСТЕЧКОМ 28 ЧЕРВНЯ 1651 р.....	15
Маслянікова О.	
ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ФАКТОР У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ЯПОНІЇ: ПРОБЛЕМА ПРИНАЛЕЖНОСТІ ОСТРОВІВ СЕНКАКУ.....	16
Матусенко І.	
ФОРМУВАННЯ АРМІЇ УНР В ПЕРШІ РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ.....	18
Мелешко І.	
ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ.....	20
Михтуненко В.В.	
РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	22
Москалюк М.М., Москалюк Н. В.	
З ІСТОРІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	24
Оліцький В.О.	
НАГОРОДЖЕННЯ ДУХОВЕНСТВА СУМСЬКОЇ ЄПАРХІЇ РПЦ МЕДАЛЯМИ «ЗА ДОБЛЕСТНИЙ ТРУД В ВЕЛИКОЇ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ 1941–1945 ГГ.».....	25
Онацький В.	
БАЯЗИД БЛИСКАВИЧНИЙ ПРОТИ ТАМЕРЛАНА У БИТВІ ПРИ АНКАРІ 1402 р.....	27
Осадчий Д.	
СТАНОВЛЕННЯ КАМАКУРСЬКОГО СЬОГУНАТУ 1192-1335 рр.....	29
Парфило Б.	
ВПЛИВ АРХІЄРЕЇВ-УКРАЇНЦІВ НА РЕФОРМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ ХVІІІ СТ.....	31
Пархоменко В.	

СЛАБКІ МІСЦЯ ІСТОРІОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КАВКАЗЬКОЇ ВІЙНИ (1817-1864).....	33
Паславська Н.	
ЦЕХОВІ КНИГИ ЯК ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РЕМІСНИЧИХ КОРПОРАЦІЙ РАНЬОМОДЕРНОГО ЛЬВОВА.....	35
Півньова В.	
СТВОРЕННЯ ОБСЄ: ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ.....	37
Почкун С.	
ПОРТРЕТ ІВАНА МАЗЕПИ: ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	39
Ребенок В.	
КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РОЗДІЛЕННЯ КОРЕЇ ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	41
Рощупкін Є.	
СПОТВОРЕННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 РР. У РОСІЙСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ ПРАЦЯХ.....	43
Самойленко А.	
РОЛЬ УКРАЇНИ У ПІВНІЧНІЙ ВІЙНІ.....	44
Самотуга І.	
СИРІЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ЙОГО УЧАСНИКІВ.....	46
Самотуга Ю.	
УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ.....	48
Сантар Р.	
ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ.....	50
Свиридов А.	
СПРОБИ РАДЯНСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВИХ СВЯТ УКРАЇНЦІВ.....	54
Сергєєва А.	
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ІСТОРІЯ ГУАМ (1997-2021pp.): ЕТАПИ ДІАСПОРАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МІЖДЕРЖАВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ.....	56
Сидоренко Я.	
«ЗАКОНИ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ» П. СКОРОПАДСЬКОГО ЯК ЗАКОНОТВОРЧИЙ ДОКУМЕНТ.....	58
Сігалова Ю.	
НЕДОТОРКАННІСТЬ СУДДІВ: СПРОБА ОСМИСЛЕННЯ.....	60
Смерека Б.В.	
ЦЕРКОВНІ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕННЯ АНГЛІЇ 1563 ТА 1603 РР.....	62
Сосновський Д.	

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА РАДА 1654 р. ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....	64
Стовпак Л.	
ВІЙНА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ США І ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВ.....	65
Ступакова Ю.	
ПРИЧИНИ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ АНТИГІТЛЕРІВСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ В 1942 р.....	67
Сугоняко Д.	
УКРАЇНСЬКІ БЛАГОДІЙНИКИ ТА МЕЦЕНАТИ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ ст.: ТЕРЕЩЕНКИ, ХАНЕНКИ, СИМИРЕНКИ.....	69
Талалаївська А.	
УКРАЇНСЬКИЙ ФЕМІНІЗМ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ.....	71
Таранова А.	
МЕХМЕД ІІ ТА ВЛАД ІІІ: ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН.....	73
Тарасова Л.	
РОЗВИТОК ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В КИЇВСЬКІЙ РУСІ.....	75
Таратун Л.	
МОДЕЛЬ ЯПОНСЬКОГО «ЕКОНОМІЧНОГО ДИВА»: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ.....	77
Тихонов Є.	
РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ СЛОБОЖАНЩИНИ У ХІХ СТОЛІТТІ.....	79
Тімченко А.	
ДІЯЛЬНІСТЬ ООН В УКРАЇНІ.....	81
Токар Б.	
ВПЛИВ ХРИСТІЯНІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСІ.....	82
Токаренко І.	
ФЕНОМЕН ДЕРЖАВИ ЧИНГІЗ-ХАНА.....	84
Усова Є.	
РОЛЬ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО БІЛОГО РУХУ В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ВІЙНІ 1917-1922 рр.....	86
Фадєєв С.	
ОСОБЛИВОСТІ СКАСУВАННЯ КРІПОСНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ В ІІ ПОЛ. ХІХ ст.....	88
Фесюк К.	
УКРАЇНА – ЄС: СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	90
Храмойкіна Д.	
СЕЛЯНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ РАДЯНІЗАЦІЇ (1928-1933 рр.).....	92

Хромова В.	
РОЛЬ САНУ СВЯЩЕННИКА В КРИМІНАЛЬНО-СЛІДЧИХ СПРАВАХ 1930-Х РОКІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВНИХ СПРАВ ГДА СБУ, УСБУ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ДАЧО).....	94
Ціватий В.Г.	
ФІЛОСОФІЯ ДИПЛОМАТІЇ ТА ФІЛОСОФІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В ЄВРОПІ РАНЬОГО МОДЕРНОГО ЧАСУ (XVI-XVIII ст.): ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ.....	96
Чабанова Д.	
МУЗЕЙ КРОЛЕВЕЦЬКОГО ТКАЦТВА.....	98
Чижев О. І.	
ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ СУМЩИНИ ЗА НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ 1941 – 1943 рр.....	100
Штефюк Д.	
МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....	103
Юдченко Ю.	
НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД УКРАЇНСЬКИХ ПАРТИЗАНСЬКИХ ФОРМУВАНЬ В РОКИ РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ (1941-1944 рр.).....	105
Ярош Н.В., Ішмурадов Заїрджан	
ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ (80-ТІ рр. ХХ ст.)....	107

Макаренко О.В.,
магістр спеціальності Середня освіта (Історія)
Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С. Макаренка

США І СУВЕРЕНІЗАЦІЯ КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ XIX ст.

Сьогодні Латинська Америка є одним із тих регіонів світу, що найбільш динамічно розвиваються. Становище політичної та економічної залежності латиноамериканських країн від США налічує більше як двохсотлітню історію. Ця ситуація не переконує у добросусідському характері їх відносин і не завжди відповідає ідеалам справедливості і взаємовигідного співробітництва.

З утворенням у кінці XVIII ст. в Західній півкулі нової демократичної держави – Сполучених Штатів Америки – та входженням її до світового співтовариства, поставило на порядок денний питання формування її зовнішньополітичної доктрини. Становлення зовнішньополітичного курсу нової республіки розпочиналося у період підйому революційної активності народів Європи та американського континенту, що вимагало з боку молоді держави мудрої і виваженої позиції у визначенні характеру своєї зовнішньої політики.

Першим союзником США на європейському континенті стала революційна Франція. У 1776 р. між обома державами було підписано двосторонній договір про мир, дружбу і військовий союз [3, с. 48]. Динаміка розвитку революційних подій у Франції останньої чверті XVIII ст., зміна п'яти революційних режимів, прихід до влади Наполеона Бонапарта і встановлення його диктатури глибоко розчарували практично всіх громадян США. Невдалі спроби впливати на результати революційних подій в інших країнах привели американський істеблішмент до висновку зайняти курс невтручання у справи інших держав не залежно від їх політичного ладу, дотримуватися суворого нейтралітету в умовах конфліктів між державами. Така зовнішньополітична позиція США на довгі роки була зафіксована їх першим президентом Дж. Вашингтоном у його прощальному посланні 1796 р.

Однак боротьба за незалежність у країнах Латинської Америки проти іспанського колоніалізму стала справжнім викликом для зовнішньої політики Сполучених Штатів, на який потрібно було давати достойну відповідь. Активна зовнішньополітична позиція США в Західній півкулі могла б поставити їх на чолі нового республіканського співтовариства, але водночас загрожувала серйозними і, часто, неоправданими ускладненнями на світовій арені. Прийняття правильного рішення було вкрай непростою справою, оскільки у досягненнях своїх зовнішньополітичних завдань США не могли поки що спиратися ні на сильну армію, ні на професійний дипломатичний корпус.

Найбільш яскравим проявом реакції керівництва США на революції в іспанських колоніальних володіннях Латинської Америки стало Сьоме щорічне послання п'ятого президента США Джеймса Монро до Конгресу 2 грудня 1823

р., зовнішньополітична частина якого увійшла в історію як «доктрина Монро», або «Принципи 1823 р.» [2, с. 76]. Президентом США було проголошено закриття «обох Америк» для подальшої колонізації і принцип «невтручання» європейських держав в справи на Американському континенті. Обґрунтовуючи у цьому документі своє право на лідерство в Західній півкулі, політикум США разом з тим відкрито заявляв про свою підтримку «...урядів, які проголосили свою незалежність ... і незалежність яких ми визнали» [3, с. 48]. Фактично латиноамериканський аспект «доктрини Монро» визначив на багато десятиліть уперед сутність національних інтересів у зовнішній політиці США.

Сполучені Штати Америки виходили в першу чергу зі своїх власних національних інтересів, а не турбувалися про захист свободи і незалежності країн Латинської Америки. Походження і характер «доктрини Монро» були обумовлені не лише конкретною міжнародною обстановкою, що склалася на осінь 1823 р., а й більш загальними причинами, які мали місце всередині самих США: розвиток капіталізму, консолідація американської нації, поширення експансіоністських і націоналістичних ідей тощо.

Іспанська колоніальна імперія, що перебувала в стані глибокого занепаду, в першій чверті ХІХ ст. переживала серйозну кризу. Упродовж майже чверті століття Латинська Америка була охоплена вогнищем національно-визвольного руху і більшість країн до кінця 1823 р. стали незалежними. Постала реальна загроза агресії на територію Латинської Америки країн Священного союзу та Англії. Остання прагнула заволодіти ринками збуту та розширити свій політичний і економічний вплив у Західній півкулі. США ревниво відносилися до збереження і зміцнення своєї незалежності, а також одночасно прагнули розширення своїх позицій як у Північній, так і в Південній Америці [1, с. 52]. У Вашингтоні прагнули до збереження незалежної від Європи системи політики і підкреслювали необхідність відокремлення американських інтересів від європейських.

Отже, встановлення Сполученими Штатами Америки офіційних відносин з колишніми іспанськими колоніями сприяло розширенню сфери дії світових міжнародних зв'язків. Поряд з європейською системою міжнародних відносин зароджувалася нова, американська, до якої втягувалися незалежні латиноамериканські держави, стаючи її суб'єктами. У зовнішній політиці США того періоду переважали не експансіоністські, а націоналістичні інтереси та прагнення розширення самостійних позицій США в Західній півкулі. Її принципи використовувалися для захисту національних інтересів США, проти впливу Великої Британії та інших європейських країн на американський континент. США, встановивши першими з усіх держав дипломатичні відносини з новими незалежними державами Латинської Америки, не лише значно розширили сферу своїх геополітичних інтересів, але й авансували своє лідерське становище в Західній півкулі на невизначено тривалий час.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Болховитинов Н.Н. Доктрина Монро: происхождение, характер и эволюция. *Американский экспансионизм: новое время*: сборник. М.: Наука, 1985. С. 49–65.

2. Из Седьмого ежегодного Послания Конгрессу Президента Джеймса Монро 2 декабря 1823 года. *История США: хрестоматия. Учебное пособие для вузов.* М.: Дрофа, 2005. С. 75–78.
3. Трояновская М.О. США и суверенные республики Нового Света (конец XVIII – первая четверть XIX века). *Новая и Новейшая история.* Выпуск 6. С. 48–66.

Максимова К.С.,
студентка II курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії.
Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ НА БАЛКАНАХ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Балкани, які здобули собі історичну репутацію «порохової бочки Європи», і після закінчення епохи біполярності залишаються одним з найбільш нестабільних європейських регіонів. Балканський регіон, який об'єднує країни Балканського півострова від Греції на півдні до Словенії, Угорщини, Болгарії і Румунії на півночі, надзвичайно неоднорідний. Деякі країни успішно розвиваються, економічно і політично інтегровані в європейські та євроатлантичні структури. Так, Греція, Словенія, Болгарія, Румунія - повноправні члени Європейського Союзу і НАТО, а у віддаленій перспективі при сприятливому розвитку подій Хорватія і Македонія також можуть приєднатися до НАТО і ЄС. У той же час доля деяких країн, що виникли на уламках колишньої Югославії, залишається невизначеною щодо перспектив їх внутрішнього розвитку, а також їх майбутнього місця і ролі в Європі. Саме такі держави несуть серйозну загрозу регіональній і європейській безпеці, тим самим представляючи особливий інтерес для дослідників сучасних міжнародних відносин.

Етнічна напруженість традиційно залишається в центрі політичного процесу. А саме етнічний конфлікт в краї Косово і Метохія, розташованому в самому центрі Західних Балкан, залишається і в центрі уваги міжнародної спільноти. Розпад біполярної системи, зникнення «югославізму» послужили каталізатором зростання націоналізму на просторі Югославії. Югославські етнополітичні конфлікти з'явилися кульмінацією довготривалої тенденції, що бере свій початок в національно визвольних війнах кінця 1950-х років [1].

Не вирішений до сьогоднішнього дня, конфлікт сягає корінням у часи розселення племен на території Західних Балкан. На Косовому полі 1389 року серби героїчно билися з турецькими завойовниками. Саме тут почалася драма проникнення Оттоманської імперії в Європу [2].

При турецькому пануванні, в зв'язку з зародженням албанської державності, серби поступово залишали цей район. Косово і Метохія були включені до складу Сербії після перемоги Балканського союзу в Першій Балканській війні. Війна завершилася поразкою Туреччини. Наслідками якої стали протести албанського населення, підтриманого Албанією, яка висловила територіальні претензії і почала боротьбу за приєднання цих областей [3].

Албанські сподівання здійснилися ненадовго в період Другої світової війни. Ідея «Великої Албанії», була втілена під час окупації країни Італією в 1939 році, а потім Німеччиною в 1943 [11].

Після 1945 року керівництво Югославії на чолі з Йосипом Броз Тіто поступово здійснювали план побудови Балканської імперії. Разом з албанськими лідерами була задумана югославсько-албанська федерація, де території можна було приєднати до албанської федеративної республіки, але цей план не був реалізований та сербські переселенці часів Другої світової війни не були повернуті в край, який перебував уже в складі Сербії [4].

За конституцією 1946, Косово і Метохія - автономна область у складі Сербії, за конституцією 1963 року - автономний край. Але конституція 1974 року наділила Косово політичною і економічною самостійністю. Але, юридично оформлені зміни не приносили очікуваних результатів, а лише зміцнювали албанський націоналізм і послаблювали Сербію. Албанське населення прагнуло до зближення з Албанією, вимагали об'єднання територій різних республік, на яких живуть албанці, в одну державу і надання самому краю статусу республіки [5].

Косовські албанці бойкотували вибори в сербські республіканські і югославські федеральні державні інститути. У 1991 році вони провели референдум про незалежність і підтримали створення незалежної республіки. Були обрані президент (Ібрагім Ругова) і парламент. Контроль з боку Сербії здійснювався поліцейськими силами на території краю, однак репресивні поліцейські дії лише радикалізували сепаратистський рух в Косово, і в обстановці розпаду югославської держави конфлікт стримати було неможливо [6].

Також актуальним для Західних Балкан є питання статусу держав. Перекроювання кордонів і політичної неоформленості балканських держав консервує конфліктну ситуацію в регіоні і є викликом європейської безпеки. На Балканах не завершений процес визначення кордонів і формування держав. Він утруднений такою проблемою, як недосконалість конституційно правових основ західнобалканських держав і пов'язане безпосередньо з цим питання їх статусу [7].

Поява нових державних утворень в результаті югославських воєн 1990-х років супроводжувалося створенням нових конституційних рамок для їх існування. Прийняті в умовах важких конфліктів і мали своєю головною метою запобігання або недопущення подальшого кровопролиття, ці документи стали законодавчою базою для слабких і неефективних урядів і інститутів, які до сих пір не домоглися ні поставлених цілей у внутрішній і зовнішній політиці, ні підтримки і довіри населення [8].

Між 1994 і 2002 роками міжнародні переговорники і місцеві партії розробили конституцію для самої Боснії і Герцеговини, яка з'явилася частиною Дейтонських угод (1995); внесли зміни до конституції Республіки Сербської (1996); надали конституційні рамки для Косово (2001); підготували Охридські угоди (2001); структурували новий Державний Союз Сербії і Чорногорії, обговорюваний при інтенсивному залученості Європейського Союзу (2002).

Ідея створення цих документів пов'язана з елітами, що асоціюються з озброєними конфліктами, чийм основним принципом стало поділ влади з метою запобігання зіткнень, а не забезпечення правопорядку [9].

Особливо актуальні конституційна проблема і проблема статусу для Сербії, Чорногорії, Косово, Боснії і Герцеговини, Македонії. У травні 2006 р. формальний дозвіл отримала проблема статусу державного союзу Сербії і Чорногорії. Референдум, проведений в Чорногорії, зібрав 86,3% населення, 55,4% з яких висловилися за незалежність. Референдум і його результати були визнані міжнародною спільнотою, що ознаменувало мирний і законний вихід Чорногорії зі складу союзної держави [10].

До останнього часу держава Сербія і Чорногорія стикалася із значними труднощами. Проблемою залишається район Санджака, де труднощі пов'язані з мусульманським населенням. В районі Воєводіна, зберігаються сепаратистські настрої угорського населення. Невирішені проблеми з Хорватією щодо сербських і хорватських анклавів, кордонами в Боснії і Герцеговині. Відсутня згода щодо кордонів з Македонією [11].

На Балканах досі потрібна присутність міжнародних поліцейських сил, які проводять операції, щоб не допустити скочування до нового кровопролиття. Першим фактором ролі ЄС на Балканах стала зміна міжнародної обстановки в галузі безпеки США, провідної країни НАТО. Це пов'язано з втратою США інтересу до Європи після закінчення біполярності і пошуком нових місій, що відповідають їх статусу єдиної наддержави. Каталізатором тенденції відсторонення американців від Балкан послужили події 11 вересня 2001 року. Терористичні акти змінили порядок денний. Американська територія перестала бути «недоторканою» і пріоритети в політиці безпеки різко змінилися. Міжнародне співтовариство на чолі з США переключилося з балканської тематики на боротьбу з міжнародним тероризмом на Близькому Сході [17].

З початком югославської кризи, європейська військова присутність здійснювалося через структури ООН, НАТО і ЗЄС. Збільшувалася кількість європейських військових на території Західних Балкан. Відбувалася передача відповідальності від ООН до Північноатлантичного Альянсу і самому ЄС. У зв'язку з цим зросла необхідність оформлення співпраці ЄС і НАТО як двох лідируючих організацій в регіоні під назвою "Берлін Плюс" [18].

Перевіркою функціональності співпраці були операція «Конкордія», яка після успішного завершення змінила назву на поліцейська місія «Проксіма» та військова операція «Алтея». ЄС відповідає за забезпечення безпеки на щоденній основі, НАТО зосереджує свою діяльність на військовій реформі в країні, підготовці країни в «Партнерство заради миру», і, в кінцевому підсумку, до вступу в Альянс [14].

Необхідність у співпраці з колишніми колегами виникла з розпадом Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (СФРЮ), що викликав низку руйнівних воєн на Балканах протягом усього десятиліття [15].

З початком дезінтеграційних процесів на території колишньої Югославії, було очевидним, що Росія буде залучена в події на Балканах. З 1900-х років ельцинська Росія без коливань приєдналася до всіх рішень, прийнятих щодо

Югославії західними державами і структурами безпеки в 1992-1993 рр. Деякі спроби дипломатичної активності, наприклад, посередництво в переговорах під час сараєвської кризи 1994 приносили успішні результати. Однак надії Росії та побоювання Заходу з приводу самостійного курсу Москви були переоцінені. Аби залагодити боснійську кризу було прийняте рішення про розширення НАТО, що супроводжувалося обструкцією з боку Росії. Спостерігаючи за розширенням НАТО на схід, Росія сприймала це як спробу ізолювати її, не залишити їй місця в новій системі безпеки і відмовитися від партнерства з нею. [16].

Звісно ж, що міжнародні організації в дійсності хотіли і прагнули до припинення конфліктів, але безперечна орієнтація на власні інтереси не дала можливості досягти політичного консенсусу, без якого не вдалося уникнути ні кровопролиття, ні повернення до орієнтованості міжнародних відносин на фактор сили [17].

27 серпня 1991 року ЄС прийняв рішення про створення Конференції Європейських Співтовариств по Югославії. За допомогою конференції міжнародне співтовариство передбачало контролювати дезінтеграційні процеси на території СФРЮ, визначати конституційний лад майбутньої Югославії. Однак розпад федерації виявився складним. Конференція вдавалася до погроз і тиску. А з підключенням в березні 1992 року до переговорного процесу під керівництвом ЄС і США, в той час натхненних стратегією «глобального лідерства» і впевнених, що європейці не зможуть вирішувати без них складні міжнародні питання, звернення до силової політики стало реальністю [18].

Отже, вплив процесу європеїзації на розвиток регіону досягло такого ступеня, при якому регіональна стабілізація і членство в НАТО і ЄС стають питанням часу. Можна прогнозувати поетапний вступ західнобалканських республік в НАТО, а потім до Європейського Союзу. У той же час значний конфліктний потенціал на території західнобалканських республік, закладений етнотериторіальними конфліктами, проблемою визначення меж і статусу держав, проблемою біженців і переселених осіб, проблемою корупції та організованої злочинності, не виключає ймовірність напруженості і дестабілізації, які можуть істотно уповільнити інтеграційні процеси.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. «Голубые каски». Обзор операций ООН по поддержанию мира. Издание Департамента общественной информации ООН. Нью-Йорк, 1990.
2. «Дорожная карта» по общему пространству внешней безопасности. М., 10 мая 2005.
3. «Дорожная карта» по общему пространству науки и образования, включая культурные аспекты. М., 10 мая 2005.
4. «Дорожная карта» по общему пространству свободы, безопасности и правосудия. М., 10 мая 2005.
5. «Дорожная карта» по общему экономическому пространству. М., 10 мая 2005.
6. Доклады Генерального секретаря ООН о Миссии Организации Объединенных Наций по делам временной администрации в Косово. S/2006/906, S/2006/707, S/2006/45, S/2005/335, S/2005/88, S/2004/907, S/2004/613, S/2004/348, S/2004/71, S/2003/996, S/2003/675, S/2203/421, S/2003/113, S/2002/ 1125, S/2002/779, S/2002/436, S/2002/62, S/2001/926, S/2001/565, S/2001/218, S/2000/1196, S/2000/878.

7. Заявление постоянного представителя РФ при ООН В. Чуркина. 21 июня 2007. И. Комментарий официального представителя МИД РФ М. Камынина. 13 июня 2007.
8. НАТО на Балканах. Брифинг НАТО. Февраль 2005.
9. основополагающий Акт о взаимных отношениях, сотрудничестве и безопасности между НАТО и Российской Федерацией, подписанный в Париже 27 мая 1997.
10. Отношения между Россией и НАТО: новое качество. Заявление глав государств и правительств стран-членов НАТО и Российской Федерации. Рим. 28 мая 2002.
11. Ралич П. Кто есть кто в Боснии и Герцеговине. Белград, министерство информации Сербии, 1992.
12. Стенограмма выступления и ответов Министра иностранных дел России С.В.Лаврова на вопросы СМИ на совместной пресс-конференции с Министром иностранных дел Черногории М.Роченом по итогам переговоров. Подгорица. 20 апреля 2007.
13. Стенограмма выступления и ответов Министра иностранных дел России С.В.Лаврова на вопросы СМИ на совместной пресс-конференции с Премьер-министром Сербии В.Коштуницей. Белград. 19 апреля 2007.
14. A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy. Brussels, 12 December 2003.
15. Agreement on Partnership and Cooperation signed by the European Union and Russian Federation. 24 June 1994.
16. Albania. 2005 Progress Report. European Commission. Brussels, 9 November 2005.
17. Analytical report for the Opinion on the application from the Former Yugoslav Republic of Macedonia for EU membership. Commission of the European Communities. Brussels, 09 November 2005. SEC (2005) 1425.
18. Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries. Statistics, PGDS/DDS. UNHCR. Geneva, May 2005.

Мамалига В.В.,

студентка I курсу спеціальності Право

*Науковий керівник – **Кучук А.М.,** д.ю.н., професор*

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ГРОШОВА ЗАСТАВА НА ВИБОРАХ ДО ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ В КОНТЕКСТІ ПРАВОВЛАДДЯ ТА ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ

У сучасному суспільстві однією з цінностей визнається конституційна демократія. Наголосимо, що йдеться саме про конституційну, а непарламентську чи яку-небудь іншу демократію. Саме вона ґрунтується на таких аксіологічних складових як людські права, людська гідність, рівність у правах, правовладдя, справедливість. Хоча, не можемо не відмітити, що за показниками рівня демократії в світі, держави переважно намагаються «відійти» від уже традиційного підвищення цього рівня. «У 2020 році більший чи менший крок назад у демократії зробили всі регіони світу. Ситуація із демократією, яка, за висловом Вінстона Черчилля, є найгіршою формою правління, за винятком усіх інших, погіршилася у 116 з 167 досліджуваних держав. Тобто, у 70% країн світу. Загальні показники 2020 року є гіршими за показники попереднього, докоронавірусного року, і значно гіршими за ті, що були у 2006 році, коли Economist почав укладати Індекс демократії» [1].

У цьому контексті не можна не згадати і про такий інститут як виборча застава. Виникає питання: наскільки її наявність відповідає означеним мною

цінностям, зокрема, правовладдю та принципу рівності (у цьому аспекті – рівності незалежно від майнового стану).

Для відповіді на це питання, методологічно правильним є зясування проблеми, що являє собою правовладдя? Одразу відзначимо, що я послуговуюсь терміном «правовладдя» як еквіваленту терміно-поняття «верховенство права», що на думку відомого вітчизняного правника, нині судді Конституційного Суду України, С. Головатого є адекватним відповідником для англійського the rule of law. У вітчизняній правничій науці відсутнє єдине розуміння змісту цього поняття. При цьому, законодавство доволі часто для інтерпретації його змісту відсилає до практики Європейського суду з прав людини. Так, наприклад, відповідно до ст. 8 Кримінального процесуального кодексу України: «Кримінальне провадження здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини» [2].

На мою думку, цим поняттям охоплюється наступне. Це додержання прав людини, недискримінація, рівність всіх (в тому числі й перед законом), ефективний доступ до правосуддя, заборона державного свавілля і т.д. При цьому, важливим є наступне уточнення: у тоталітарній державі, якою керує тиран, правовладдя не може існувати. Адже, наприклад, деспотичний вождь може видати закон, який легко порушить права людини. За такого державно-правового режиму вказівки вождя є змістом і сутністю «права». Однак, право не може бути суб'єктивним. Воно одне для всіх і на кожного поширює свою дію однаково.

Щодо принципу рівності як загально принципу права, то він передбачає рівноправність всіх людей незалежно від будь-яких ознак. Зараз в Україні грошова застава для кандидатів у Президенти чи народні депутати має доволі великий розмір. Можливо так хотіли зменшити кількість тих, хто балотується, але таке рішення ставить під сумнів аспект рівності прав щодо доступу до державної служби. Одне з найочевидніших порушень принципу рівності є дискримінація. На мою думку, введення непомірної грошової застави – це дискримінація людей за майновим критерієм. Хоча, варто відзначити, що зменшивши заставу, кількість кандидатів на посади збільшиться, що обумовлює додаткові витрати з державного бюджету. Таким чином, на мою думку, все ж таки треба зменшити розмір грошової застави (так як це порушує найважливіше, що у нас є – наші права), та шукати інші механізми диференціації кандидатів.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Зануда А. Як пандемія підкосила демократію у світі і чому це важливо. URL <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56086885>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

Манюк Д.В.,
студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)
Науковий керівник – Моцак С.І., к.п.н., доцент
СумДПУ імені А.С.Макаренка

БИТВА ПІД БЕРЕСТЕЧКОМ 28 ЧЕРВНЯ 1651 р.

Битва під Берестечком - це одна з ключових битв Національно-визвольної війни 1648 – 1656 років, важлива сторінка в нашій історії, розвиток цих подій починається з 28 червня 1651 року. Могутнє військо Богдана Хмельницького разом з кримськотатарським військом Іслама II Герēja вступає у битву проти армії Речі Посполитої під командуванням короля Яна Казимира II.

Більше ніж півтора роки великих перемог Б. Хмельницького, закінчилися успішною Зборівською компанією у липні-серпні 1649 року та подачею польському королю Яну Казимиру вісімнадцяти «Пунктів про потреби Війська Запорізького». Пункти були прописані в рамках украденого польсько-татарського договору.

В напружених умовах проходило затвердження Зборівської угоди із сеймом Речі Посполитої, ситуація чітко засвідчувала, що польська шляхта не хотіла виконувати ніяких умов Зборівського договору і дуже ретельно готувалося до війни, вже наприкінці літа 1650 року було взято під Корсунем в полон коронного гетьмана М. Потоцького, який закликав воювати поки «вся земля не почервоніє від козацької крові». Розуміючи, що війна неминуха, Б. Хмельницький починає готувати армію. До якої згодом приєднується хан Іслам Гірей III на чолі 30-40 тисяч кінноти.

Обидні могутні армії на чолі з Яном Казимиром II і українськими козацько-селянськими військами Богдана Хмельницького та його татарськими союзниками (хан Іслам Гірей III) зішлись в бій 28 червня біля містечка Берестечко(нині сучасна Волинська обл. України) битва тривала до 10 липня.

На другий день війни 29 червня Б. Хмельницький використавши сприятливі погодні умови перевів свою армію через переправу в Козині [2,с.73].

Разом з татарами атакував ліве крило королівських військ. Польський воєначальник Зигмунд Пшиємський зустрів їх із вогнем артилерії. Інша частина угруповань татар спробувала заманити королівську кавалерію в лози на козацьку піхоту, але це зробити не вдалося, тому що полки Станіслава Потоцького та Станіслава Лянцкоронського вже повністю зігнали їх з поля, близько полудня козаки й татари пішли в атаку, але вже на праве крило королівської армії [2, с.73].

З ранку третього дня Хмельницький почав готувати військо до бою, розмістивши чотири табори: один великий, захищений десятьма рядами возів, у центрі, один менший лівіше і ще два справа під прикриттям козацької кінноти. На лівому фланзі розмістилась татарська кавалерія, позаду якої на узвишші був їх основний табір. Поляки в центр висунули артилерію, позаду розташували піхоту, потім кінноту, драгунів і рейтарів. Ранок був туманний

тому бій розпочався близько полудня, поранено Іслама Гірея та вбито його брата Крим Гірея, все татарське військо покинуло поле боя. Армії Хмельницького довелося відступити, гетьман та його генеральний писар І. Виговський кинулись навздогін Ісламу Гірею. Кинуте українське військо обирає наказним гетьманом прилуцького Філона Джалалію. На вимоги Яна Казимира здатися було відхилено, на бік поляків перейшов полковник Михайло Криса [2,с.75].

5 липня новим гетьманом обрали миргородського полковника Матвія Гладкого, згодом - кальницького полковника Івана Богуна. Під його керівництвом відбулась остання сутичка між військами, почалася нова підготовка до перепав через Пляшівку для виходу з оточення. Саме у ній козацтво потерпіло поразку та не могло більше продовжувати боротьбу. Новообраний гетьман І. Богун встиг переправити лише 20-тисячний корпус кінноти і врятувати частину артилерії. Надвечір до рук поляків потратило 18 гармат, 7 бочок пороху і 20 козацьких корогв, гетьманська булава і документи з канцелярії.

Поразка у битві під Берестечком мала велику кількість негативних наслідків для української сторони, підписання Білоцерківського договору, який мав чимало пунктів які суттєво дискримінували українську сторону. Гарною новиною було те, що він так і не був затверджений у Сеймі, дія якого продовжувалась лише впродовж року. Бо вже через рік поляки зазнали нищівної поразки під Батогом. Хоч і битва під Берестечком і стала найбільшою у часи гетьманування Хмельницького поразкою вона не загасила запал козаків до боротьби у Національно-визвольній війні.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Закоморний Я.О. битва під берестечком: переломний момент національно-визвольної війни(1648–1657 РОКИ) // *Молодий вчений. Харків*: 2016 р, № 3(30) березень. С. 316-319
2. Коляда І., Марченко С., Кирієнко О., Битва під Берестечком // *Знамениті події історії України. Харків: Фоліо*, 122 с.

Маслянікова О.Ф.,
студентка IV курсу
НПУ імені М.П. Драгоманова

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ФАКТОР У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ЯПОНІЇ: ПРОБЛЕМА ПРИНАЛЕЖНОСТІ ОСТРОВІВ СЕНКАКУ

Актуальність теми дослідження обумовлена як теоретичними, так і практичними проблемами територіальної приналежності островів Сенкаку (Дяююйдао) в міжнародних відносинах. Суперечка через ці острови виділяється із загального ряду територіальних конфліктів регіону.

Метою дослідження є вивчення питань, пов'язаних з вивченням конфлікту навколо Сенкаку, розглядом союзницьких зобов'язань Японії перед сусідніми країнами.

З урахуванням тієї ролі, яку відіграють у світовій політиці США, Китай і Японія, а також тієї обставини, що вільними або мимовільними учасниками

конфлікту стають дві ядерні держави, територіальна суперечка навколо Сенкаку набуває глобального значення і являє собою серйозний дестабілізуючий фактор для всієї системи міжнародних відносин [3, с. 34].

Острови мають величезну стратегічну цінність, оскільки розташовані на важливій ділянці морських комунікацій, який став об'єктом протистояння між Китаєм, з одного боку, і США і їх союзниками — з іншого. Сенкаку розглядаються китайським керівництвом як одна з ланок «першої острівної лінії», контроль над якою набуває ключового значення в рамках військово-морської стратегії Пекіна, націленої на блокування вільного доступу до тихоокеанського узбережжя КНР військового флоту США і їх союзників. У свою чергу, Вашингтон відстоює принципи свободи мореплавання. З цієї точки зору, суперечка навколо островів неминуче торкається питань військово-політичного суперництва в Східній Азії.

Велике значення має фактор природних ресурсів. Після ратифікації Китаєм і Японією в 1996 році Конвенції ООН з морського права обидві країни отримали переважне право на розробку природних ресурсів в 200-мильній особливій економічній зоні, що багаторазово підвищило цінність островів. У травні 1969 року Економічна комісія ООН для Азії і Далекого Сходу після дослідження геологічної структури складу морської води прийшла до висновку, що континентальний шельф між Тайванем і Японією є одним з найбільш перспективних світових джерел вуглеводнів. У 1999 році на шельфі були виявлені великі поклади природного газу, обсяги яких оцінюються в 200 млрд куб. Крім того, акваторії навколо островів, багаті рибними і морськими ресурсами, є традиційним місцем морського промислу Китаю і Японії [1, с.56].

У результаті переговори нерідко заходять в глухий кут. Ця обставина переводить даний спір в категорію складних, малоперспективних і навіть безнадійних.

Серед аргументів, які висуває китайська сторона на користь своїх претензій на приналежність островів Сенкаку Тайваню, можна виділити наступні: 1) пріоритет в їх відкритті і освоєнні; 2) географічні особливості; 3) договірно-правова база.

Що стосується аргументу щодо неправомірної передачі островів Японії, Токіо незмінно підкреслює ту обставину, що з моменту офіційного включення островів до складу Японії вони були частиною її національної території, включаючи в тому числі і той період, коли адміністративний контроль над островами здійснювали США і використовували їх в якості цілей при проведенні артилерійських стрільб. Правда, Токіо визнає, що форма власності на островах Сенкаку неодноразово змінювалась [5, с. 234].

На сьогоднішній день чимале значення, з точки зору перспективи подальшого розвитку конфлікту, матиме ситуація навколо нафтових родовищ в районі серединної лінії між особливими економічними зонами двох країн. У 2018 році Японія і Китай домовилися почати спільне освоєння шельфу, однак угода так і не запрацювала. Якщо хто-небудь з них почне розробку самостійно, діючи з свого боку серединної лінії, це негайно призведе до нового етапу ескалації напруженості [2, с.78].

Таким чином, міжнародно-правові та дипломатичні механізми, швидше за все, не можуть бути ефективними для вирішення територіальної проблеми островів Сенкаку, так як для їх використання потрібна згода обох сторін. До того ж, оскільки Японія не визнає наявності проблеми Сенкаку, можливість вирішення даного питання через Міжнародний суд ООН фактично дорівнює нулю.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Заблоцька Р. О., Чорноморець О. О. Міжнародні інтеграційні процеси сучасності: монографія. К.: Знання України, 2004. 303 с. Режим доступу: <https://cutt.ly/l10cizX>
2. Історичні і політологічні дослідження, Випуск 2. Донецьк: Видавництво Донецького державного університету, 2005. 38 с. Режим доступу: <https://cutt.ly/A10cwkq>
3. Мунтіян В. О. Проблеми національної безпеки в процесах державотворення: збірник праць, Том 1. К.: Квіц, 2004. 386 с.
4. Регіональна економіка, Випуски 1-2. К.: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2004. 38 с.
5. Manning C. Globalisation, Economic Crisis and Labour Market Policy: Lessons from East Asia. Hawaii: East-West Center, 2001. 25 p. Electronic resource: <https://cutt.ly/3l0c7kK>
6. Zanella Mr. A. Citrin Mr. D. Japan's Economic Revival: Policy Challenges in a Globalized World. Washington: International Monetary Fund, 2008.

Матусенко І.В.,

магістр спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – **Вовк О.В.,** к.і.н., доцент*

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ФОРМУВАННЯ АРМІЇ УНР В ПЕРШІ РОКИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Розвиток демократичних процесів в Україні можливий лише за умов шанобливого ставлення до власної історії, відновлення в національній пам'яті забутих подій минулого та імен видатних борців за волю і свободу народу. Дана тема на сьогодні досить актуальна. Нинішня суспільно-політична ситуація в Україні, спроби певних політичних сил порушити соборність нашої держави. У засобах масової інформації при культивуванні пацифістських настроїв поширюються ідеї непотрібності армії взагалі, що знижує престиж військової служби та свідчить про необхідність посилити військово-патріотичне виховання в українському суспільстві та в армії зокрема.

Українські військові організації навесні 1917 р. вимагали від командування цілковито українізувати ті військові частини, де українці склали більшість. Так хотілося українцеві вдягнути нарешті синьо-жовту пов'язку, відкрито читати Кобзаря, розмовляти своєю рідною мовою і не бути за це покараним[2, с. 61].

Більшість політиків демонструвала спочатку цілковиту байдужість до ідеї створення національних збройних сил. Українські соціалістичні партії, що мали найбільший вплив у Центральній Раді в 1917 р., тривалий час негативно ставились до ідеї створення регулярної армії взагалі, розглядаючи її як “знаряддя сили” в руках “правлячих класів” Голова Генерального Секретаріату, лідер Української соціал-демократичної робітничої партії Володимир

Винниченко навіть застерігав українську громадськість перед "загрозою" культу збройної сили й українського імперіалізму. Збройні сили України періоду боротьби за відновлення національної державності 1917–21. Підвалини Армії УНР були закладені 1917 після краху російського царизму за умов бурхливого зростання національно-визвольного руху в Україні. А 18 – 21 травня у Києві відбувся I Всеукраїнський військовий з'їзд, на якому було створено керівний орган українського військового руху – Український військовий генеральний комітет (УВГК). Комітет невдовзі очолив один з чільних діячів Української соціал-демократичної робітничої партії, відомий публіцист Симон Петлюра. 22 травня УВГК звернувся до російської влади з клопотанням дозволити українізацію військових частин [3, с. 91].

Спершу це звернення залишилося без відповіді, але невдовзі російський Тимчасовий уряд висловив принципову згоду на українізацію трьох армійських корпусів на Південно-Західному фронті. Кількість призначених для українізації дивізій упродовж літа 1917 р. постійно змінювалось. Число з'єднань, які на папері підлягали українізації, ніколи не співпадало з реальною кількістю дивізій, які отримували українські поповнення. До листопада 1917 р. у більш-менш повному обсязі українізувався лише 34-й армійський корпус на Південно-Західному фронті на чолі із майбутнім гетьманом Павлом Скоропадським. Всі інші з'єднання вдалося українізувати лише частково. Водночас, відбувалося створення власне національних частин. Слідом за полком імені Богдана Хмельницького, в Києві була здійснена спроба створити полк імені Павла Полуботка. В Одесі з добровольців було створено Український партизанський загін, який отримав назву гайдамацького батальйону Запорізького козацтва (батальйон замість відправки на фронт залишився в Одесі й невдовзі був розгорнутий в бригаду)[1, с. 311].

На початку 1917 із 6 млн 798 тис. особового складу діючої армії і 2 млн 260 тис., які перебували у запас. частинах, українці становили 3,5 млн. Однак, виходячи з концепції автономного статусу України у складі Росії та перебуваючи під впливом пацифістських настроїв, Центральна Рада вважала, що регулярні ЗС їй не потрібні: їх має замінити нар. ополчення (нар. міліція). Лише радикально налаштовані самостійницькі кола, речником яких виступав М. Міхновський, одразу висунули вимогу повної державної незалежності України й рішуче виступили за організацію боєздатної регулярної української армії. З їхньої ініціативи 22 і 25 березня 1917 у Києві створено Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка [4, с. 187].

Задля стабілізації ситуації на фронті російське командування вирішило скористатися дисциплінованими українізованими частинами й у липні 1917 дало офіційний дозвіл на українізацію окремих корпусів. Найуспішніше була проведена українізація 34-го армійського корпусу під командуванням генерала П. Скоропадського. Він був перейменований у 1-й Український і вже восени нараховував 40 тис. осіб. Загалом чисельність особового складу частин, у яких була завершена українізація, становила бл. 440 тис., із них 240 тис. дислокувалося в Україні. Після проголошення 20 листопада 1917 УНР український уряд підпорядкував собі розташовані на тер. України армії.

командні структури російської армії, Південно-Західний та Румунський фронти об'єднав у єдиний Український. У листопаді було створено Генеральний штаб на чолі з генералом Б. Бобровським [5, с. 17].

Отже, в умовах ведення запеклих бойових дій, в ситуації масованої більшовицької агітації та неоднотайності українського політичного проводу щодо внутрішньої і зовнішньої політики, незадовільного стану матеріального забезпечення проходив процес перетворення напіввійськових загонів через отаманщину і революційні експерименти до рівня регулярних частин. Цей процес відбувався на основі законодавчої бази та практичних заходів по їх втіленню, що підтверджує прогресивний розвиток військової справи. При вирішенні проблем створення національної армії важливим є врахування уроків військового будівництва та вивчення військових традицій армії УНР. Українські воїни, опановуючи знання, які вимагає від них сучасне воєнне мистецтво, повинні спиратися на досвід минулих поколінь, зокрема військового будівництва періоду УНР.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Буравченков А. Збройні Сили Української Держави 1918: Енциклопедія історії України / за ред. В. А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наукова думка, 2005. 311 с.
2. Кедровський В. Українізація в російській армії. Український історик. 1967. Ч. 3 – 4 (15 – 16). С. 61 – 77.
3. Вішка О. Преса української еміграції в Польщі (1920–1939 рр.): Історико-бібліографічне дослідження. Львів. 2002. С.91.
4. Срібняк І. Обеззброєна, але нескорена. Інтернована армія УНР у таборах Польщі й Румунії (1921–1924 рр.). Київ: Філядельфія, 1997. 187 с.
5. Зінкевич Р., Химиця Н. Формування українських національних збройних сил у 1917 р. Вісник Державного університету „Львівська політехніка”: Сер. „Вісник українознавства”. 1995. № 296. С. 17 – 23.

Мелешко І.І.,

*студентка I курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії.*

*Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

Всім відомо, що громадська думка формується через інформацію. Інформаційна агресія переростає в інформаційну війну – найвищий ступінь інформаційного протиборства, спрямований на розв'язання конфліктів між державами, народами, націями, класами й соціальними групами шляхом широкомасштабної реалізації засобів і методів інформаційного насильства (інформаційної зброї).

Сьогодні виник новий тип зброї – інформаційний. Він супроводжується застосуванням нових технологій.

Наслідком її використання стали потужна пропаганда та інформаційні війни. Вони є дуже специфічними, адже неможливо визначити їх початок і кінець, немає лінії фронту, ведуться без оголошення і країна деколи не знає, що

вже є учасником або об'єктом такої війни. Проблему доповнює і те, що немає ніяких норм та правил у такій війні. Ні юридичних, ні моральних.

Одним із перших у відкритому друці, хто написав про феномен інформаційних воєн був М. Маклюєн у 1960 роках. Уже тоді було відомо, що «холодна війна» ведеться за допомогою інформаційних технологій, так як у всі часи війни велися з допомогою передових технологій. Дослідник відмітив, що якщо «гарячі» війни минулого використовували зброю, знищуючи ворогів одного за іншим, то інформаційна зброя за допомогою телебачення та кіно, навпаки, занурює все населення у певний світ уяви: «земна куля тепер – не більше, ніж село» [3, с. 7]

Інформаційна війна є тотальним явищем, де неможливим є визначення його початку та кінця. Зокрема, на думку С. Расторгуєва, інформаційна війна – це наявність боротьби між державами за допомогою інформаційної зброї, тобто це відкриті та приховані цілеспрямовані інформаційні впливи систем (держав) одна на одну, з метою отримання переваги в матеріальній сфері, де інформаційні впливи – це впливи з допомогою таких засобів, використання яких дозволяє досягати задуманих цілей. [5, с. 455- 456]

Прикладів інформаційних воєн можна навести безліч. Початкові воєнних дій у гарячих точках завжди передують масова інформаційна обробка населення. Передвісником війни США в Іраку був здійснений у мас-медіа галас про зброю масового знищення, яку розробляє режим Саддама Хусейна. Пропаганда всього американського завжди велася за допомогою інформаційних важелів. Ось декілька міфів:

- 1) перші полетіли в космос (насправді СРСР);
- 2) перші ввели термін «інформаційна війна» (насправді китайці);
- 3) героїчно виграли війну у В'єтнамі (насправді ганебно).

Якщо розглядати нові інформаційні технології, як зброю, то ми приходимо до висновку, що вони здатні обернутися для людства катастрофою, адже в якості інструмента політики інформаційна війна означає панування одного суспільства шляхом обдурення народу іншої країни.

Для захисту інформаційного простору та національної безпеки України необхідним є:

- зміна інформаційної політики (як зовнішньої, так і внутрішньої) з доповненням законодавчої та нормативно-правової бази, яка відповідає нормам міжнародного права;
- здійснення захисту національної інформаційної сфери;
- просування української інформації на територію агресора, використовуючи при цьому сучасні технології;
- проведення люстрації серед власників українських медіа-ресурсів; зменшення впливу олігархів на ЗМІ;
- формування та захист сприятливого образу України за допомогою сучасних технологій;
- створення та підтримка національного бренду, розвиток конкурентоспроможності на міжнародній арені;

- контроль іноземних ЗМІ, які акредитовані та функціонують на території України;
- збільшення якості та кількості українського продукту (цікаві телепрограми, друкована продукція тощо);
- здійснення діяльності в інформаційному та віртуальному просторі у національних інтересах нашої держави, поширення позитивної інформації про Україну;
- участь у світових інформаційних процесах;
- організація та проведення розвідувальної діяльності, пов'язаної з проникненням в органи влади інших країн з метою просування наших національних інтересів.

Таким чином впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в різні сфери життя суттєво підвищило залежність суспільства, кожної людини від надійності та особливостей функціонування інформаційної інфраструктури, достовірності отриманої інформації, її захищеності від несанкціонованої модифікації, а також протиправного доступу до неї.

Тому необхідним є вироблення стратегії та тактики ведення боротьби в інформаційному полі та утворення структури, яка буде займатися аналізом та збором необхідної інформації для боротьби на «випередження супротивника».

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Карпенко В.Д. Інформаційна політика та безпека. Підручник. К.:Нора-Друк. 2006. 320 с.
2. Гуз А.М. Історія захисту інформації в Україні та провідних країнах світу: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2007. 260 с
3. Маклюэн М. Понимание Медиа: Внешние расширения человека. М.; Жуковский: «КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. 464 с.
4. Радковець Ю.І. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України // Наука і оборона. 2014. № 3. С. 36-42.
5. Расторгуев С.П. Философия информационной войны. М.: Московский психолого-социальный институт, 2003. 496 с.

Михтуненко В.В.,
к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка

РАДЯНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Останнім часом в світі відбувається безліч важливих процесів і явищ, які беруть свій початок з періоду Другої світової війни. Зокрема, це стосується питань територіального устрою та форми міждержавних відносин. Практично кожне десятиліття в різних країнах спостерігається переоцінка військових подій, звучать різні оцінки політики радянського уряду і можливі шляхи вирішення післявоєнних проблем. Війна закінчилася, однак витоки міждержавного протистояння продовжуються й сьогодні. Особливо актуальним є дослідження радянсько-польських відносин напередодні Другої світової війни.

Після радянсько-польської війни 1920 року, під час якої більшовикам не вдалося радянізувати новостворену Польську держава і реалізувати ідею світової революції, відносини радянської Росії і Польщі розвивалися виключно в негативному векторі. До початку Другої світової війни ці відносини були ускладнені взаємними територіальними претензіями і взаємною недовірою, пов'язаною з авторитарно-націоналістичною і комуністичною ідеологіями. Крім того, польська сторона побоювалася посилення СРСР, а Радянський Союз – антирадянської угоди Польщі з Німеччиною.

Уряд Польської республіки неодноразово заявляв про політику рівноваги по відношенню до сусідніх держав, насамперед Німеччини і СРСР. 15 червня 1931 року між СРСР і Польщею було підписано договір про дружбу і торговельне співробітництво [3, с. 99], а 25 січня 1932 року - договір про ненапад. Однак міжнародна ситуація в кінці 30-х років дає підстави вважати, що позиція польського керівництва щодо цілої низки дипломатичних питань була схожа з німецькою.

Вже у 1939 році було очевидно, що Польща не сприймалася на міжнародній арені як велика держава, але польське керівництво, осліплене власними великодержавними ідеями, вперто відмовлялося визнати очевидне. Польське балансування між Німеччиною і СРСР вже не відповідало ситуації, що склалася. Об'єктивно Польща стояла перед вибором: союз з Німеччиною, або з Радянським Союзом. Але польське керівництво, переоцінюючи свої і недооцінюючи німецькі можливості, вирішило продовжувати політику рівноваги на цей раз вже в європейському масштабі, зробивши ставку на Англію і Францію [2].

Ні події 1938 року, активну участь в яких брала сама Польща, ні реальні кроки Лондона і Парижа в 1939 р. щодо Німеччини і СРСР - ніщо не впливало на оцінку перспектив міжнародних відносин, сформульованих у Варшаві. Зрозуміло, що радянські пропозиції про зближення відкидалися. Адже за ними бачилося тільки прагнення Москви отримати доступ в східні воєводства Польщі та переглянути рішення 1921 р.

У висновку, варто зазначити, що російсько-польські відносини переживають в даний час не найкращі часи, хоча, здавалося б, за останні два десятиліття зроблено чимало: опубліковані багато раніше закритих документів, в Росії і Польщі створені Центри польсько-російського і російсько-польського діалогу, польській стороні передано матеріали, що стосуються Катинської справи. Разом з тим можна констатувати, що в стосунках Польщі та Росії як і раніше велику роль відіграє минуле та сучасна політика російської влади, яка не дає двом країнам шансу на конструктивний діалог.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Carr E.H. The Twenty Years Crisis, 3 1919-1939: an Introduction to the Study of International Relations. London, 1945. 247 p.
2. Кантор Ю., Волос М. Треугольник Москва – Варшава – Берлин. Очерки истории советско-польско-германских отношений в 1918–1938 гг. СПб.: Европейский дом, 2011.
3. Матерски В. Польско-советские отношения (1932-1939). Узловые проблемы // Советско-польские отношения в политических условиях Европы 30-х годов XX столетия. Сб. ст. / Отв. ред. Э. Дурачински, А. Н. Сахаров. М.: Наука, 2004. С. 97-105.

З ІСТОРІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

У зазначений період найпоширенішими галузями харчової промисловості України були: цукрова, винокурна, борошномельна і тютюнова.

У 60-х роках XIX ст. по всій Україні, за неповними даними, налічувалося 2147 промислових підприємств (без винокурних), з кількістю робітників до 85800 чоловік [2, с. 8].

Реформа 1861 р. сприяла утвердженню ринкової економіки в Росії, а отже, – і в Україні, відкрила широкі можливості для розвитку ринку. У пореформені десятиріччя здійснювалися такі економічні перетворення, які в деяких країнах Європи тривали цілі століття.

Головним рушієм усіх змін, що відбувалися у пореформену добу, була велика промисловість і залізничний транспорт. Одним з важливих факторів, що зумовили високі темпи розвитку харчової промисловості в 90-ті роки XIX ст., було прискорене будівництво залізниць. Важливе значення мали також державні замовлення, приплив іноземного капіталу та ін. [3, с. 77]. Швидкими темпами зростала кількість робітників. Якщо у 1860 р. їхня кількість в Україні становила 85,5 тис., а на початку XX ст. – 360 тис. чоловік.

Таким чином, незважаючи на значні залишки кріпосництва, які гальмували ріст продуктивних сил, розвиток галузей харчової промисловості в Україні відбувався прискореними темпами. Закономірним результатом цього розвитку був ріст фабрик і заводів.

В Україні у пореформений період неухильно зростала кількість промислових підприємств та сума вартості виробленої ними продукції. Так, якщо у 1869 р. в Україні нараховувалося 3712 фабрик і заводів, то в 1897 р. їх уже було 8063. Кількість їх зросла більше, ніж у два рази. За цей період вартість фабрично-заводського виробництва збільшилася з 71,5 млн крб. до 439,2 млн крб., або більше, ніж у шість разів [1, с. 20–21].

Швидкий розвиток ринкових відносин в харчовій промисловості України обумовив зростання її питомої ваги в промисловому виробництві Росії.

Отже, промислове підприємництво посідало важливе місце у поміщицькій економіці не тільки України, а й Російської імперії в цілому. Його формування розпочалося ще в дореформений період, але свого розквіту воно досягло уже після скасування кріпацтва. Спеціалізація диктувалася, в першу чергу, природно-кліматичними умовами. Фабрично-заводська промисловість, у більшості регіонів України, розвивалася слабо, натомість, потужний розвиток одержала харчова промисловість: цукрова, винокурна, тютюнова, борошномельна. Фабрично-заводська промисловість підкоряла собі селянські

промисли, витісняла міське ремесло. Наведені дані свідчать про значну роль українських губерній в промисловому виробництві Російської імперії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Гуржій І. О. Україна в системі всеросійського ринку 60–90-х років XIX ст. К.: Наукова думка, 1968. 192 с.
2. Нестеренко О. О. Розвиток капіталістичної промисловості і формування пролетаріату на Україні в кінці XIX і на початку XX ст. К.: Держполітвидав УРСР, 1952. 180 с.
3. Сегеда А. П. Розвиток і зміни в структурі найважливіших галузей промисловості України в 90-х роках XIX ст. // Історія народного господарства та економічної думки Української РСР: Республіканський міжвід. зб. наук. праць. 1982. Вип. 15. С. 77–81.

Оліцький В.О.,

к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С.Макаренка

НАГОРОДЖЕННЯ ДУХОВЕНСТВА СУМСЬКОЇ ЄПАРХІЇ РПЦ МЕДАЛЯМИ «ЗА ДОБЛЕСТНЫЙ ТРУД В ВЕЛИКОЙ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ВОЙНЕ 1941–1945 гг.»

Після Другої світової війни релігійна ситуація в СРСР мала двоякий характер. З одного боку, на початку вересня 1943 р. після жорстоких репресій відновлено діяльність РПЦ, з іншого боку, влада не відмовлялася від усталених ідеологічних засад щодо релігії та Церкви. Церква перетворилася із одного з найбільших ворогів радянської влади на одну із найлояльніших організацій. Державне керівництво намагалося використовувати Церкву як один із засобів посилення радянського впливу, у тому числі на міжнародній арені. За таких умов відроджена РПЦ була повністю контрольована державою. Одним із завдань, які вона виконувала, було проведення патріотичної роботи та фінансових зборів на допомогу оборони. Церква мала формувати лояльне ставлення віруючих до радянської влади. Цьому слугувало формування образу лояльного до радянської влади та держави священника. Одним із методів формування такого образу було відзначення духовенства державними нагородами. Першими радянськими медалями врученими священникам РПЦ були медалі «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.». Ними відзначалося духовенство різних єпархій РПЦ, у тому числі Сумської.

26 квітня 1947 р. головою Сумського обласного виконавчого комітету Абрамовим О.Д. у присутності уповноваженого у справах РПЦ по Сумській області Носуленка Т.П. в урочистій обстановці було нагороджено медалями «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» п'ятьох представників духовенства Сумської єпархії: єпископа Сумського і Охтирського Іларіона Прохорова, благочинного Глухівського району І. Богдановського, благочинного Тростянецького району П. Буселя, священника с. Юнаківка Миропільського району Г. Погорелова, ігумена Глинської пустині С. Омеліна. Останньому через хворобу нагорода передана через Шалигінський райвиконком. Інформація про дану подію була розміщена у офіційному виданні

РПЦ – «Журналі Московської патріархії» [5, с. 62–63]. Таке інформування з одного боку, свідчить про важливість даної події для Церкви, а з іншого, мало впливати на формування відповідного образу священника.

Усіх було нагороджено за «церковно-патріотичну роботу», яка полягала у проведенні патріотичних зборів та організації збору грошей серед віруючих на допомогу обороні [6, арк. 36–36 зв.]. Список на нагородження подавався від уповноваженого у справах РПЦ по Сумській області Носуленка Т.П. Він проходив ряд погоджень, зокрема із обласним відділом МДБ [2, арк. 35–36 зв.]. Нагороджено було лише п'ятьох осіб, при тому що на 10 листопада 1948 р. на території області діяло 130 служителів культу: священників та дияконів [3, арк. 29–44]. На період нагородження діяла фактично така ж кількість духовенства, яке мало проводити «національно-патріотичну роботу» та збори на допомогу обороні. У майбутніх розвідках необхідно буде встановити чому нагороджено таку кількість та саме даних осіб. Відповідно до звіту про патріотичні збори за червень – вересень 1944 р. в Тростянецькому благочинні зібрано 3547 крб., у той час як наприклад у Білопільському – 16515 крб. [4, арк. 20]. Цілком імовірно, що дана тенденція зберігалася і в інші періоди. Виходячи із даного звіту можна припустити, що зібрані суми не були головним критерієм щодо представлення до нагородження.

Відомо, що принаймні три особи із нагороджених – священники І. Богдановський, Г. Погорелов [3, арк. 31, 36] та єпископ Іларіон [7] були уродженцями області та проживали на окупованій території. Єпископ Іларіон, на відміну від вищезгаданих священників, зазнавав кримінального переслідування у довоєнний період. Виходячи із доповідної записки про роботу і поведінку агентури із числа єпископів Руської православної церкви в Україні, із високим ступенем імовірності можна стверджувати, що владика співпрацював із радянськими спецслужбами, фігуруючи під псевдо «Агент НКДБ СРСР «Усов»» [7]. Відповідно до згаданої доповідної записки, після звільнення м. Суми він протягом двох місяців знаходився в місті як представник Московської патріархії одночасно виконуючи спеціальне завдання 2 управління НКДБ. За даний час провів значну роботу з виявлення агентури румунських та німецьких розвідувальних і контррозвідувальних органів та іншого антирадянського елемента в середовищі духовенства. Відзначається також, що після висвячення в сан єпископа агент «Усов» взяв під свій вплив духовенство єпархії, продовжуючи виявляти у його середовищі ворожий елемент та проводячи значну патріотичну роботу по єпархії [1, арк. 95]. Говорячи за виявлення ворожого елемента, мова насамперед іде про арешти духовенства яке здавалося не достатньо лояльним радянській владі. Цілком імовірно, що саме за цю роботу його і було відзначено медаллю, а інші нагороджені, або співпрацювали із єпископом чи спецслужбами, або видавалися найбільш лояльними у своєму ставленні до діючого режиму. Так, П. Бусель будучи благочинним Миропільського району у 1944 р. брав активну участь у ліквідації підгорнівського руху на території Тростянецького району та включення його прихильників до складу РПЦ [4, арк. 111–123 зв.]. Хоча не

можна виключати того факту, що вони дійсно активно проводили патріотичну роботу, формуючи лояльне ставлення віруючих до РПЦ та радянського режиму.

Медаль «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» затверджена Указом Президії Верховної Ради СРСР від 6 червня 1945 р. Відповідно до Положення медаллю нагороджувалися робітники, службовці промисловості та транспорту, колгоспники, працівники науки, техніки, мистецтва, літератури, радянських партійних, профспілкових та інших громадських організацій. Медаллю нагороджували переважно за трудові досягнення або заслуги в справі мобілізації робітників, колгоспників та інших працівників на виконання завдань пов'язаних із обороною. Всього даною нагородою відзначено понад 16 тисяч осіб [6, с. 183–185].

Отже, незважаючи на те, що Положення медалі «За доблестный труд в Великой Отечественной войне 1941–1945 гг.» не передбачало нагородження релігійних діячів, нею відзначали представників РПЦ. Таке відзначення відбувалося за поданням Уповноваженого у справах РПЦ за погодженням із МДБ. Воно створювало в очах віруючих образ відданого священника, який підтримує радянську державу та жертвовно діє на її користь, що мало слугувати прикладом та консолідуючим фактором для віруючих. Даною медаллю нагороджено п'ятьох представників духовенства Сумської єпархії, у тому числіправлячого архієрея.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Докладная записка о работе и проведении агентуры из числа епископата Русской православной церкви на Украине. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф. 16. Оп. 1. Спр. 542. Арк. 91–96.
2. Переписка и директивные указания уполномоченного Совета по делам Русской православной церкви по Сумской области. Державний архів Сумської області (ДАСО). Ф. Р-2196. Оп. 2. Спр. 42. 188 арк.
3. Список действующих церквей и молитвенных домов. ДАСО. Ф. Р-2196. Оп. 12. Спр. 4. 49 арк.
4. Информационные доклады, сведения за квартал о сборах с населения на дела обороны за 1941–1944 гг. ДАСО. Р-2196. Оп. 12. Спр. 2. 215 арк.
5. Из Сумской епархии. *Журнал Московской патриархии*. 1947. № 9. С. 62–63.
6. Колесников Г.А., Рожков А.М. Ордена и медали СССР. М.: Воениздат, 1974. 269 с.
7. Українські єпископи Московського патріархату на службі Луб'янки. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28993784.html> (дата звернення 16.04.2021).

Онацький В.О.,

студент III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)
Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка

БАЯЗИД БЛИСКАВИЧНИЙ ПРОТИ ТАМЕРЛАНА У БИТВІ ПРИ АНКАРІ 1402 р.

Приблизно в квітні 1395 року, після перемоги над Тохтамишем на Тереку, Тимур наказав скласти докладне послання Баязиду, зміст якого передано в збірках листів. Це вже друга спроба зав'язати дружні стосунки з Баязидом;

місія, раніше відправлена Міраншахом, не дійшла до нього, так як той віддавався тоді боротьбі за релігію на заході. Тимур теж спробував тримати Баязида в курсі всіх дій, коли він з кінця літа 1394 року вів війну проти християн в Грузії, прагнучи закріпити плацдарм для боротьби з Тохтамишем.

Але Баязид абсолютно відкрито об'єднався з тими, хто найбільше заважав планам Тимура: з Ахмадом Увайсу, Джелаїрідов, який не хотів втрачати князівство, взяте його батьком з спадщини ільханів, і з Кара Юсуфом, ватажком туркменів, які зайняли Тебріз в перший раз, коли Тимур в 1388 році несподівано поспішив назад в Мавераннахр [3, с. 367].

Як і Баязид, Тамерлан розумів, що війна між ними була неминучою і що вона, цілком ймовірно, вирішить їхню долю. Однак ні той ні інший посправжньому до неї готовими не були. Вони обмінялися посольствами для того, щоб потягнути час, сподіваючись вигідно його використати.

Оперативну ініціативу взяв на себе Тимур. Коли з Самарканда прийшло очікуване підкріплення, він 16 лютого 1402 року залишив Карабах і перетнув кордон Османської імперії. З швидкістю, якої він зобов'язаний своїм прізвиськом, Баязид блискавично негайно виступила проти нього.

За деякими джерелами, армія Тимура складалася з 140 тисяч воїнів. Крім того, в війську були 32 бойових слона. Чисельність турків, за різними оцінками, коливалася до 70 тисяч бійців [4, с. 113; 114].

У битві під Анкарою Баязид побудував свої війська тилом до гір, перекривши лівим флангом дорогу, що від Анкари в північно-східні провінції. На правому фланзі стояли війська під командою Сулеймана, сина султана. До їх складу входили татари і війська анатолійських беїв. У центрі на височини стояли яничари, за яничарами в низині - кавалерійський резерв з важкої кінноти (сипахів). Лівий фланг склали війська з підвладних туркам сербів. Таким чином, в турецькому війську найбільш сильним був центр бойового порядку.

Війська Тимура були збудовані в три лінії. Перша лінія сама складалася з авангард в розсипному строю, потім слони і, нарешті, головний авангард суцільною лінією. Друга лінія Тамерлана складалася з висунутої виступом на флангах кавалерії. У третій лінії перебував добірний резерв.

Отже, в липні 1402 року Тамерлан зіткнувся з Баязидом Блискавичним на рівнині на схід від Анкари. Це була одна з найбільших битв в історії Азії.

Погано підготовлена, і стомлена тижневим форсованим маршем армія оттоманів почала бій з оборонних дій. Задзвеніли шаблі, небеса потемніли від стріл, і в цей момент татарські загони Баязида перебігли до Тимура, який почав готувати цю зраду ще кілька місяців тому. Різко ослаблений їх втечею лівий фланг турецької армії, яким командував принц Челебі, не витримав і втік з поля бою. Щоб закріпити цей перший успіх добірна самаркандська дивізія Мухаммед-Султана обрушилася на сербську кавалерію, дух який був підірваний втечею принца королівської крові. Наслідуючи його приклад, серби теж бігли [2, с. 350].

Чудова османська піхота - елітний корпус яничар - не стала атакувати противника. Яничари були приречені. Вони потрапили в безнадійне становище, а султан виявився беспорядним перед Тимуром. В ар'єргарді військ султана

почали розбігатися деякі полки, яким ще не закрили шлях до порятунку. Інші полки, розсічені успішними атаками супротивника, продовжували чинити опір. Проти них рушили слонів, з бойовими вежами на спинах з яких на турецьких піхотинців падав рідкий вогонь. Виснажені турки гинули на випаленій сонцем рівнині серед гуркоту і пилу. Навіть багато хто з тих, хто втік з поля бою, вмирили від голоду.

Баязид з тисячею яничар відбив атаки тюркських вершників і залишався на пагорбі протягом усього полудня. Він бився серед своїх воїнів пліч-о-пліч. Особисті охоронці султана гинули зі зброєю в руках.

Перед настанням сутінків Баязид сів на коня і спробував в супроводі кількох вершників уникнути полону. Султан не пішов від погоні. Його супутників наздогнали смертоносні стріли. Кінь Баязида був також убитий. Султана зв'язали і доставили на заході сонця в намет Тимура [1, с. 236].

Баязид Блискавичний зустрівся з набагато більш сильним суперником, який був не тільки більш удачливим воєначальником, а й хитрим дипломатом, рішучим політиком. Війська Тамерлана були більш згуртованими, ніж турецькі загони. Через деякий час після битви Мала Азія розпалася на ряд ворогуючих князівств, народи Балканського півострова підняли повстання проти завойовників. Султан Баязид помер у полоні, а його сини довго не могли поділити владу.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Лэмб Г. Тамерлан. Правитель и полководец / пер. с англ. Л. А. Игоревский. М.: Центрполиграф, 2007. 334 с.
2. Мароцци Дж. Тамерлан: Завоеватель мира / пер. с англ. А. Г. Больных. М.: Полиграфиздат, 2010. 445 с.
3. Нагель Т. Тимур-завоеватель и исламский мир позднего средневековья / пер. с нем. Л. И. Ясинской. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 640 с.
4. Ру Ж.-П. Тамерлан. / пер. с фр. Е. А. Соколова. М.: Молодая гвардия, 2007. 295 с.

Осадчий Д.Ю.,

студент III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)
Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка

СТАНОВЛЕННЯ КАМАКУРСЬКОГО СЬОГУНАТУ 1192-1335 рр.

На сьогоднішній день Японія являє собою країну, що розвивається швидкими темпами. Початок інноваційного світу слід починати шукати саме в Японії, адже нелегкий державотворчий процес вплинув на неї досить сильно. Кожна історична епоха формувала контекст майбутнього індустріального суспільства. Період становлення і розвитку суспільства Японії в умовах встановлення військової диктатури є важливим аспектом для розгляду сьогодні. Адже історичні періоди в історії кожного народу – це елемент, що формує ментальні риси нації [1, с. 222].

На початок XI століття, самурайство оформилось, як клас. Боротьба за владу в рядах дрібної аристократичної верхівки переростало у процес

витіснення одних іншими. Таким чином в процесі боротьби були витіснені від владних чинів ті, хто до цього мав найменше відношення взагалі.

Спричинені соціальні проблеми, які назріли в Японському суспільстві протягом довготривалих воєн, порушили межу, яка в принципі утримувала населення на землі. Цей фактор обмежувався аграрним питанням. По суті існування населення забезпечувалось лише за рахунок можливості роботи на землі, але в процесі боротьби аристократичних родів за владу, питання про раціональний розподіл землі було фактично порушено.

Таким чином, в кінці X – на початку XI століття, дрібна аристократія оформлює сформовані загони «гьосі» в частину власного роду, надаючи привілей, родове ім'я, право носити зброю. Цей процес, що тривав в традиційному суспільстві Японії протягом ста років завершився утворенням класу самурайста [4, с. 358].

Як показує практика, коли зростає могутність одного контингенту населення, то рівно пропорційно занепадає інша. Таким чином, вже на середину XI століття самурайські роди зайняли провідне місце в Японському суспільстві і мали достатньо впливу, аби бути виразником своїх інтересів. Процесу зміцнення самурайського впливу сприяла постійна нестабільна ситуація в країні. Кожен високопоставлений чиновник вважав себе достойним зайняти місце на троні імператора. Але тут знаходимо певну розбіжність в ідеологічній складовій самого самурайства. Під час оформлення його, як класу воїнів, самураї присягали на вірність або феодалу, або імператору, тому в майбутньому розбіжність в інтересах могла сприяти братовбивчій війні на території країни.

Аналізуючи ситуацію, яка свого часу складалась в Японії можна сказати, що владні органи країни у боротьбі за місце під сонцем визнали доцільним диктаторський режим. Але в XII управлінська верхівка інсей втратила свою владу, а Японію знову розривали чвари між самурайськими родами Тайра і Мінамото. Станом на початок XII століття в боротьбі між цими двома кланами перемогу отримав клан Тайна. Але правління Тайра не було довготривалим. Хоча вони задовольнили потребу Мінамото в території і відбудувати храм Хатіману, який належав Мінамото, напружені відносини зрештою залишались [3, с. 59].

І зрештою, нащадки роду Мінамото за милістю першого самурайського диктатора Тайра Кійоморі були відправлені на північ країни, де протистояли племенам айнів і мали довести своє право на існування. По суті, цей крок став фатальним, як для диктаторського режиму Тайра. Процес постійних війн з племенами айнів почав набридати Мінамото і в момент найбільшого занепаду диктатури Тайра, Мінамото повернулись на околиці зруйнованого пожежею Хейану [4, с. 356].

Залізна влада Тайра Кійоморі була перервана власною смертю. Його наступник Мунеморі Тайра під страхом фізичної розправи з боку населення Хейану, або самураїв Мінамото оголошує амністію та повертає храми нарським монахам. Але було вже пізно. Під своїми білими клановими прапорами на

Кіото насувались самураї Мінамото, що впродовж довгих війн з племенами півночі стали безжальними вбивцями [1, с. 223].

Зрештою, політичний конфлікт, що плавно перейшов у військовий закінчився поразкою роду Тайра і фактичним їх знищенням. Соціальне напруження суспільства так і не було зняте, а досвід міжусобної боротьби яскраво показав, що імператорська влада не здатна утримати реальну владу над територію. З одного боку, зростання могутності самурайських родів сприяло дестабілізації загальнодержавної ситуації, а з іншого скорочувало термін влади існуючого управлінського апарату. Саме тому в умовах постійних протиріч між суспільними верствами, Японське суспільство знайшло вихід в саме в диктатурі, яку свого часу започаткували правління інсей [2, с. 189].

Новий уряд було утворено в м. Камакура і названо – сьогунат. Першим сьогунотом став Йорімото но Мінамото. Але його діяльність зводилась лише до управління адміністративними справами. Що стосувалось військових справ, то тут його радником став рідний брат – Йосіцуне Мінамото, що довів свій військовий талан в боротьбі проти північних племен айнів.

Таким чином Японське суспільство в своєму перетворенні перейшло щабель військової диктатури. Але на цьому Японія ще не могла попрощатись зі встановленням жорстоких політичних рамок життя. Таким чином перемога білого самурайського клану Мінамото ознаменувала в Японському суспільстві появу якісно нового явища – сьогунату.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Жуков А. Е. Історія Японії від найдавніших часів до 1868 р. Москва: Інститут сходознавства. 1998 р. 690 с.
2. Рубель В. А. Історія середньовічного сходу. Київ: Либідь, 2002 р. 733 с.
3. Сасаяма Х. Детальна історія Японії. Токіо: Факторія. 1998 р. 402 с.
4. Фуміхіто Г. Детальний опис Японії. Токіо: Факторія. 2017 р. 540 с.

Парфіло Б.С.,

студент I курсу спеціальності Історія та археологія

*Науковий керівник – Оліцький В.О., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

ВПЛИВ АРХІЄРЕЇВ-УКРАЇНЦІВ НА РЕФОРМУВАННЯ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ПОЧАТКУ XVIII ст.

Після перенесення митрополичого осідку з Києва на схід в XIII-XIV ст., а також після польських утисків православної церкви в середині XVII ст. число українців в Росії зростає, а разом з тим збільшується їх вплив по всій країні. На всіх вищих духовних посадах – митрополитами, архієпископами, єпископами та ігуменами сиділи по всій Росії самі українці [2, с.152]. Посилення церкви в XVII – на початку XVIII ст. не задовольняло царя Петра I і його абсолютистську форму правління, що призвело до реформ.

Бажання Петра I підпорядкувати церкву, як державний апарат призводить до недопущення виборів нового патріарха. Після смерті патріарха Адріана 1700 р. Петро I не допустив виборів, а призначив патріаршим

місцєблостителем єпископа Стефана (Яворського) [1, с.102]. Ще одним наміром Петра I було захоплення цінностей монастирів та збагачення за їх рахунок державної скарбниці, 1701 р. було знову засноване «відомство в справах монастирів», що стало однією з численних спроб держави заволодіти монастирськими цінностями [1, с.103]. Петру I не зважаючи на опір церковних службовців вдалося завершити розпочату реформу. Посаду патріарха було остаточно скасовано, а керівництво церквою після тривалої вакансії передано «Святійшому Правлячому Синоду», органу, що складався з єпископів, але до складу якого входив і державний чиновник – обер-прокурор, який пізніше фактично очолив його [1, с.45].

Реформування російської церкви не обходилася лише указами царя та діями його довірених. В реформуванні важливу роль відіграли архієреї-українці, особливо потрібно звернути увагу на постаті Стефана (Яворського) та Феофана (Прокоповича). Вони здійснили великий внесок в реформування церкви хоча їх погляди і підтримка самого Петра I суттєво відрізнялися один від одного. Одним із факторів такої різниці була освіта, яку вони здобували в різних середовищах і під різними впливами.

Стефан (Яворський) здобув початкову освіту в братській школі в місті Яворів. Після здобуття початкової освіти навчався в Києво-Могилянському колегіумі у Варлаама (Ясинського) та Йоасафа (Кроковського). Прийнявши унію здобував освіту в Речі Посполитій, де вивчав богослов'я та філософію. Стефан (Яворський) в 1689 р. повернувся до Києва і був призначений професором Києво-Могилянської академії. У 1700 р. він особисто знайомиться з Петром I.

Стефан (Яворський) спочатку підтримував реформаторські дії царя, але з часом став супротивником церковної реформи. Він представляв українську барокову течію культури, глибоко закорінену в гуманістичних традиціях ренесансу, натомість Феофан (Прокопович) обстоював ідеологію Просвітництва з його державною концепцією освіченого абсолютизму. Після того як Стефан (Яворський) зближується з сином Петра I Олексієм Петровичем, якого називав єдиною надією Росії цар забороняє йому публічні проповіді, але через три роки знімає заборону. Поступово Петро I усував від ведення церковних справ, але Стефан (Яворський) утримував владу вже лише номінально, коли реальна влада переходила до рук прибічника Петра I Феофана (Прокоповича). Проте після створення Святійшого Синоду 1721 р. Стефан (Яворський) став його президентом.

Іншу ж позицію займав учень Стефана (Яворського) – Феофан (Прокопович). Після зближення з Петром I головним завданням Феофана (Прокоповича) було складання регламенту нової Духовної колегії, яка мала назавжди замінити патріарха. Найяскравіше ідеї про стосунки між світською та духовною владою викладені Феофаном (Прокоповичем) в «Духовному регламенті» 1721 р. – основоположному документі, на якому було засновано синодальний спосіб управління церквою, що діяв в Російській імперії з початку XVIII ст. до 1917 р. З точки зору Феофана (Прокоповича) «виправлення», тобто впорядкування «чину духовного», у значенні релігійної, а в ширшому розумінні

– культурної сфери життя держави, вважається обов'язком правителя поряд і нарівні з впорядкуванням військових та громадянських справ. Таким чином, бачимо поділ життя держави на три взаємопов'язані і рівнозначні сфери: військо, право й адміністрування, релігія й культура. Організація управління всіма сферами державного існування повинна відбуватися в колегіальній формі як найкраще пристосованій для інтересів держави, і особливо держави монархічної. Феофан (Прокопович) підтримував одержавлення церкви, проти якого боровся Стефан (Яворський). Феофан (Прокопович) був тією людиною, яка розуміла, підтримувала Петра I. Так, 22 жовтня 1721 р. в Свято-Троїцькому соборі Санкт-Петербурга відбулася офіційна церемонія, присвячена укладенню Ништадтського мирного договору зі Швецією, який завершив Велику північну війну. Під час урочистостей Сенат наділив Петра I титулом «імператора всеросійського» і двома формами величчя: «Великий» і «отець вітчизни». Згідно з офіційною версією подій, новий титул цареві надав Сенат, але насправді ініціатива походила від Святійшого синоду. Найвірогідніше, з пропозицією присвоїти Петрові I новий титул і форми величчя виступив Феофан (Прокопович) [3, с. 314].

Таким чином, можна стверджувати, про значний вплив архієреїв-українців на реформування Російської церкви в XVIII ст. Зокрема Стефан (Яворський) своїми проповідями намагався протидіяти реформі Петра I, в той час, як Феофан (Прокопович) наводив в своїх висловлюваннях різні аргументи на підтримку царя. Ці аргументи та погляди лягли в основу «Духовного регламенту», яким РПЦ керувалася майже два століття.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бремер Т. Церква та імперія. Нариси історії російського православ'я. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2018. 264 с.
2. Огієнко І. Українська церква. Нариси з історії Української православної церкви. К.: Центр учбової літератури, 2019. 286 с.
3. Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусії. К.: Критика, 2017. 456 с.

Пархоменко В.О.,

Аспірант

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Науковий керівник – Ячменіхін К.М., д.і.н., професор

СЛАБКІ МІСЦЯ ІСТОРІОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ КАВКАЗЬКОЇ ВІЙНИ (1817-1864)

Вивчення такого неоднозначного явища як Кавказька війна розпочалося ще безпосередніми учасниками, проте до нашого часу серед фахівців ведуться дискусії стосовно оцінки та значення подій на Кавказі впродовж 1817–1864 рр. Однак, коли мова заходить про історіографічний аналіз чи дослідження цього явища, то сучасний дослідник може наштовхнутися на низку проблемних місць.

Метою нашого дослідження є аналіз цих проблемних місць, з якими доводиться зараз мати справу сучасним історіографам Кавказької війни 1817–1864 рр.

Головною академічною вадою у вивченні Кавказької війни в останні десятиліття виявилось те, що вона у більшості випадків все ще розглядається як варіант «європейського» військового конфлікту, тобто зіткнення двох політичних організацій, що спираються у своїх діях на відповідні культурні принципи. Європейці у війнах цього періоду від Гібралтара до Вісли приблизно однаково розуміли характер подій під час військових дій. Однак військові операції російської армії на Кавказі були чимось особливим. Обидві сторони конфлікту не бажали та не могли зрозуміти одне одного. Приєднання Північного Кавказу до Російської імперії являло собою нескінченний ланцюжок «повстань» та «упокорень». Про справедливість виокремлення періоду 1817–1864 рр. можна говорити лише з урахуванням того, що в цей час обидві сторони усвідомили (хоча й не до кінця) масштабність проблеми («горців» — для Російської імперії та «російської» — для гірських мешканців Північного Кавказу). У Петербурзі зрозуміли, що на Кавказ необхідно направити більш потужні сили та досвідченого воєначальника. Після перших походів О.П. Єрмолова місцевим жителям стало зрозуміло: з'явився принципово новий супротивник, який на відміну від персів, арабів і монголів намагається закріпитися на їх землях та диктувати норми соціо-культурного життя.

Ще одним слабким місцем у сучасному вивченні Кавказької війни є недостатня увага до компаративізму. Співставлення дій європейських держав за межами Старого Світу з російською практикою приєднання та «облаштування» сусідніх територій виглядає дуже перспективного. Помітне просування у дослідження процесу «умиротворення» Північного Кавказу обіцяє і застосування методів військово-історичної антропології. Тут варто згадати новаторську працю А.Р. Салчинкіної про формування психології комбатанства в Окремому Кавказькому корпусі [13].

У пострадянській історіографії загалом продовжують переважають підходи пізньої радянської школи: Кавказька війна постає як різновид національно-визвольного руху, дореволюційне суспільство зображається перехідним від феодалізму до капіталізму, а російське завоювання та реформи — як головний поштовх до такого переходу [14, с. 324]. Ця характеристика нинішнього стану вивчення Кавказької війни та кавказознавства загалом не здається повністю справедливою. Значну стурбованість викликає головна «родима пляма» ще радянської історіографії: претензії деяких дослідників на «єдину правильну» точку зору та неминучо супроводжуюча такі претензії некоректна критика незгідних з нею. Це і є «переважаючий підхід» радянської школи в гіршому розумінні цього поняття. Маємо надію, що він стане фактом минулого.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Ахмадов Ш.Б. Имам Мансур. Грозный, 1991. 372 с.
2. Багиров М.Д. К вопросу о характере движения мюридизма и Шамиля // Большевик. 1950. №13. с. 21-37.
3. Блиев М.М. Кавказская война: социальные истоки, сущность // История СССР. 1983. №2. с. 85-96.

4. Боков Ф.П. По поводу концепции добровольного вхождения Чечено-Ингушетии в состав России. Теоретико-методологический аспект Грозный: Книга, 1990. 60 с.
5. Виноградов В.Б. Россия и Северный Кавказ (обзор литературы за 1976-1985 гг.: итоги и перспективы изучения // История СССР. 1987. №3. с. 152-155.
6. Гордин Я. А. Кавказ: земля и кровь. Россия в Кавказской войне XIX века. Спб.: Звезда, 2000. 468 с.
7. Движение горцев Северо-Восточного Кавказа в 20-50-е гг. XIX в. // Сборник документов. Махачкала, 1959. с. 58.
8. Дегоев В.В. Большая игра на Кавказе: история и современность. Статьи, очерки, эссе. М.: Русская панорама, 2003. 512 с.
9. Дискуссия о движении Шамиля // Вопросы истории. 1947. №11. с. 134-140.
10. Дубровин Н.Ф. История войны и владычества русских на Кавказе. Том I. СПб.: Тип. Департамента уделов, 1871. 656 с.
11. Ибрагимбейли Х.-М. Народно-освободительная борьба горцев Северного Кавказа под руководством Шамиля против царизма и местных феодалов // Вопросы истории. 1990. №6. с. 151-160.
12. К дискуссии о характере движения горцев Дагестана под руководством Шамиля // Вопросы истории. 1957. №1. с. 195-196.
13. Салчинкина А.Р. Кавказская война 1917-1864 гг. и психология комбатанства. Автореф. Дисс. ... к.и.н. Краснодар, 2005. 212 с.

Паславська Н.О.,

к.і.н., науковий співробітник

Інститут української археографії та

джерелознавства ім. М. С. Грушевського

НАН України, Львівське відділення

ЦЕХОВІ КНИГИ ЯК ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ РЕМІСНИЧИХ КОРПОРАЦІЙ РАНЬОМОДЕРНОГО ЛЬВОВА

Перспективним ресурсом для студій ремісничих корпорацій Львова є цехові книги, які відносимо до джерел статистично-описового виду. Вони містять різноманітну інформацію внутрішнього характеру з історії діяльності ремісничих інституцій. Зазвичай в таких книгах нотувались дані про різні види внутрішньо-цехової документації (прибутки та видатки), реєстри прийняття на навчання учнів та їхнє визволення на підмайстрів, записи про вступ до цеху майстрів, вибори цехмістрів, протоколи засідань тощо. Загалом такі джерела у поєднанні із аналізом та співставленням інших збережених письмових носіїв інформації (цехових статутів, привілеїв, метричних книг, записів про прийняття міського громадянства, судових актів тощо) дають змогу скласти доволі чітку картину про життєвий цикл та професійну кар'єру пересічного ремісника – від прийняття на навчання, до вступу в цех повноправним майстром. Інформаційний потенціал цехових книг дозволяє реконструювати історію функціонування корпорації, її правові, економічні, соціальні складові. Дані про чисельність майстрів, підмайстрів та учнів свідчать не лише про склад братства, а й в сукупності з іншими джерелами доповнюють історико-демографічну картину Львова. З їх допомогою можна простежити міграційні потоки

населення, що стікалося до міста. Етно-конфесійні (національні) параметри складу мешканців також коригуються згідно з цеховими реєстрами.

Загалом львівських цехових книг збереглося близько семи десятків, однак хронологічно вони, здебільшого відносяться до XVIII – XIX ст. – часу занепаду ремісничих корпорацій [5]. Книги попередніх століть втрачені або їх збереглося обмаль. Найдавнішими є цехові книги крамарів (1528–1632 pp.), будівельників (1582–1879 pp.), ковалів (1589–1746 pp., 1592–1788 pp.), шевців (1665–1732 pp.) та кравців (1607–1717 pp.). Збережений комплекс джерел, у порівнянні з іншими українськими містами, є чи не найбільшим і дозволяє вести цікаві спостереження над різноманітними аспектами соціально-правового, економічного, національно-релігійного та історико-демографічного буття ремісничого соціуму Львова ранньомодерної доби.

До таких джерел особливої ваги, що творилися безпосередньо в цеховому середовищі й нині дають змогу реконструювати його історію, належить цехова книга із записами протоколів про прийняття на навчання та визволення учнів у 1607–1717 pp. (збережена на плівці у вигляді мікрофільмів, оригінал перебуває в розшуку) [6]. Таких книг, імовірно, було насправді більше, оскільки, до прикладу, з історії шевської корпорації їх збереглося аж п'ять (за період 1665–1732 pp.) [1–2]. Структурно вона складається з двох частин: 1) прийняття на навчання (1607–1717 pp.) (530 записів); 2) визволення учнів (1615–1712 pp.) (349 записів) [3–4]. До 40-х pp. XVII ст. книгу вели латинською мовою, далі почала з'являтися польська, яка згодом стала домінуючою. У великих ремісничих цехах поширеною була практика наймати писаря для провадження канцелярських справ або обирати його з-поміж майстрів, однак каліграфія нотаток про прийняття та визволення учнів свідчить про те, що їх робили в один період різні майстри – почерки, які часто є некаліграфічними, постійно змінюються. Записи, як правило, містять дату початку навчання чи визволення учня, ім'я майстра, інформацію про батьків, термін навчання, інколи також місце походження. Близько 3 % з них закреслені – очевидно, вказані в них учні залишили навчання, були виключені, померли чи покинули місто. Попри поганий стан збереження, це джерело – єдина цехова книга кравців, що дійшла до нашого часу та одна з небагатьох, які збереглися з початку XVII ст. Вона акумулює дані за 111 років діяльності братства, що дозволяє простежити особливості історико-демографічного та просопографічного обличчя кравецької корпорації Львова в XVII– на початку XVIII ст., а подальші студії із залученням статистичних даних по інших цехах дозволять скласти чіткіше уявлення про ремісничий соціум загалом та населення міста в цілому.

Таким чином, цехові книги ремісничих корпорацій Львова містять великі пласти інформації для дослідження різних аспектів життєдіяльності цехів та доповнюють історико-демографічні та соціальні складові історії буття ранньомодерного Львова.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Капраль М. Цехові книги шевського цеху як джерела до історичної демографії Львова XVII–XVIII ст. // Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника: історія і

- сучасність: Доп. і повідомл. Міжнар. наук. конф. (Львів, 28–30 жовтня 2010 р.). Львів, 2010. С. 346–352.
2. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника. Відділ рукописів. Ф. 5. Оп. 1. Спр. 428–431.
3. Паславська Н. «Книга запису протоколів прийняття та визволення учнів (1607–1717 рр.)» як джерело до демографічної історії кравецького цеху у Львові в XVII – на початку XVIII ст. // Генеалогічні записки. Львів, 2016. Вип. 14 (нової серії 8). С. 16–21.
4. Паславська Н. Цехова книга кравецького цеху як джерело до історико-демографічної характеристики Львова XVII – початку XVIII ст. // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Зб. наук. праць. Харків, 2016. Вип. 19. С. 123–132.
5. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАУЛ). Ф. 52. Оп. 2. Спр. 957–1049.
6. ЦДІАУЛ. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 1005. 310 арк.

Півньова В.В.,

*студентка II курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії.*

*Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

СТВОРЕННЯ ОБСЄ: ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

Сьогодні, у XXI столітті актуальною як ніколи стала проблема гарантування безпеки та миру в Європі та світі. Дедалі почастишали війни, військові заворушення між різними країнами. Зокрема, не оминув даний процес й Україна, східна частина якої ще з 2014 року потерпає від ведення військових дій та незаконної окупації її території. Також з останніх відомих військових конфліктів слід виділити війну за Карабах між Азербайджаном та Вірменією. Такі події загрожують безпеці життю мільйонів громадян. З метою гарантування безпеки жителям та допомозі у вирішенні будь-яких конфліктів, проблем, що загрожують країнам створено низку організацій, які допомагають їх вирішувати. Однією з таких організацій є Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) на сучасному етапі розвитку людства є однією з найважливіших організацій по підтримці безпеки та миру в Європі. Розпочала свою діяльність дана організація з початку 1970-х років минулого століття з часів розрядки «холодної війни», коли була створена Конференція з питань безпеки та співробітництва в Європі (НБСЄ), яка служила багатостороннім форумом для діалогу та переговорів між Сходом та Заходом. Зустрічаючись протягом двох років у Гельсінкі та Женеві, НБСЄ досягла згоди щодо Гельсінкського заключного акту, який був підписаний 1 серпня 1975 р. Цей документ містив низку ключових зобов'язань з політиковійськових, економічних та екологічних питань та прав людини, які стали центральними до так званого «Гельсінського процесу». Він також встановив десять фундаментальних принципів, що регулюють поведінку держав щодо своїх громадян, а також один щодо одного [2].

ОБСЄ є основним інструментом раннього попередження, запобігання конфліктам, врегулювання криз і постконфліктного відновлення. Його підхід до безпеки унікальний тим, що є одночасно всеосяжним і заснованим на співпраці: всеосяжним, оскільки він стосується трьох вимірів безпеки – військово-політичного, економічного, екологічного і людського.

ОБСЄ є основним інструментом раннього попередження, запобігання конфліктам, врегулювання криз і постконфліктного відновлення. Його підхід до безпеки унікальний тим, що є одночасно всеосяжним і заснованим на співпраці: всеосяжним, оскільки він стосується трьох вимірів безпеки – військовополітичного, економічного, екологічного і людського [3].

Слід зазначити, що основні цілі ОБСЄ задокументовані Бадапештським рішенням у 1994 р. Він визначає головні 8 цілей ОБСЄ, які наведемо на рис. 1.

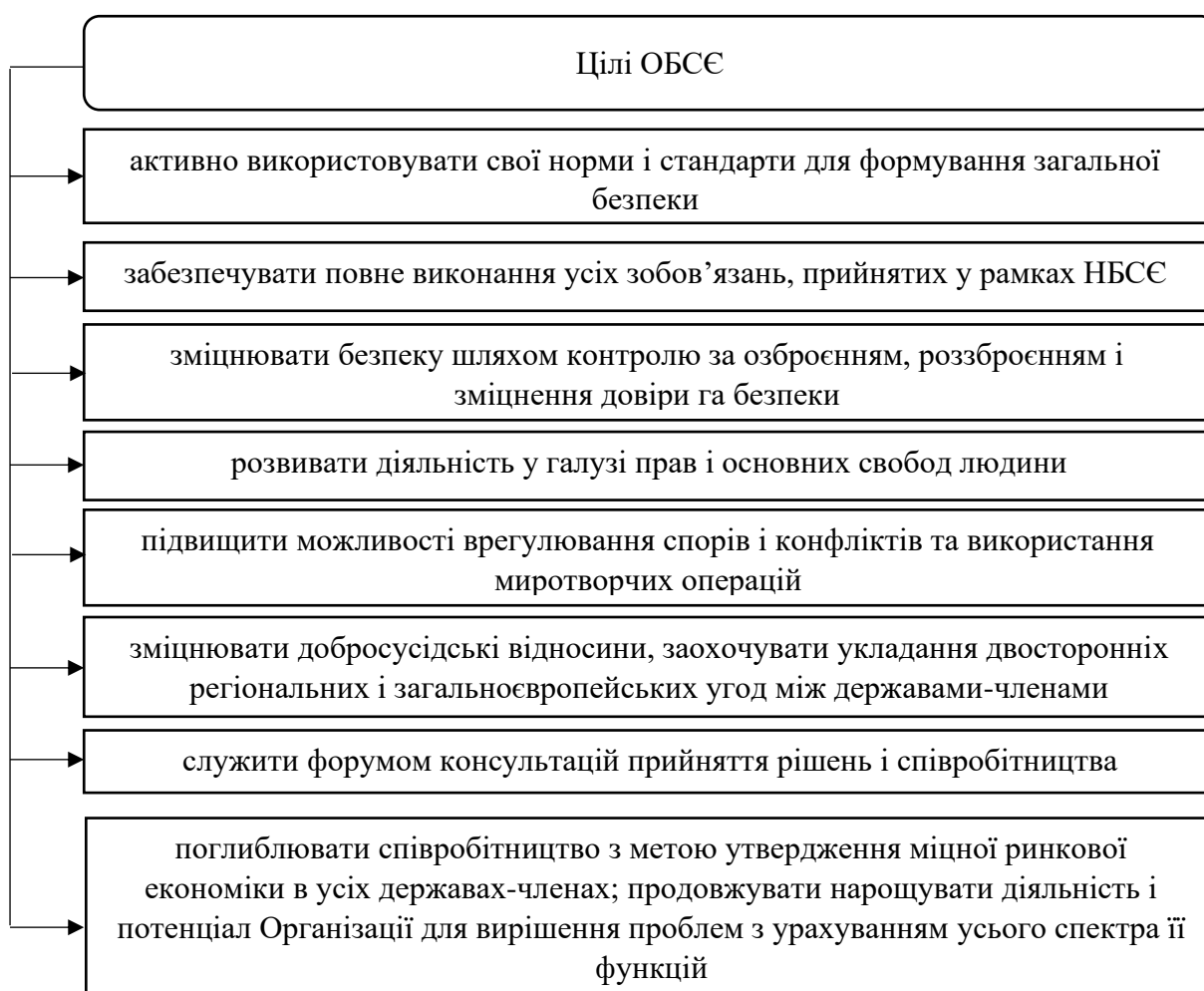

Рис. 1. Основні цілі ОБСЄ [1]

Додамо, що ОБСЄ займається проблемами безпеки, які представляють собою загрозу за межами кордонів, такими як зміна клімату, тероризм, радикалізація і насильницький екстремізм, організована злочинність, кіберзлочинність і торгівля наркотиками, зброєю і людьми. Організація сприяє зміцненню зв'язків і співпраці між державами, створення партнерств між приватним і державним секторами і залученню громадянського суспільства.

Таким чином, організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) є найбільшою регіональною організацією безпеки в світі. ОБСЄ веде своє

походження від початку 1970-х років, коли було створено Раду з безпеки і співробітництва в Європі (НБСЄ), щоб бути багатостороннім форумом для діалогу і переговорів між Сходом і Заходом. ОБСЄ має комплексний підхід до безпеки, який включає військово-політичний, економічний, екологічний та людський аспекти. Він вирішує широке коло проблем, пов'язаних з безпекою, включаючи контроль над озброєннями, зміцнення довіри і безпеки. заходи, права людини, національні меншини, демократизація, стратегії роботи поліції, боротьба з тероризмом і економічні та екологічні діяльність. Всі 57 державучасників мають рівний статус, і рішення приймаються консенсусом на політичній, але не юридично обов'язковій основі. Основні зусилля Організації з безпеки та співробітництва в Європі сконцентровані на активному політичному діалозі, захисті прав людини, дотриманні виборчого законодавства, проведенні необхідних демократичних реформ та ряді інших. Це дозволяє, на основі демократичних принципів, зміцнювати безпеку, починаючи з національного і до регіонального рівня.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кучик О. Регіональне співробітництво України в рамках ОБСЄ в умовах зміни безпекового середовища у Центрально-східноєвропейському регіоні. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини.* 2016. Вип. 38. С. 80-88.
2. Лобов Д.В. Статус ОБСЄ в адміністративно-правовому вимірі. *Право і суспільство.* 2011. № 5. С. 104-109.
3. Парахонський Б.О., Яворська Г. М. Роль ОБСЄ у формуванні європейського середовища безпеки. *Стратегічні пріоритети.* 2013. № 3 (28). С. 114.

Почкун С.В.,

студент III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

ПОРТРЕТ ІВАНА МАЗЕПИ: ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Гетьман Іван Мазепа є видатною постаттю в історії України, але до цього часу ми не маємо його справжнього портрету, адже Петро I після приєднання Мазепи до військ Карла XII видав наказ про знищення всіх портретів гетьмана. Саме тому ми не знаємо як насправді виглядав гетьман, і не маємо зображення яке б могло допомогти в побудові справжнього образу гетьмана.

У світі існує близько 400, а може й більше портретів, зображень гетьмана Івана Мазепи. Проблема полягає у тому, що 97 відсотків цих витворів – творча фантазія художників, які намагалися передати глядачам образ володаря булави. Він їм уявлявся мужнім, загартованим і, звичайно, красивим, привабливим.

Історики до цього часу не можуть дійти до згоди в питанні Івана Мазепи, одна частина вважає його зрадником, інша героєм. Тому питання пошуку справжнього портрету гетьмана є дуже важливим, адже він би допоміг в подальшому вивченні цього питання.

Дискусія про портрети гетьмана ведеться й досі. У ній активну участь брали і беруть історики, мистецтвознавці, краєзнавці Юрій Мицик, В'ячеслав

Станіславський, Анатолій Адруг, Ольга Борисенко та інші. Їхні студії, нотатки про портрети Івана Мазепи різні за глибиною аналізу, однак вже більше мають конструктиву, серйозних аргументів, менше сповнені прикрих повторів про гетьманські «портрети», які спростовані загалом дослідників.

Навіть на десяти гривнях не справжнє зображення Івана Мазепи, а насправді зображення його наступника та не менш визначної постаті в нашій історії, гетьмана Пилипа Орлика. А всьому виною виступила та сама проблема. Люди які розроблювали дизайн купюри не мали справжнього зображення Івана Мазепи і по неухважності помістили на неї портрет іншого гетьмана.

Значний час помилково вважалося, що справжні портрети Мазепи зберігаються в Швеції та Польщі, що виявилось міфом. У результаті наукового пошуку та дискусій навколо портретів Мазепи частина їх була визнана такою, що не є зображеннями українського гетьмана. Перш за все була відкинута ціла низка так званих польських портретів, до яких відносили різноманітні варіації зображень літнього чоловіка з роздвоєною бородою на взірць гравірованого портрета, виконаного рукою відомого польського художника та гравера Яна Пйотра Норбліна. На гравюрі польського майстра насправді було зображено «жида-орендаря» з маєтку Чарторийських, прозваного «Мазепа». До того ж, монографічне дослідження Зігмунта Батовського на початку ХХ ст. достеменно довело, що художник створив свого «Мазепу» на підставі малюнку, зробленого з натури, а також внаслідок численних творчих доопрацювань образу в майстерні. Про це яскраво свідчать збережені авторські ескізи, які зафіксували етапи творчого пошуку графіка. Час появи твору, творчі завдання, які ставив перед собою автор, фантастичний одяг зображеної постаті, доводять, що це був цілком уявний образ, який нічого спільного не мав з реальним історичним діячем Гетьманщини ХVІІ–ХVІІІ ст. З. Батовський неодноразово підкреслював, що творові Норбліна навмисно приписували риси історичного портрета. У той час, як він був явним витвором уяви художника, утіленої під впливом творчості Рембрандта. Невідомим широкому загалу довгий час залишався портрет «Польського шляхтича Мазепи», написаний у 1850 році польським художником Яном Морачинським. По суті це була олійна інтерпретація образу, представленого аквафортою Норбліна. Тому разом із аквафортою 1775 р. цей портрет було викреслено з переліку достовірних портретів Мазепи.

Варто відзначити, що пару років тому група дослідників за підтримки Міністерства культури, провели розслідування по цій темі. Їм вдалося за допомогу криміналістів та їх методів встановити приблизний портрет гетьмана. Також великий вплив зіграло зображення гетьмана на дзвоні, який знайшов в 1927 році український археолог Борис Пилипенко. Археолог в описі дзвону зазначав, що на ньому зображено прижиттєвий портрет гетьмана. Але не можна стверджувати на всі сто, що той портрет який відтворили дослідники є справжнім.

Питання пошуку справжнього зображення Івана Мазепи повинне стояти одним із пріоритетних, адже це без перебільшення видатна постать в нашій великій історії. Звичайно на це може піти не один рік, але вирішення цієї

проблеми допоможе в побудові цілісного образу гетьмана, і в подальшому розвитку історичної науки в нашій державі.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

І.С.Павленко. Іван Мазепа. Прижиттєві зображення гетьмана та його наближених. К.: "Мистецтво", 2018. 208 с.

Ребенок В.Р.,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., старший викладач

СумДПУ імені А.С.Макаренка

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ РОЗДІЛЕННЯ КОРЕЇ ПІД ЧАС ТА ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Грунтовніше аналізуючи історію дослідження корейської проблеми, слід зазначити, що вона вже налічує понад 70 років, але і сьогодні вона залишається актуальною і невирішеною. Ретроспективний огляд матеріалів, присвячених корейській проблемі засвідчує, що дослідження з цього питання досить значні і різноманітні. Однак деякі з них або безнадійно застаріли, або ідеологічно заангажовані.

Проблема поділу Кореї виникла наприкінці Другої світової війни при встановленні міжнародної опіки над Кореєю, тобто тоді, коли питання післявоєнного врегулювання вирішувалися на міжнародних конференціях союзних держав в Каїрі, Ялті, Потсдамі і Москві.

Вперше питання про опіку над Кореєю було порушене в Білому домі на неофіційній зустрічі президента США Ф. Рузвельта з міністром закордонних справ Великої Британії Е. Іденом. Далі, вже на офіційному рівні, це питання порушується на Каїрській конференції союзних держав 1943 року, у якій брали участь США, Велика Британія і гомінданівський Китай. У прийнятій декларації говорилося, що «три вищеназвані великі держави, беручи до уваги рабське становище корейського народу, сповнені рішучості надати Кореї свободу і незалежність в належний для того час» [5, с. 399]. Після підтвердження декларації у червні 1945 року на Потсдамській зустрічі союзних держав до Каїрської декларації приєднався і Радянський Союз.

Таким чином, без згоди корейського народу великі держави вирішили, що необхідно підготувати корейський народ до самоуправління, а відтак бажано організувати для Кореї «щось на зразок міжнародної адміністрації чи опіки, яка б діяла доти, доки корейці самі матимуть змогу управляти власною державою» [4, с. 684].

Формальною причиною і метою тимчасового розділення території Кореї на дві зони по 38-й паралелі було прийняття капітуляції японських військ, що відзначалося й офіційними представниками США [4, с. 739]. Однак слід мати на увазі, що північна частина території Кореї була окупована радянськими військами, а південна – американськими, і кожна сторона проводила у сфері свого впливу власну політику.

Слід визнати, що зусилля американо-радянської комісії з корейського питання були приречені на невдачу вже тому, що попередні наміри цих країн стосовно Кореї були зовсім різними.

В цілому в корейській історіографії, з даної гострої, загальнонаціональної і політичної проблеми, протиборствують різні теоретичні позиції вчених. Південнокорейський історик Чхве Сон Ньон вважає, що в основі розділу Кореї по 38 паралелі лежать рішення, прийняті урядом США [3, с. 24].

І хоча ця позиція не отримала широкого поширення в Південній Кореї, проте, вона простежується в статті професора Сеульського університету Пак Тхе Гюна «Корейська війна – незакінчена війна». Пак Тхе Гюн, автор багатьох робіт з корейської війни, розглядаючи позиції різних істориків на причини розділу Кореї, ділить їх на два блоки: з одного боку, традиційний погляд, з іншого – новий погляд. В останній блок він і виносить цю концепцію, а також позицію істориків, які називають причинами розколу різні соціальні протиріччя всередині держави і класові розбіжності. Але традиційно основними причинами розділу Кореї є ідеологічні задуми Сталіна і Кім Ір Сена зі встановлення комунізму. При цьому, Пак Тхе Гюн також вказує на політичну помилку США, яка сталася після того, як Радянський Союз першим почав експансію, на яку США не змогли вчасно відреагувати [2, с. 238].

Південнокорейський політолог Кім Хак Джун акцентує увагу на тому, що США передали подальше вирішення проблеми Кореї – ООН і при цьому практично запропонували їй провести вибори до Національних зборів Кореї «тільки там, де це можливо», тобто фактично підштовхнули ООН на розділення Кореї. Якби США справді мали намір об'єднати Корею, то, використовуючи свій вплив в ООН, змогли б домогтися проведення загальних виборів на всій території Кореї [1, с. 174].

Отже, корейське питання – це складний і заплутаний вузол внутрішніх корейських і міжнародних проблем. Вони мають як глибоке історичне коріння, так і примножені драматичними змінами в світі на рубежі ХХ і ХХІ століть.

За роз'єднання Кореї відповідальність несуть, перш за все, США та СРСР, і меншою мірою кола національного буржуазного руху Кореї, які, за підтримки США, прагнули закріпитися при владі, а також політики Північної Кореї, які в інтересах захисту комуністичної системи зрадили інтереси національні. Складне переплетіння міжнародних інтересів і тенденцій поряд з внутрішньополітичними особливостями розвитку двох держав породили корейську проблему, яка нерозривно пов'язана з питанням збереження миру та безпеки, і не лише в регіоні Північно-Східної Азії, а й в усьому світі.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кан Ден Сік Проблема роз'єднання Кореї в історичній ретроспективі. *Політичний менеджмент*. 2008. №5. С. 175-183.
2. Хамутаева С. В. Раздел Кореи в южнокорейской историографии. *Известия АГУ*. 2010. № 4-2(68). С. 237-241.
3. Чхве Сон Нён. Преодоление раздела Кореи (на Юг и Север) и мир. Сеул, 1993. С. 23-25.
4. U.S. Department of State, Foreign Relations of the United States. The Conference of Malta and Yalta, Wash., 1955. p. 770.

5. U.S. Department of State, Foreign Relations of the United States. Conferences at Cairo and Teheran, 1943. Wash., 1961. P. 399-404.

Рощупкін Є.О.,

магістр спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Потехін О.В., д.і.н., професор

СумДПУ імені А.С.Макаренка

СПОТВОРЕННЯ ПОДІЙ РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКОЇ ВІЙНИ 1904-1905 рр. У РОСІЙСЬКИХ ІСТОРИЧНИХ ПРАЦЯХ

На долю історичної науки часто випадає місія розвінчування міфів та пропаганди, що затуляють собою справжню історію. Не уникла цієї участі і така велика подія у всесвітній історії як російсько-японська війна 1904-1905 років.

Після Жовтневої революції 1917р., особливо напередодні другої світової війни спостерігалася тенденція до міфотворчості у освітленні подій російсько-японської війни 1904-1905 рр. - це зусилля сталінського керівництва по своєрідному патріотичному вихованню радянського народу. Велику роль зіграло почуття національної образи за поразку у війні, яке, як відомо, поділяв і «великий вождь радянського народу» І.В. Сталін [4].

Приклад міфотворення з боку можновладців є двотомна епопея А.Н. Степанова «Порт Артур» (1940-1941 рр.). Її автор правильно відчув те, що від нього хоче влада, і створив ряд міфів, логіка яких укладається в нехитру схему про героїзм і патріотизм російського солдата і молодшого офіцера, близького до народу, і некомпетентності, байдужості і зраді генералітету. Створюючи свої міфи, А. Степанов свідомо спотворював історію [3, с. 146].

Сучасним прикладом може служити книга відомого історика С. Семанова «Таємниця загибелі адмірала Макарова» (2002 р.). Автор висуває недоведену версію загибелі адмірала Макарова - диверсію з боку російських революціонерів, супротивників монархічного режиму, яка є явно тенденційною та носить яскраво виражений шовіністичний характер [2, с. 7].

Версія С. Семанова спростовується у книзі І. Бунича «Порт-Артурська пастка», що містить спогади учасників оборони Порт-Артура, які опинилися у пастці. Дана праця вносить великий внесок у деміфологізацію російсько-японської війни [1].

Основою однієї з найбільш потужних ідеологічних кампаній, спроможної підняти бойовий дух армії та народу, став так званий нерівний бій крейсера «Варяг» і канонерського човна «Кореець» з японською ескадрою, що перевершувала за численністю та силою у битві при Чемульпо [4, с. 91].

А. Калачинський у своєму дослідженні зназначив, що спотворення фактів спостерігається навіть у російському підручнику для вузів «Історія Росії», який підготовлений співробітниками історичного факультету МДУ і рекомендований методичною радою університету. Там також приведені факти

про крейсер «Варяг» та канонерський човен «Кореєць», які спростовуються японськими джерелами та архівними документами [2, с. 9].

Видатний історик Павлов Д. Б. у своїй роботі критично відноситься до певних сучасних робіт з даної проблематики. Він вважає що для неослов'янофільського напрямку, представники якого часто ідентифікують себе як «патріоти», характерний погляд на російсько-японську війну з позицій дожовтневої офіційної історіографії, але своєю великодержавною амбіційністю перевершують навіть її. Аргументованої полеміки з представниками різних напрямків вони уникають, віддаючи перевагу не сперечатися, а стверджувати [3, с. 151].

Отже, проведений аналіз показав, що при освітленні подій російсько-японської війни 1904-1905 рр. спостерігається широке використання прийомів пропаганди та міфологізації, які спотворюють історичні факти. Наразі йде серйозна переоцінка більшості епізодів війни, хоча не вдається уникнути переходу з одних крайнощів у інші.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бунич И. Порт-Артурская ловушка. Воспоминания. СПб.: Облик; Зенит, 1999. 512 с.
2. Калачинский А. В. О патриотизме и исторической правде. 110 лет русско-японской войне. *Россия и АТР*. Владивосток: 2014. №1. С. 5-16
3. Павлов Д.Б. Российская историография и археология русско-японской войны 1904-1905 гг.: основные периоды, идеи, направления. *Отечественная история*. Москва: Наука, 2005. №3. С.144-157.
4. Подшивалов А.А., Подшивалов И.А. Крейсер «Варяг»: Пропагандистский символ эпохи. *Военно-исторический журнал*. Москва: ФГБУ «РИЦ «Красная звезда» Минобороны России, 2019. №10. С. 91-95.

Самойленко А.Ю.,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

РОЛЬ УКРАЇНИ У ПІВНІЧНІЙ ВІЙНІ

Після періоду «Руїни», який розпочався по закінченню Національно-визвольної війни та смертю Богдана Хмельницького з 1657 і закінчився 1687 роком гетьмануванням Івана Самойловича, розпочався новий етап в історії, а саме – економічне відродження країни, зміцнення міжнародного іміджу та правління Івана Мазепи з 1687 по 1709 рр.

За «Коломацькими статтями» 1687 року, які являли собою українсько-московський договір, що укладався між козацькою старшиною та московськими царями Іваном та Петром і їхньою регентшею царівною Софією було обрано нового гетьмана – Івана Мазепу. Згідно за статтями, гетьману заборонялося підтримувати дипломатичні відносини з іншими державами, він був зобов'язаний дотримуватися «Вічного миру і союзу» з Річчю Посполитою, тобто відмовитися від Правобережжя та зобов'язаний був направляти козацьке військо для участі в походах Московської держави проти Кримського хана та

Османської імперії [5]. Це далеко не всі умови статей, але це дозволяє далі більш точно описати наступний хід подій.

Завдання І.Мазепи – забезпечити автономію Гетьманщини як у внутрішніх питаннях, так й обходити деякі заборони «Коломацьких статей» – у зовнішніх та об'єднати територію Лівобережної і Правобережної України.

Розуміючи необхідність повернення російських міст на Балтійському побережжі і завоювання частини Балтики, Петро I вирішує «прорубати вікно в Європу» вийшовши для цього на береги Балтики, але йому заважала Швеція і у серпні 1700 р. оголошує війну Швеції, яка володіла цими містами за умовами Столбовського миру 1617 р. [1, с. 197; 2, с. 207].

Після підписання Константинопольського мирного договору у 1700 році між Московським царством і Османською імперією у Константинополі (нині Стамбул) було дозволено Петру I вступити у Велику Північну війну, заручившись нейтралітетом Османської імперії. Війна зумовила великі зміни в міжнародному становищі багатьох країн Північної, Східної та Південно-Східної Європи. За допомоги Данії, Польщі та Саксонії, об'єднаних у так званий Північний союз, залучаючи військові та матеріальні ресурси козацької України, Москва відновила довголітню боротьбу зі Шведською Коронаю за вихід до Балтійського моря. Однак молодий шведський король Карл XII не лише відбив агресію Північного союзу на чолі з не менш амбіційним московським царем Петром I, а й перейшов у потужний наступ на його позиції в Північній та Східній Європі.

1708 року Велика Північна війна, розпочавшись на берегах далекої Балтики, де розігравалась карта панування і сфер впливу в Європі між Московським царством та Швецією, приходять в Україну. Участь українського гетьманату в подіях першого з 1700–1709, другого – 1709–1714 і третього – 1714–1721рр. етапів Великої Північної війни 1700–1721рр. була дуже значною для Української держави.

Як вже зазначалося вище, гетьману заборонялося вести дипломатичні відносини з іншими державами, але розуміючи, що так завдання Мазепи може не реалізуватися, Військо Запорозьке, яке започаткувало свої відносини зі Швецією ще за правління Богдана Хмельницького, у 1708-му несподівано для міжнародної спільноти відмовилося від абсолютистського московського сюзеренітету на користь демократичнішої шведської протекції.

Протягом осені, зими й весни 1708-1709рр. військові сили суперників маневрували, прагнучи знайти для себе стратегічно вигідні позиції та заручитися підтримкою українського населення. 28 червня 1709 року відбулася Полтавська битва, де переможцем вийшло Московське царство і у результаті чого провалилися плани Швеції підпорядкувати собі Північну Європу. Московське царство ж забезпечило собі контроль над узбережжям Балтійського моря й почала перетворюватися на могутню європейську державу. Втікаючи від поразки від переслідування російської кінноти, Мазепа і Карл XII знайшли притулок у Молдавії, що належала Османській імперії. Тут, біля міста Бендери, 21 вересня 1709 року Іван Мазепа помирає [3, с. 45].

У висновку можна сказати, що участь українських полків у Північній війні мало великий вплив на формування Української державності. Завдання гетьмана об'єднати українські землі в єдиній державі, відродити авторитет гетьманської влади йшли врозрід із політикою Петра I. Починаючи з Полтавської битви, а саме перемогою в ній Петра I, а далі і смертю Мазепи дало країні колосальний удар. Визвольні плани були повністю і остаточно зруйновані. В Глухові цар наказав обрати нового гетьмана. Ним став стародубський полковник Іван Скоропадський.

Отже, роль України у війні була недаремною, адже на мою думку Мазепа зробив дуже багато для України і сказати, що він хотів зробити їй гірше навіть не спадає на думці і якщо б, можливо, не смерть Мазепи, то відродити Українську державність було б майже реалізовано.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Багацький В.В., Кормич Л.І. Історія України. Підручник. К.: Алерта, 2004, 412 с.
2. Білоцерківський В. Я. Історія України: Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007, 536 с.
3. Сокирко О.Г. Війська українських гетьманів у Полтавській битві 27 червня 1709 р.// Український історичний журнал, 2009, № 2, С. 40-51.
4. http://www.kozatstvo.net.ua/ua/publications/uk_r.php?d=a&i=2316
5. <https://we.org.ua/history/getman-ivan-mazepa-ta-pivnichna-vijna-na-ukrayinskyh-zemlyah/>

Самотуга І.С.,

магістр спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

СИРІЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ІНТЕРЕСИ ЙОГО УЧАСНИКІВ

Конфлікт у Сирії розпочався в 2011 р. на хвилі «арабської весни» як громадянська війна. Але згодом у нього було втягнуто велику кількість зовнішніх учасників. Кожен із них має власні геополітичні інтереси у близькосхідному регіоні.

Протягом тривалого періоду Близький Схід є джерелом нестабільності у світі. Це пояснюється тим, що в регіоні існує велика кількість міждержавних, міжетнічних, міжконфесійних протиріч, які виникли після розпаду колишніх великих держав, зокрема Арабського халіфату і Османської імперії та утворення нових держав [1, с. 149].

У даному регіоні склався своєрідний баланс сил. З одного боку, до нього входять Саудівська Аравія, Туреччина, Ізраїль та Єгипет, які є союзниками США. Майже всі з них, за винятком Ізраїлю, представлені сунітськими режимами. З іншого, Сирія та Іран – шіїтськими. Протистояння між двома гілками ісламу досягло свого апогею в Сирії [2, с. 183].

У березні 2011 р. у Сирії розпочалися демонстрації серед населення проти режиму президента країни Башара Асада. Причини цих протестів полягали, насамперед, у невдоволенні правлячим режимом Асада, низькому

рівні розвитку економіки та життя населення. Ще одним чинником були міжрелігійні та міжетнічні протиріччя. Переважна більшість населення країни є представниками релігійної групи сунітів. Вони зазнавали утисків від алавітів, що складають лише 9 % населення країни та займають керівні посади у різних гілках влади. Згодом ці повстання переросли у громадянську війну, яка триває й досі [6, с. 134].

Сирія займає вигідне географічне положення та має значний транзитний потенціал. Вона межує з Туреччиною, Іраком, Саудівською Аравією, Ізраїлем, Ліваном. Це дає можливість прямо чи опосередковано впливати на низку процесів, що відбуваються на зазначених територіях. Саудівська Аравія та Катар у контексті експорту вуглеводнів на європейський ринок вбачають сирійську територію як одну з найзручніших для прокладання розширеної мережі трубопроводів [4, с. 58].

Особливість конфлікту в Сирії в тому, що тут зіткнулися інтереси багатьох учасників: сунітів і шиїтів, влади й поміркованої опозиції, сирійських курдів, а також ісламських радикальних організацій. Протиріччя відбуваються не лише між владою й опозицією, а й між представниками самої опозиції (курдами, радикальною ісламською та поміркованою частинами опозиції). У конфлікті беруть участь також регіональні й глобальні гравці – США, Росія, ЄС, Туреччина, Іран, Саудівська Аравія, Ізраїль і Катар. Усі учасники конфлікту виходять із власних інтересів [6, с. 134-135].

Сирія стала однією з тих країн, що опинилися у центрі зіткнення інтересів Ірану та Саудівської Аравії. Одним із головних завдань Саудівської Аравії є зміна внутрішньополітичного розкладу у Сирії на свою користь, заміна авторитарного алавітського режиму Асада на лояльні політичні сили. Це створило б умови для створення певної сунітської коаліції. Гегемонія Саудівської Аравії на Близькому Сході зробила б з неї головного експортера природних ресурсів, насамперед вуглеводнів [1, с. 150].

Метою Ірану є збереження режиму Башара Асада. Він практично не має союзників у регіоні, крім асадівської Сирії, ліванської «Хезболли» та іракських шиїтів. Присутність у Сирії надасть Тегерану стратегічні позиції у протистоянні з Ізраїлем. З геополітичної точки зору Сирія є дуже важливою як для Росії так і для Америки. Для першої вона є своєрідним переходом для виходу до Середземного моря, а з іншої сторони, підтримуючи режим Асада в громадянській війні, Москва вказує на свою могутність в регіоні [3, с. 298].

Росія теж не зацікавлена у прокладанні газопроводу через територію Сирії до Європи. Сполучені Штати Америки непокоїть посилення позицій Ірану в регіоні й особливо можливість відновлення іранської ядерної програми. Ще однією метою США є боротьба з «Ісламською державою» та іншими радикальними ісламістськими організаціями [6, с. 137].

Туреччина з самого початку була глибоко занурена у конфлікт. Ця країна була значно зачеплена як боями біля сирійського кордону, так і величезною кількістю біженців із зони конфлікту. Туреччина налякана можливістю загострення курдської проблеми і виникнення ще одного автономного Курдистану, але тепер уже на турецькій території [5, с. 132].

Ісламська держава прагне створити сунітську ісламську державу на території Леванту (Сирія, Ліван, Ізраїль, Єгипет, Туреччина, Греція, Кіпр) й Іраку. Довгострокова мета діяльності організації – створення такої держави в усьому ісламському світі [6, с. 135].

Отже, конфлікт у Сирії, який розпочався у 2011 р., триває й досі. Складність його врегулювання полягає в тому, що в ньому зіткнулися геополітичні інтереси багатьох держав. Даний конфлікт є загрозою міжнародній безпеці, і від того, як він вирішиться залежить подальший розвиток регіону.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Ветринський І. М. Передумови, розвиток та перспективи сирійської кризи: геополітичний контекст. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Випуск 139. С. 149-156
2. Голуб В. Роль Ірану у врегулюванні сирійського конфлікту. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2013. Випуск № 3. С. 182-191
3. Дужа І. А. Міжнародна політика та сирійський конфлікт. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Вип. 133. С. 297-299.
4. Купрійчук В. Ю. Вплив сирійського конфлікту на політичні процеси близькосхідного регіону. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Випуск 124. С. 56-64
5. Осадча Я. Д. Вплив внутрішніх і зовнішніх чинників у виникненні та перебігу громадянської війни в Сирії. *Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна*. 2014. № 1132. С. 128-133
6. Романюк Н., Гіль О. Геополітичні інтереси учасників сирійського конфлікту. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. № 10. С. 134-139.

Самотуга Ю.С.,

магістр спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – Сокирська В.В., д.і.н., професор
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

УЧАСТЬ УКРАЇНИ В МИРОТВОРЧИХ ОПЕРАЦІЯХ

У ХХІ ст. відбувається велика кількість міжнародних конфліктів. У їх врегулюванні велику роль відіграють миротворчі операції ООН та НАТО, до яких активно долучається і Україна.

Гарантування миру та безпеки є важливими проблемами сучасного світу. В умовах глобалізації, існування потужної зброї масового знищення, серйозних загроз людській цивілізації та тенденції до розширення локальних конфліктів, підтримка миру та примирення воюючих народів є запорукою глобального розвитку. Основним раціональним інструментом запобігання та вирішення суперечок, загроз, конфліктів на національному, регіональному та глобальному рівнях є сучасна миротворча система [2, с.15].

Одним із пріоритетних завдань зовнішньої політики України є участь у миротворчих операціях, що позитивно впливає на підвищення іміджу нашої держави у світі і має важливе значення для національних інтересів України [3, с. 47]. За період незалежності велика кількість військовослужбовців Збройних Сил України брали участь у міжнародних миротворчих операціях у багатьох країнах світу. Зокрема, на території колишньої Союзної Республіки Югославія,

країн Близького та Середнього Сходу, на Африканському континенті (Ангола, Сьєра-Леоне, Ліберія, Ефіопія та Еритрея, Кот-д'Івуар, Судан, Демократична Республіка Конго), Афганістані, Грузії, Таджикистані та Гватемалі [7, с. 315].

У липні 1992 року Верховна Рада України прийняла постанову №12538-ХІІ «Про участь батальйонів Збройних сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії». 1 липня 1995 р. кількість особового складу українського контингенту миротворчих сил ООН у колишній Югославія становила 1293 українських військових [5, с. 398].

Зростання авторитету України в миротворчих операціях, набуття певного рівня досвіду сприяло розширенню географії запрошення нашої країни до миротворення в різних регіонах, на різних континентах. У березні 1996 р. ООН запросила українців до Анголи. У 2000 р. відбулася нова місія до Африки. Указ Президента України «Про участь України в міжнародній миротворчій операції Організації Об'єднаних Націй в Сьєрра-Леоне» базувався на Резолюції Ради Безпеки ООН № 1270 від 22 жовтня 1999 р. [6, с. 87].

Україна хоч і не є членом НАТО, але вона долучається до всіх основних миротворчих місій. Військовослужбовці України були задіяні у Косово, Іраку, Афганістані. Ще одним напрямом роботи стала гуманітарна Місія НАТО в Судані. Україна також брала участь у тренувальній місії НАТО у Республіці Ірак [3, с. 48].

Нове тисячоліття, на жаль, не стало більш спокійним, тому потреба в миротворцях з України зберігається. ООН резолюціями Ради Безпеки № 1497 (995_в 73) від 1 серпня 2003 р. і № 1509 (995_в 92) від 19 вересня 2003 р. запровадила місію в Ліберії, в якій взяла участь і Україна. Особливої гостроти в питаннях проведення миротворчих операцій набула проблема Іраку, навколо якої точились гострі дискусії в парламенті та поза його межами. І все ж силу закону набуває документ «Про схвалення рішення Президента України про направлення миротворчого контингенту для участі України у міжнародній миротворчій операції в Республіці Ірак» [5, с. 88].

Українські миротворці в Іраку підтримували безпеку у зоні відповідальності, супроводжували конвої гуманітарних вантажів, несли службу на блокпостах, патрулювали, охороняли релігійні та історичні пам'ятки, мости, здійснювали інженерні роботи; перевозили гуманітарні вантажі; займалися евакуацією цивільного населення; надавали медичні послуги тощо [4, с. 57].

Українські військові брали участь також в морських операціях НАТО «Океанський щит» та «Активні зусилля». Антитерористична операція НАТО «Активні зусилля» розпочалась 26 жовтня 2001 року після терактів у США. Вона проходила у Середземному морі і призначалася для запобігання пересування терористів або зброї масового знищення. Згідно з рішенням Північноатлантичної ради НАТО 17 серпня 2009 року Альянс розпочав військово-морську операцію з протидії піратству «Океанський щит», мандат котрої пізніше було продовжено до 2014 року [3, с. 51].

Наша держава і сьогодні бере участь у операціях по збереженню миру і безпеки, роблячи значний внесок разом з іншими країнами у зміцнення миру та стабільності, врегулювання збройних конфліктів і недопущення виникнення

нових осередків напруги [1, с. 421]. На сьогоднішній день 338 військовослужбовців України беруть участь у 8 міжнародних миротворчих операціях: у Демократичній Республіці Конго, Косово, Південному Судані, в зоні безпеки Придністровського регіону Республіка Молдова, на Кіпрі, в Афганістані та в регіоні Аб'ей [2, с. 15].

Отже, участь України в міжнародних миротворчих операціях є важливим завданням її зовнішньої політики. Це сприяє зміцненню міжнародного престижу нашої держави та налагодження співробітництва з іншими країнами.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Вонсович О. С. Миротворчий досвід України як фактор підтримки і забезпечення міжнародної безпеки. *Гілея*. 2019. Вип. 107. С. 420–423.
2. Дрозд Д. The participation of the Ukrainian armed forces in the peacekeeping operations. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2019. № 2. С. 5–16.
3. Задирієнко Д. С., Бабенко Л. Л. Участь України у миротворчих місіях НАТО. *Країни Центральної, Східної та Південно-Східної Європи в історичному дискурсі Західної цивілізації : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (7 квітня 2020 року)*. Полтава-Вітебськ, 2020. С. 47–59.
4. Зіньковський С. О. Український миротворчий контингент у Республіці Ірак. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2012. № 1006. Вип. 15. С. 55–61.
5. Каляєв А. Збройні сили України у миротворчих операціях ООН і ОБСЄ. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Історичні науки*. 2009. Вип. 14. С. 396–408
6. Комарова Л. В. Українські контингенти в миротворчих операціях ООН. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2010. № 3. С. 86–89.
7. Ольховая Ю. І. Методологічні аспекти миротворчої діяльності України. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 43. С. 313–317.

Сантар Р.В.,

студентка V курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – Маринченко Г.М., к.і.н., старший викладач
МНУ імені В.О. Сухомлинського*

ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ В ІСТОРИЧНІЙ РЕТРОСПЕКТИВІ

1 липня 1569 р. у Любліні сейм затвердив унійний акт, що проголошував об'єднання Польського королівства і Великого князівства Литовського та утворення нової федеративної держави – Речі Посполитої. Так на геополітичній мапі Європи постала нова держава, яка на довгі роки тісно пов'язала історичні долі польського, литовського, українського та білоруського народів. Ця подія практично до кінця XVIII ст. докорінно змінила політичну ситуацію у Центрально-Східній Європі, а наслідки якої проявилися і у XIX-XX ст.

Як кожна визначна історична подія, Люблінська унія трактувалася по-різному, залежно від часу й обставин, тих чи інших поглядів та пануючої ідеології. Дискусії щодо її причин та наслідків становили чи не найголовніші теми при обговоренні питань співжиття польського, литовського, українського, білоруського народів на зламі XIX-XX ст. Саме на цей час припадає період

активного дослідження історія східних земель Речі Посполитої та польсько-литовської унії.

Історичні передумови прийняття Люблінської унії продиктовані важливими внутрішніми і зовнішньополітичними причинами. Невелика Литва включала землі Білорусі й України, що переважали її своєю територією, населенням і природним багатством. Тому польські магнати й шляхта домагалися об'єднання Великого князівства Литовського з Польським королівством в одну державу, щоб у такий спосіб здобути собі землі України [3, с.139-141].

Польським королем і Великим князем Литовським у ті тривожні часи був Сигізмунд II Август. Він не мав наступника, тому на ньому закінчувалася Ягеллонська династія. Король побоювався, що після нього литовські аристократи оберуть нового керівника держави, повністю відійшовши від Польщі. Крім того, саме ідеї поглинання Короною (так називалося Польське королівство) литовських володінь вельми приваблювала й польську знать. Адже в цьому разі до Польщі долучилися б родючі українські землі з їх працьовитим населенням, польські шляхтичі могли розраховувати на нові посади, нагороди, збільшення статків, проте уряд Литви й панівні кола Польщі пропонували різні умови об'єднання, тому процес затягувався [3, с.145-147].

Для остаточного вирішення питання про польсько-литовську унію на 23 грудня 1568 р. призначено спільний сейм у Любліні. Литовські магнати, відчуваючи, що ситуація склалася не на їхню користь, збиралися повільно й неохоче. Тому сейм відкрився лише 10 січня 1659 р., коли до Любліна прибуло близько 160 польських сенаторів і литовських шляхтичів, і тривав до 12 серпня 1569 р.

Сигізмунд II Август, спираючись на підтримку менш заможної шляхти, у березні й травні приєднав до Польщі Волинь і Підляшшя, а 5 червня, на прохання місцевої аристократії середньої ланки, долучив до польської корони Київське, а потім Брацлавське воєводства.

«Землю Руську і Князівство Київське і всіх тих земель жителів узагалі і кожного особливо од послуху, володіння і посад і повелінь Великого Князівства Литовського на вічні часи вилучаємо, звільняємо і до Польського королівства, як рівних до рівних, вільних до вільних і як власний і справжній до першого і то власного тіла і голови, з усіма взагалі і з кожним особливо, з містами, містечками, селами, повітами, або уїздами, і всіма їхніми, які б не були, маєтками, туєю землею і князівство Київське вищезгаданій Короні, або Королівству Польському, прилучаємо і з'єднуємо» [2, с. 167-168].

1 липня 1569 р. унію підписано. Сенатори й послы Литви погодилися з планом, створення Речі Посполитої.

Наслідки Люблінської унії для України були величезні. Україна була розірвана: більша її частина перейшла до Польщі: Галичина, Холмщина, Волинь, Поділля, Брацлавщина, Київщина, Підляшшя.

За Литвою залишались білоруські землі по Вітебськ, Мстиславець і українські землі: Берестейське воєводство, Пинщина.

Юридично ж більш ніж на 220 років значна частина українських земель опинилася під владою Польщі. Лише частина українського Полісся залишалася у Литви, Північна Буковина відійшла до Молдови. Східною частиною Карпатської України після 1526 р. заволоділа Австрія, західною – Трансільванія, Чернігово-Сіверська земля до 1618 р. була підвладна Московській державі [4, с. 345-348].

Правовий режим Польщі діяв і на землях України. Однак можливість здобути шляхетське звання для представників національних меншин у Речі Посполитій водночас означала істотне обмеження їх культурної ідентичності.

Саме тому, на теренах України в XVII ст. сформувався різновид загальнопольської мови периферійний діалект в його південному варіанті, а в Білорусі та Литві – північному.

Більша частина шляхти й духовенства України поступово прилучалася до польсько-мовного культурного простору. Польською мовою користувалися в побуті та суспільному житті, бо ця мова була державною, нею викладали в латино-польських школах, колегіумах, університетах. Звичайно, староукраїнську (руську) мову ніхто не забороняв, подеколи вона лунала й на засіданнях сейму.

Невипадково архієпископ Чернігівський та Новгород-Сіверський українець Л. Баранович писав виключно польською мовою навіть приватні листи, і це не поодинокий приклад, а тенденція. Саме на такому ґрунті виникла подвійна лояльність, властива не тільки українцям чи білорусам, а й чехам та словакам.

Подібна ситуація склалася і на Галичині та в Закарпатті У XVI ст. український мислитель С. Оріховський-Роксолан (1513-1566) вважав себе представником руського племені польської нації – яскравий приклад подвійного патріотизму [6, с. 15-16].

Прилучення України як польської колонії до новоєвропейської цивілізації сприяло інтенсифікації виробництва та виходу на західні ринки, але водночас призвело до зростання соціального та конфесійного напруження, що стало причиною низки повстань кінця XVI - 30-х років XVII ст. Усе це підірвало стабільність і міць не тільки Речі Посполиті, а й України.

Криза східнохристиянської цивілізації і неможливість (через різні системи віри) сприйняття досягнень західноєвропейської системи цінностей перетворювали Україну (так само і як Білорусь) на периферійні регіони Європи. Ситуація погіршувалася протилежною цивілізаційно-геополітичною орієнтацією панівних та залежних верств українського суспільства.

Переважає більшість українських земель опинилась під владою кріпосницької й католицької Польщі. Унія принесла Україні новий адміністративно-територіальний устрій – воєводства, фільваркову систему господарювання з кріпацтвом, що важким соціально-економічним тягарем лягло на плечі українського селянства.

Після Люблінської унії почалося ополячення і окатоличення українського народу, що поставило під загрозу існування українців як окремої нації. Разом з

тим для соціально-економічного і політичного розвитку українських земель в той час рішення Люблінської унії мали й позитивні моменти.

Говорячи про позитивні наслідки Люблінської унії для українських земель, варто звернути увагу на те, що вона сформувала умови для об'єднання українців, які мешкали на різних територіях. Після скасування міждержавного кордону і зміни державної належності новоприєднаних воєводств активізувалися міграційні процеси.

Досить помітним був переселенський потік на Волинь і Київщину галицької шляхти, яка відчувала привабливість служби на княжих дворах. Прибула з коронних земель польська і галицька шляхта з часом інтегрувалася у місцеві спільноти і відіграла важливу роль у суспільно-політичному та культурному житті Волині та Наддніпрянщини [5, с.106-110].

Масова колонізація спричинила значну міграцію простолюду із західних областей у східному напрямку й, відповідно, господарське освоєння незаселених теренів Брацлавщини та Київщини. Наслідком колонізації став і значний демографічний приріст: чисельність населення на південно-східних територіях протягом 1569-1648 рр. зросла у 20-30 разів.

Поряд із колонізаційними рухом Люблінська унія дала значний поштовх урбанізаційним процесам. Заснування нових міст і містечок супроводжувалося наданням їм самоврядування на засадах магдебурзького права.

Культурне піднесення, що спостерігалось після Люблінської унії на українських землях, М. Грушевський охарактеризував як українське національне відродження. Підставою для цього було заснування Острозької Академії, Києво-Могилянського колегіуму, братських шкіл, запровадження реформаторських новацій у сфері шкільної освіти, виникнення друкарень, і як наслідок масовий друк та поширення оригінальної полемічної літератури, просвітницька діяльність українських інтелектуалів.

Для шляхетської молоді відкрилися перспективи навчання в університетах Центрально-Східної і Західної Європи. Поширення ренесансної культури й латинського письменства, відкриття єзуїтами мережі навчальних закладів в українських містах створили можливості для здобуття освіти зі шляхетських і міщанських родин середніх статків [1, с.115-120].

Як бачимо, Люблінська унія 1569 р. стала поворотним пунктом в історії України, реалізувавши політичну програму об'єднання двох сусідніх держав двох «політичних народів», для завершення якої знадобилося майже два століття.

Політичні й ідеологічні деформації моделі суспільства, а, особливо, різкий відрив від принципів релігійної толерантності призвели до глибокої політичної кризи, яка знайшла логічне розв'язання у нищівній війні середини XVII ст.

Безперечно, як свідчать дослідження сучасних істориків, наслідки унійного акту 1569 р. для кожного з народів багатонаціональної Речі Посполитої були різними. Утім, незважаючи на всі плюси і мінуси, ця подія мала без перебільшення історичне значення.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Київ, 2008.
2. Крип'якевич І. Історія Русів. Львів, 2001.
3. Історія України. Нове бачення : [у 2-х т.]. – Т. 1. Київ, 2009.
4. Полонська-Василенко Н. Історія України: [у 2-х т.]. – Т. 1. Київ, 2007.
5. Семененко В. И., Радченко А.А. История Украины. Харьков, 2008.
6. Оріховський С. Твори. Харків, 2004.

Свиридов А.Д.,

студент II курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – **Оліцький В.О.,** к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

СПРОБИ РАДЯНСЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВИХ СВЯТ УКРАЇНЦІВ

Традиційні календарно-обрядові свята у ХХ ст. диференціювалися на новорічні щедрівки, свято весни, свято золотої осені, свято квітів, свято зустрічі весни з літом, купальське свято, свято проводів зими. Особливістю святкування було намагання заідеологізувати їх, позбутися релігійного наповнення, надати новим святам і обрядам іншого звучання, наповнити радянським духом. З цією метою в 30-х рр. ХХ ст. були відкриті методичні відділи, створені комісії для написання сценаріїв, розроблені рекомендації щодо їх впровадження в усіх закладах культури.

Населення своєрідно сприймало всі нововведення, та найбільший супротив чинили мешканці сіл, адже саме там була закладена основа традиційної культури українців. В обрядах українців, починаючи з 30-х рр. ХХ ст. з'являються нові герої та персонажі, а саме: Дід Мороз, Снігуронька, Старий рік, Новий рік. Їм відводилася роль позитивних дійових осіб. Персонажі ж традиційного рядження Дід, Коза, Меланка, Міхонша, Лікар виконували роль комічних героїв, повинні були смішити публіку. Стало очевидним, що в нові свята й обряди слід увести головні елементи й форми проведення традиційних свят. Велика увага в нових святах і обрядах приділялася музичному оформленню. Використання народних мелодій, обрядових пісень, які не мали церковної тематики, або переписані на новий лад професійними авторами чи авторами від народу. Як приклад можна навести колядку записаної у 1930 р. в селі Тарасівці Сахновщинського району на Харківщині:

Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на весь вечір!
Революція вставала,
На бідноту покликала:
– Ой, вставай, вставай, голота,
Та рушай-но за ворота,
Будем ворога рубати,
Люд робочий визволяти!
Вийшло сонце, подивилосьь,
Та й на небі звеселилосьь.

А ми й самі дуже раді,
Що у нас панують Ради!

Але населення продовжувало зберігати традиційну обрядовість попри ідеологію радянської влади. Так, наприклад, на Слобожанщині на Різдвяні святки на покуть також ставили сніп жита чи пшениці, який називали «дідухом» [1, с. 155–157].

Одним із святкувань, яке зазнало найбільших перетворень стали купальські свята. Наприклад, у селі Кармалюківка на Одещині провідні святкування організовувались наступним чином: ведучі ходили по селу і запрошували всіх місцевих приєднатись до святкувань. Всі хто приєднався, разом із головою колгоспу, йдуть до пам'ятнику Солдатської справи, а вже ввечері поряд з купальським вогнем звучать пісні [2].

Здійснена у 20-ті рр. ХХ ст. перша спроба радянської влади з перетворенню традиційної української новорічної обрядовості в «червоне колядування» як одну з форм атеїстичної та соціально-політичної пропаганди, виявилася провальною. У 30–50-ті рр. ХХ ст. новорічні та інші народні свята календарного циклу суворо заборонялися.

Друга спроба кардинального переосмислення традиційних новорічних свят була започаткована у 60-ті рр. ХХ ст. З особливою пильністю стежили за організацією і проведенням новорічних свят в Україні, де в народі ще зберігалася пам'ять про невтримну стихію різдвяно-новорічних традицій. Замість високопоетичного звеличення традиційних цінностей українців у «радянській колядці» прославляли цінності «радянського способу життя». Характерною особливістю радянської новорічної обрядовості було те, що вона не виконувала функцій з ідентифікації етносу, натомість пропагувала ідеї спільності та єдності всіх народів.

Важливу ідейно-виховну функцію в образному оформленні свята Нового року виконувала загальнорадянська символіка: п'ятикутна червона зірка, замінивши восьмикутну Віфлеємську зірку, яка асоціювалася з рубіновими зорями московського Кремля, а також зображення Спаської вежі Кремля, емблема радянської державності – «Серп і Молот», макети космічних кораблів, супутників тощо. Подеколи на місцевому рівні і в ті часи ще ставили поряд із ялинкою «Дідуха», вішали, як на Закарпатті, на стіну качани кукурудзи, клали на стіл обрядовий хліб – «керечун».

Радянські колядки і щедрівки створювали найчастіше самодіяльні поети й композитори, використовуючи фрагменти традиційних текстів мотиви, мелодії. До справи залучалися і професійні поети й композитори, які писали розгорнуті сценарії новорічних щедрівань [3, с. 184–187].

Отже, зміни в відзначенні традиційних звичаїв також дійшли до календарно-обрядової тематики. Нав'язувались нові символи, які мали міцно закріпитись у свідомості людей. Дані нововведення мали створити підґрунтя для виховання людини нового зразка, яка б вже не мала культурних різнобіжностей з іншими народами СРСР. Попри нав'язування нової обрядовості, зберігався значний сегмент традиційної культури.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Олійник Н. Видозміни традиційної календарної обрядовості Слобожанщини у ХХ столітті. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2016. № 1. С. 153–161.
2. Коханюк О. Метаморфози в обрядовості півдня під впливом ідеологічної системи СРСР 1950–1980-ті рр. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2016. №12. С. 43–46.
3. Хлистун О. Друга спроба використання традиційних колядок і щедрівок в обрядовості радянського новоріччя (60-80 рр. ХХ ст.). *Вісник КНУКіМ*. 2013. №28. С. 183–190.

Сергеева А.С.,

аспірантка

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник – Ціватий В.Г., к.і.н., доцент

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ІСТОРІЯ ГУАМ (1997-2021рр.): ЕТАПИ ДІАСПОРАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МІЖДЕРЖАВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ ОСВІТИ ТА КУЛЬТУРИ

Поліцентричність світу ХХІ століття – міжнародно-історична тенденція не нова, однак продовжує привносити неочікуваності в спроби вибудувати прогнозовані, стабільні та взаємовигідні міждержавні інституціональні відносини. Статистичні та прогностичні методи дають усе більшу похибку, передбачуваність зовнішньо- та внутрішньополітичних тенденцій усе слабшає. У той же час, пріоритетності набувають нові, та поки не добре прогнозовані, фактори, що можуть справити неочікуваний вплив на стабільність уже не окремих держав, а регіонів і світу загалом, як то ТНКція (процес посилення ролі та впливу транснаціональних корпорацій), інформатизація, криптовалютизація тощо. У сучасні часи посилення непередбачуваності, об'єднання зусиль задля мітигації загроз є тим шляхом, що не лише може дозволити уникнути ризиків, але й віднайти у них можливості. Нехарактерні та, хтось скаже, другорядні сфери співробітництва оминаються увагою, їх роль певною мірою нівелюється, однак ці самі сфери можуть продукувати такі ж неочікувано позитивні результати в історичній ретроспективі й сьогодні.

Організація за демократію та економічний розвиток – ГУАМ була створена на руїнах СРСР представниками нових незалежних держав з метою консолідації зусиль у напрямі взаємовигідного розвитку під егідою та гаслом демократичних цінностей. Зважаючи на тривалий досвід співіснування в межах одного наддержавного утворення, культурну схожість та поточний рівень діаспорального представництва населення одних країн-членів ГУАМ в інших, важливим напрямком видається співробітництво країн учасниць у сферах освіти та культури [1].

Тривалий історичний процес інституціоналізації ГУАМ був позначений зосередженістю перш за все на співробітництві у сферах забезпечення регіональної безпеки, економічного зростання та енергетичного співробітництва [4]. Водночас, питання науково-технічного, гуманітарного, культурного та освітнього співробітництва перманентно закріплювалися як в Статуті організації, пріоритетах головування так і в структурі організації у

формі робочих груп з питань культури та туризму, з науки та освіти. Механізми галузевого співробітництва включають регулярні спільні засідання галузевих робочих груп.

Договір про співробітництво у сфері освіти між міністерствами освіти країн-членів ГУУАМ підписаний у 2003 році заклав фундамент співробітництва у сфері освіти, у сфері культурного співробітництва у 2002 році підписується Протокол про співробітництво у сфері культури країн-членів ГУУАМ на 2002-2005 рр.

У цей же час починає активно працювати й Робоча група з питань туризму ГУАМ, яка, поряд із питаннями удосконалення галузевої політики та підготовки кадрів, займається й розробкою та реалізацією спільних пропозицій щодо створення туристичних продуктів. Перший туристичний продукт був підготовлений і представлений для перспективного туристичного ринку Японії у 2011 році. План дій із розвитку спільного туристичного продукту ГУАМ-Японія передбачав значний розвиток та покращення туристичної інфраструктури країн-членів. Уже з 2010 року починається розробка туристичного інтернет-порталу ГУАМ та узгодження туристичного довідника. У цей же час, в якості наглядача, до роботи приєднується і Республіка Узбекистан, та розглядається можливість про включення цього туристичного компонента в спільний продукт.

З метою розвитку міжкультурного діалогу та підтримки культурної різноманітності, у 2007 році відбулась презентація інтернет-сайту «Інформаційної Обсерваторії культурної політики країн ГУАМ», що став результатом плідної роботи групи експертів з питань культури, науки та освіти ГУАМ.

Робоча група також працювала й над розробкою таких проектів як проведення щорічних шкільних олімпіад під егідою ГУАМ, організація телевізійних та радіо передач присвячених культурній спадщині краї-членів ГУАМ. У 2011 році на засіданні робочої групи озвучується ініціатива організації «літніх шкіл» для молодих науковців, створення спільних дослідницьких груп вчених країн-членів, а також розгляду концепцій грантових програм. Асоціації студентів та молодіжні організації України, Молдови, Грузії та Азербайджану, засновують ще у 2006 році Міжнародний союз об'єднань громадян «Молодіжний форум країн ГУАМ».

У 2013 році відбувається перше засідання Робочої групи з питань культури та туризму, яка розпочинає розробку галузевих проектів у форматі ГУАМ+. Питання діаспорального співробітництва мають свою інституціональну історію [3, с. 53-57; 6, с. 66-75]. Діаспоральна політика формувалася поетапно і конструктивно в контексті регіональних міграційних процесів [2, с. 25-30; 5, с. 133-137].

Паралельно зі створенням регуляторної бази, що формалізувала та сприяла б розвитку співробітництва в згаданих сферах у рамках ГУАМ, певного розвитку зазнало й двостороннє співробітництво держав членів. Зокрема були укладені: Програма співробітництва у сфері культури між Міністерством культури України та Міністерством освіти, культури і

досліджень Республіки Молдова на 2017-2021 роки, Протокол між Міністерством освіти і науки України та Міністерством просвіти Республіки Молдова про співробітництво у галузі освіти на 2016-2020 навчальні роки (крім іншого прописується створення бюджетних місць).

Правовою основою для співробітництва України та Азербайджану стала Угода про співробітництво в галузі культури та мистецтва між Міністерством культури і мистецтв України та Міністерством культури Азербайджанської Республіки, укладена у 1997 р., Програма співробітництва у сфері культури та мистецтв між Міністерством культури України та Міністерством культури і туризму Азербайджанської Республіки на 2016-2020 роки тощо. Відбувається взаємодія у сфері освіти між МОН України та Міністерства освіти Азербайджанської Республіки, розширення зв'язків між навчальними закладами (станом на 2019 рік в українських ВНЗ навчалося 6228 азербайджанських студентів).

Між Україною та Грузією історично (особливо в наш час) склалися тісні і плідні зв'язки, у тому числі у сферах культурного та освітнього співробітництва, що регулюються рядом нормативно-правових актів. У той же час, в умовах російської агресії культурно-гуманітарне співробітництво з Грузією характеризується патріотичною спрямованістю, що сприяє посиленню присутності в інформаційних полях одна одної.

Отже, взаємодія у сфері освіти та культури на рівні ГУАМ, а також на двосторонньому рівні між країнами членами відіграє важливу роль в побудові єдиного, гармонізованого та продуктивного культурного поля, що посилює зв'язки між країнами, а також робить внесок у розбудову співробітництва і в інших, більш прагматичних сферах. Інституціональна історія ГУАМ набуває своє обґрунтованості та перспективності.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. European Union Global Diaspora Facility // <https://diasporafordevelopment.eu/interactive-map/> (дата входження: 10.04.2021).
2. Подрез Ю.В. Українська діаспора Сибіру та Далекого Сходу в другій половині XIX початку XX ст. // Історія та географія. 2019. № 51. С. 25-30.
3. Подрез Ю.В. Українці Східної Слобожанщини у другій половині XVII – на початку XX ст. // Історія та географія. 2019. № 49. С. 53-57.
4. Статут організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ // [URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/886_002](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/886_002) (дата входження: 10.04.2021).
5. Ціватий В.Г. Інституціональна історія діаспори та інституціональна діаспорологія (на прикладі Західної Європи, США і Канади): теоретико-методологічний дискурс та історичні паралелі // Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії] / За ред. С.С. Русакова. Випуск 34 (том 2). Вінниця-Київ: ТВОРИ, 2020. С. 133-137.
6. Ціватий В.Г. Типологія третьої хвилі української еміграції та історичні паралелі міграційного сьогодення // Народна творчість та етнологія. 2020. № 1 (383). С. 66-75.

Сидоренко Я.С.,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Подрез Ю.В., к.і.н., доцент

СумДПУ імені А.С.Макаренка

«ЗАКОНИ ПРО ТИМЧАСОВИЙ ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ» П. СКОРОПАДСЬКОГО ЯК ЗАКОНОТВОРЧИЙ ДОКУМЕНТ

Процес державотворення є досить складним та проблемним не в залежності від людини, моменту чи століття. Державна політика початку ХХ століття розвивалась в складній ситуації, та вимагала конкретних дій та заходів. Аналіз законотворчої діяльності періоду Української Держави П. Скоропадського дасть змогу оцінити особливості законодавчої політики гетьмана. В свою чергу, конкретним об'єктом постають саме «Закони про тимчасовий державний устрій України», основні їх пункти та характеристика.

Прийшовши до влади, гетьман відкинув законодавчий базис УЦР(Української Центральної ради), але Українська Держава не відмовилася від правонаступництва Української Народної Республіки. Відповідно до «Закону про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., держава зберігала свою самостійність, але колегіальний орган влади замінювався одноосібним очільником Української Держави – гетьманом[1].

В «Законах» перший розділ було присвячено повноваженням гетьмана. Відповідно до цього розділу вся влада в державі належала саме йому. Він уособлював законодавчу владу, бо «без його санкції жодний закон не може мати сили»[3, с. 92]. Гетьман зосереджував у своїх руках і вищу виконавчу владу. Він призначав голову Ради міністрів, який формував кабінет і подавав його на затвердження гетьмана. Останній мав право затверджувати і відправляти у відставку кабінет у повному складі так само, як і звільняти з посад інших урядовців. Гетьман представляв державу на міжнародній арені, був верховним головнокомандувачем, мав право оголошувати військовий стан, оголошувати амністію і здійснювати помилування засуджених. Рада міністрів постає як державний орган, спрямування та об'єднання праці «по прикметам як законодавства, так і найвищої Державної Управи»[3, с.95]. Виходячи з цього, зауважимо, що Рада була колегіальним органом, який виконував функції координації загальнодержавних програм і узагальнення законодавчої діяльності міністерств, голова Ради виконував функції відбору кандидатів т.д. Повноваження міністрів передбачали розроблення законодавчих актів стосовно напрямку державного управління.

Голова Ради Міністрів мав власну канцелярію, що була його своєрідним особистим апаратом. До складу Державної канцелярії входили Держсекретар та його товариші, Юридична рада, департамент законодавчих справ, відділ кодифікації законів, державна друкарня[2, с.3]. В той же час, Фінансова рада являла собою найвищу народну інституцію по справах державного кредиту та фінансової політики. Генеральний Суд виступав як захисник закону, та як Найвищий Суд з адміністративних питань і справ судочинства.

«Грамоту» і «Закони...» від 29 квітня 1918 р. Т.Андрусак називає «конституційними актами, які визначали правову основу Гетьманської Держави» та зазначає, що аналіз цих нормативних актів дає можливість правильно зрозуміти бачення П.Скоропадського, перспектив розвитку

української державності, і, на думку дослідника, не вина Гетьмана, а біда всього українського народу в тому, що більшість тодішніх лідерів українського політичного руху через своє засліплення соціалістичною ідеологією, не змогли дійти до розуміння необхідності об'єднання всіх українських сил у боротьбі за власну державність»[4]. Слід зазначити, що з даним твердженням можна погодитись. Адже якби закони не було видано владою, повноцінне значення вони матимуть завдяки змінам у середині уряду: поглядах, компромісах, спільній праці поєднаній спільною ідеєю.

Таким чином, можна сказати точно, що «Закони про тимчасовий державний устрій України» є складовою державотворчого процесу та є законодавчим документом. Його суть розкривається у таких пунктах, як гетьманська влада, закони, Рада міністрів та міністри, фінанси та Генеральний суд, права і обов'язки козаків та громадян, питання віри. Повноцінний розподіл влади на законодавчу, виконавчу та судову в державному механізмі не застосовувався. Головну роль у системі державного управління відігравав гетьман, повноваження якого поширювалось на сферу законодавчої, виконавчої і судової влади. Даний документ є досить недосконалим, саме через концентрацію влади в руках органів державного управління.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Мацелюх Іванна. Феномен української національної державності ХХ ст. *Соціологія права: науково-практичний журнал*. 2017. Вип. 1-2 URL: <https://artius.ua/novini/statti/fenomen-ukrayinskoji-natsionalnoyi-derzhavnosti-hh-st.html> (дата звернення 30.03.2021.)
2. Середа А.М., Сергач І.О. Гетьманат Скоропадського: досвід організації органів державної влади. *Вісник Запорізького державного університету: Юридичні науки*. Запоріжжя. 2003. №1. С.1-4
3. Фігурний Ю. С. Державотворча та етнонацієтворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі. К., НДІУ. 2008. 128 с. С.92-93.
4. Чубата М.В. Державотворчі новації у конституційному законодавстві Української держави 1918 р.: інтерпретації зарубіжних та вітчизняних істориків права. *Право і громадянське суспільство*. К. 2016 (17). №3-4. URL: <http://lclaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-8-2014/item/180-derzhavotvorchi-novatsiyi-u-konstytutsiynomu-zakonodavstvi-ukrayinskoji-derzhavy-1918-r-interpretatsiyi-zarubizhnykh-ta-vitchyznyanykh-istorykiv-prava-chubata-m-v> (дата звернення 30.03.2021.)

Сігалова Ю.О.,

студентка I курсу спеціальності Право

*Науковий керівник – Кучук А.М., д.ю.н., професор
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

НЕДОТОРКАННІСТЬ СУДДІВ: СПРОБА ОСМИСЛЕННЯ

Протягом останніх п'яти років в Україні відбулась значна кількість подій, пов'язаних з судовою гілкою влади. Згадаємо конкурс до Верховного Суду, який не просто змінив Верховний Суд України, але кардинально іншим чином був сформований, що спричинило низку звернень колишніх суддів до відповідних органів щодо правомірності такого реформування.

Не можна не згадати і звільнення голови Конституційного Суду України через порушення низки етичних норм та подальше його оскарження цього звільнення. А також нещодавні події з одним із суддів Конституційного Суду України, що був доповідачем у так званій справі про скасування відповідальності за корупційні діяння та відсторонення від посади і скасування Указу колишнього Президента про призначення суддею Конституційного Суду України декількох суддів, зокрема, і того, що нині обіймає посаду голови цього Суду.

До означеного варто додати і щорічні конфлікти з Окружним адміністративним судом та подання Президентом України до Верховної Ради України проекту Закону про ліквідацію цього суду, зазначивши наступне: «Сьогодні я вношу до парламенту законопроект про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва. Суду, який так і не зміг повернути довіру до себе, але впорався з поверненням скандалів і дивних рішень, далеких від розуміння справедливості. Досить сейфів, набитих мільйонами готівки, у пов'язаних із керівництвом суду осіб або очікування чергових записів скандальних розмов з кабінетів суддів, які думають, що переважають усе в нашій країні» [1].

Тож цілком закономірно, що постає питання про доцільність існування недоторканості суддів.

Відповідно до ст. 126 Конституції України «Незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України. Вплив на суддю у будь-який спосіб забороняється» [2].

Проаналізувавши цю статтю та інші нормативні приписи, що визначають правовий статус суддів, слід схилитись до думки, що недоторканність судді – це необхідний правий інститут, але не в такій мірі, як визначено українським законодавством.

Сама недоторканність передбачає забезпечення здійснення правосуддя неупередженим, безстороннім і справедливим судом. Існують випадки коли суддя зловживає своєю владою та здійснює певні незаконні дії (згадаємо суддю Львівського апеляційного суду І. Зварича). Поки вина не доведена суддя не може бути затриманий і це дає змогу знищити сліди злочину, також на цей період судді є на державному утриманні.

Недоторканність повинна мати обмежений характер, щоб усе ж таки забезпечити реалізацію функції досліджуваного правового інституту - щоб суддя міг діяти відповідно до принципу верховенства права.

Суддів не можливо притягнути до кримінальної відповідальності, що теж, на мою думку, неправильно. Законом передбачає виняток у випадку вчинення умисного злочину.

Отже недоторканність суддів повинна бути. Але часткова та в певних рамках, перевищення яких спричиняє порушення принципу рівності. Всі люди рівні незалежно від посади, яку обіймають.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Зеленський просить Раду ліквідувати ОАСК: Досить сейфів із мільйонами готівки. URL <https://www.pravda.com.ua/news/2021/04/13/7290026/>

2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.

Смерека Б.В.

*к.і.н., науковий співробітник
Інститут української археографії та
джерелознавства ім. М. С. Грушевського
НАН України, Львівське відділення*

ЦЕРКОВНІ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕННЯ АНГЛІЇ 1563 ТА 1603 рр.

Церковні (єпископські, дієцезіальні) переписи 1563 та 1603 рр. – цінне джерело для вивчення демографічного розвитку Англії та Уельсу в ранньомодерну добу. Матеріали переписів містять переліки парафій (укладені за єпархіями) із зазначенням числа належних до кожного храму домогосподарств вірян. Зберігаються вони в зібранні манускриптів Харлі Британської бібліотеки [1, № 280, 594, 595; 618, арк. 157–172зв.]. Переліки 12 єпархій дійшли до нас повністю, матеріали інших 14-ти містять лакуни.

Перепис 1563 р. проводився за правління Єлизавети I, в умовах другого етапу Англійської Реформації. В цей час активно формувалася структура нової Англіканської церкви. Достеменно з'ясувати причини його проведення досить складно через брак джерел. Так, реєстр Таємної ради (Privy Council), яка найбільш імовірно керувала організацією перепису, з 23 січня 1563 р. по 12 квітня 1564 р. не зберігся. В проекті недатованого меморандуму (укладеному держсекретарем і керівником ради сером Вільямом Сесілом, ймовірно, в кінці 1562 р.) зазначено, що кожен єпископ повинен надати інформацію про число домогосподарств у кожній парафії [8, с. ххі]. Мета перепису, згідно проекту меморандуму, полягала в систематизації збору доходів на допомогу бідним та на інші цілі, пов'язані з милостинею.

Перепис 1603 р. проводився архієпископом Джоном Вітгіфтом на початку правління Якова I з метою підрахунку числа рекузантів (підданих, що відмовилися переходити з Католицької церкви в Англіканську). Кожен єпископ був зобов'язаний надати відомості про «число тих, хто приймає причастя в кожній парафії», «кількість рекузантів-чоловіків та жінок в кожній парафії» та «число чоловіків та жінок, що не приймають причастя» [8, с. Іviii].

На джерелознавчий потенціал церковних переписів одним з перших звернув увагу в 1978 р. Джон Паттен у своїй книзі «Британські міста у 1500–1700 рр.» [7, с. 103]. В 1983 р. в журналі «Local Population Studies» вийшла стаття Девіда Паллісера, присвячена аналізу цих джерел [6]. В опублікованій у тому ж році монографії «Доба Єлизавети: Англія за панування пізніх Тюдорів 1547–1603 рр.» дослідник на підставі опрацювання переписів підрахував загальне число населення Англії та Уельсу, яке склало відповідно 2,6 і 0,2 млн осіб [5, с. 34–38].

Однак вже у 1985 р. у тому ж часописі була опублікована невелика стаття Найджела Гуса, який поставив під сумнів дані перепису 1563 р. [4] Він порівняв подане у ньому загальне число домогосподарств усіх 14 парафій Кембриджа

(що дозволило говорити про бл. 2,4 тис. мешканців міста) з даними ректора (віце-канцлера) місцевого університету, який у 1587 р. (тоді цю посаду обіймав драматург Томас Лег, автор першої англійської історичної п'єси «Річард Третій») оцінив кількість жителів Кембриджа у 4990 осіб. Найджел Гус вказав на те, що вкрай мало ймовірним видається більш ніж двократне зростання чисельності мешканців міста всього за 24 роки.

На закиди в недостовірності перепису відповів Алан Даєр, який у 1992 р. опублікував в «Local Population Studies» статтю «Єпископський перепис 1563 р.: його значення і точність» [2]. Дослідник зосередив свою увагу на критиці обраного Паллісером коефіцієнта (середнього числа осіб в одному домогосподарстві) – 4,5. На думку Даєра, цей параметр сильно відрізнявся в залежності від єпархії. Більш відповідним коефіцієнтом конкретно для Кембриджа Даєр вважав 5,1.

Однак, на думку Гуса, використання коефіцієнта, що перевищує 5, нічим не обґрунтовано. Підрахунок цього ж параметру в схожих на Кембридж за числом жителів містах Кентербері та Ковентрі (з використанням додаткових джерел) дозволило йому оцінити середнє число осіб в одному домогосподарстві на рівні 3,4–3,8. Загалом, Найджел Гус погодився з тим, що перепис 1563 р. є цінним і достовірним джерелом, незважаючи на сумнівні показники в окремих містах. Його статті не мали на меті підважити цей факт. Натомість дослідник намагався вказати на необхідність звірки даних перепису з іншими джерелами, зокрема метричними книгами хрещень, які для XVI ст. частково збереглися (у Кембриджі в 4 з 14 парафій). Якщо для загальних підрахунків населення Англії та Уельсу достатньо опрацьовувати лише переписи, локальні дослідження міської демографії (як у випадку з Кембриджем) потребують залучення інших джерел, підкреслив Гус [3].

Полеміка довкола репрезентативності даних переписів (в першу чергу, 1563 р.) змусила Д. Паллісера та А. Даєра переглянути методологію власних підрахунків. У 2005 р. обидва історики виступили співупорядниками видання матеріалів обох переписів [8]. У питанні вибору коефіцієнта Даєр і Паллісер вирішили відмовитись від «догматичних висловлювань». Також вони детально проаналізували фактори, які могли вплинути на кількісні параметри домогосподарств, в т. ч. надзвичайно високі показники смертності на початку 1560-х рр., спричинені низкою неврожаїв та епідеміями.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. British Library, Harleian Collection.
2. Dyer A. The Bishops' Census of 1563: its Significance and Accuracy // Local Population Studies. 1992. No. 49, pp. 19–37.
3. Goose N. The Bishops' Census of 1563: a Re-examination of its Reliability // Local Population Studies. 1996. No 56, pp. 43–53.
4. Goose N. The Ecclesiastical Returns of 1563: a Cautionary Note // Local Population Studies. 1985. No 34, pp. 46–47.
5. Palliser D. M. The Age of Elizabeth: England under the Later Tudors 1547–1603. London, 1983. 542 pp.
6. Palliser D. M., Jones L. J. The Diocesan Population Returns for 1563 and 1603 // Local Population Studies. 1983. No. 30, pp. 55–58.
7. Patten J. English Towns 1500–1700. Folkestone, 1978. 348 p.

8. The Diocesan Population Returns for 1563 and 1603, A. Dyer and D. M. Palliser, eds. Oxford University Press, 2005. 596 pp. [Records of Social and Economic History, New Series 31].

Сосновський Д.Ю.,

студент III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Авхутська С.О., к.п.н., доцент

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ПЕРЕЯСЛАВСЬКА РАДА 1654 р. ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Угода між гетьманським урядом та московським царем була укладена 8 січня 1654 р. в місті Переяслав та увійшла в історію як «українсько-російський мирний договір». Через відсутність затверджених документів про об'єднання цих двох держав в одну коаліцію, архів спирається на копії та неофіційні переклади, виконані істориками різного часу (М. Костомаров, П. Куліш, Г. Карпов). Радянська історіографія 20 – 50-х рр. ХХ ст. застосовувала прийом заборони літературної націоналізації українського населення й розповсюджувала ілюзію «братського» народу та тягу козаків до остаточного залучення в мирне життя з Московським царством.

Повстання за ініціативи Павла Бута 1637 р. проти прихильників політики Речі Посполитої затвердило підписання Ординації Війська Запорізького, чим поставило крапку на селянських війнах 20-30-х рр. XVII ст. та створило час політичної та соціально-економічної стабільності Польського королівства більш відомої як «золотий спокій» 1638 – 1648 рр.

Релігійне придушення та феодально-кріпосний гніт з боку західного сусіду негативно відобразився на житті соціальних прошарків Гетьманщини. Син чигиринського сотника Богдан Михайлович Хмельницький стає очільником національно-визвольного руху й розпочинає кампанію боротьби за незалежність з січня 1648 р. Вдалий початок повстання зумовлений успішними баталіями під Жовтими Водами, Корсунем та Пилявцями, котрі дали можливість встановити тимчасову гегемонію над Правобережними землями. Кримськотатарське військо відіграло важливу роль в національно-визвольній війні («Хмельниччині»). Але Гетьманське політичне посилення тривожило Ісляма III Герая, тому було прийнято рішення піти на сепаратні домовленості з Річчю Посполитою та завдати козацьким військам руйнівних поразок. Зборівський та Берестейський мирні договори, підписання яких було наслідком невдалих битв української армії проти польської кавалерії, обмежували права Війська Запорізького як адміністративної, військової та релігійної держави. Шляхетське катування українського населення й православ'я стимулювало гетьмана знайти новий дипломатичний спосіб вирішення питань з приводу продовження війни за незалежність своєї держави. І лише однією близькою за вірою державою було Московське царство [1, с. 7]

В місті Переяслав 8 (18) січня 1654 р. відбулася зустріч між представниками козацької старшини та московськими послами на чолі з Василем Бутурліном. Прибувши до Гетьманщини, посланці від царя зачитали

грамоту, за якою вся українська старшина повинна була присягнути під «царську велику руку». Такі постанови з боку Московського царства привели до дискусій між сторонами обох країн, характеризуючи тим, що Бутурлін та його прибічники не повинні давати присягу від імені Царя так як останній не присягає своїм підданам. Було вирішено провести консилиум між полковником Григорієм Лісницьким, Павлом Тетерею та козацькою старшиною. Після пари тривалих годин обговорення в Успенському соборі все таки було проведено присягу на московське підданство під час якої 284 особи прийняли «царську руку». Це стало рушійним поштовхом до бойового зміцнення на протигагу польській шляхті.

В березні 1654 р. за ініціативи Богдана Хмельницького, Самійла Зарудного та Павла Тетері до Москви було надіслано 23 пункта з гетьманськими вимогами, які регламентували фінансове, правове та політичне життя козацької України.

З усіх вище згаданих лише 11 ратифікувалися, зміст котрих не об'єднував Військо Запорізьке з Московським царством. Ці статті становили розмір платні військовим чинам, заборони на дипломатичні відносини з Річчю Посполитою та Османською імперією, використання військового резерву та податків на потреби українського населення. Прийняті гетьманом рішення відобразили безвихідність в боротьбі за автономію України й спонукання до сприйняття крайніх заходів в «релігійному» союзі з Московією. Адже буквально через 2 роки Березневі статті анулюються із-за сепаратного мирного договору між Річчю Посполитою та Московською державою 24 жовтня 1656 р. у місті Вільно.

Отже, оцінювання московсько-козацького договору є питанням дискусій й суперечок між істориками обох країн. З одного боку, Гетьманщина отримала тимчасовий захист від нападу татар й польської шляхти. Але під поняттям «мир» переховувалась «друга сторона монети». Переяславська рада – це васалітет на засаді виплати податків сильнішій стороні.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Апанович О. М. Українсько-російський договір 1654 року. Міфи і реальність. Київ: Варта, 1994. 96 с.
2. Ясь О. Переяславська рада 1654 року: історіографія та дослідження. Київ: Смолоскип, 2003 р. 604 с.
3. Швець С. Переяславська рада. Харків: Фолио, 2012. 128 с.

Стовпак Л.С.,

*студентка II курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії.*

*Науковий керівник – Жуков О.В., к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

**ВІЙНА ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ США І ПОЗИЦІЯ ВЕЛИКИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
ДЕРЖАВ**

Безсумнівним лідером світової цивілізації є Сполучені Штати Америки. Вони відіграють ключову роль на світовій арені, служать еталоном державного устрою, стилю життя та демократії. На сьогодні вони справді мають значний вплив на динаміку розвитку всього світового суспільства.

З моменту утворення на території сучасних Сполучених Штатів перших англійських колоній в першій половині XVII століття і до юридичного оформлення США в єдину федеральну державу після прийняття Конституції в 1787 році, пройшло майже півтора століття. Але саме в той час були започатковані основи американської державності, створені передумови для появи на світ юридичного документа номер один в історії Сполучених Штатів Америки – Конституції 1787 року.

Розвиток революційних подій у Північній Америці був тісно пов'язаний з міжнародними відносинами. В умовах війни за незалежність з Англією важливе значення для США мали відносини з Францією і Іспанією. Обидві держави були суперниками Англії в боротьбі за колоніальні володіння. Великі надії США покладали на Францію, яка зазнала поразки від Англії в Семирічній війні 1756 - 1763 років. Потребуючи допомоги США звернулися за підтримкою до Франції.

Переговори про франко-американський договір розпочалися, після прибуття до Парижа в грудні 1776 р. Б. Франкліна, який був призначений конгресом главою спеціальної дипломатичної місії з метою підписання з Францією договору про дружбу і торгівлю. Призначення Франкліна в якості керівника дипломатичної місії США до Франції дістало широкий резонанс.

Підписання франко-американських договорів про союз і торгівлю було успіхом молодого американської дипломатії і особисто Б. Франкліна. В ході тривалих і складних переговорів він добився міжнародного визнання США і багато в чому сприяв ізоляції Англії. Франклін встановив відносини з послами іноземних держав, при французькому дворі, і залучив на сторону США громадську думку Європи. Відомий учений, політичний діяч, представник американської революції, Б. Франклін показав себе блискучим дипломатом. В результаті його переговорів з французьким урядом постачання американської армії стали значними і регулярними. Допомога, яку США одержували від Франції, мала важливе значення для перемоги у війні за незалежність.

Визнання Францією незалежності США і підписання союзного договору 1778 р. мали велике міжнародне значення. Після того, як Франція оголосила війну Англії, до неї приєдналася Іспанія, а потім і Голландія. Таким чином, в результаті міжнародного суперництва держав з Англією в боротьбі за розділ колоніальних володінь на стороні США опинилася коаліція держав, що суттєво підтримала американців у їх боротьбі за незалежність.

Англія визнала незалежність США і зобов'язалася відкликати свої війська. 20 січня 1783 р. Англія, Франція й Іспанія підписали угоду, а 4 березня Англія оголосила про припинення військових дій. В Америці текст угоди був отриманий 13 березня, а 11 квітня Конгрес також проголосив закінчення війни. Мирний договір з Англією юридично закріпив американську незалежність.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Війна за незалежність (1775 – 1783 pp.). Створення США. URL:<https://geomap.com.ua/uk-wh8/1212.html>
2. Війна за незалежність Північноамериканських колоній (1775 – 1783 pp.). URL:<https://eugene-shpargalo-articles.blogspot.com/2016/03/1775-1783.html?m=0>

Ступакова Ю.О.,
*студентка II курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії.*
Науковий керівник – **Михтуненко В.В.,** к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка

ПРИЧИНИ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСУ СТВОРЕННЯ АНТИГІТЛЕРІВСЬКОЇ КОАЛІЦІЇ В 1942 р

Антигітлерівська коаліція – це військово-політичний союз на чолі з СРСР проти країн «Осі» (Німеччина, Італія, Японія) в період Другої світової війни. Ядро антигітлерівської коаліції становили СРСР, США, Великобританія і Китай. Помітну роль відігравали Британські домініони-Канада, Австралія, Нова Зеландія, Південно - Американський Союз, Індія. У боротьбу з Німеччиною після поразки Франції вступили сили патріотичного руху генерала Шарля де Голля «Вільна Франція» (з червня 1942 р. – «бореться Франція») [1, с. 343].

На стороні союзників виступали війська Бразилії. Інші латиноамериканські країни-учасники коаліції-підтримували її головним чином матеріально і політично. Прямі збройні дії вели 25 держав.

У квітні 1945 р. в стані війни з Німеччиною і Японією перебували 50 держав. Статус «спільно воюючі сторони» в тому ж році отримали Угорщина, Італія, Румунія і Фінляндія - колишні союзники Німеччини, які оголосили їй війну. Об'єднання сил на державному рівні для протистояння фашистським агресорам прискорилося починаючи з літа 1940 р. Уряд США, не відходячи від позиції нейтралітету, надавало в різноманітних формах підтримку воюючої Англії [2, с. 473].

Після нападу Німеччини на Радянський Союз процес формування широкої коаліції держав і народів отримав новий імпульс. Повідомлення про початок німецької агресії проти СРСР було передано по Бі-бі-сі опівдні 22 червня 1941 р. Тоді ж було оголошено, що ввечері по радіо виступив Британський прем'єр-міністр У. Черчилль. У своїй промові він заявив: «Будь - яка людина або держава, які йдуть з Гітлером - наші вороги...тому небезпека, що загрожує СРСР - це небезпека, що загрожує нам і Сполученим Штатам».

Які були мотиви озвучених у червні 1941 р. у Лондоні та Вашингтоні рішень? Справа в тому, що Британія зазнала до цього часу серйозної поразки в Африці, на Криті і в Греції [3, с. 98]. У травні німецька авіація піддала Лондон новому запеклому бомбардуванню. Зберігалася і можливість висадки вермахту на британські острови. Німецький агресор створив загрозу важливим сферам британського колоніального панування на Близькому Сході. Урядові кола Лондона віддавали собі звіт в тому, що перемога над нацистським рейхом не може бути досягнута Англією поодиночі, без участі союзника в Європі.

Америка, на відміну від Британії, не перебувала під такою прямою загрозою з боку Німеччини. Але в правлячих колах Вашингтона вважалися з ймовірною активізацією німецьких операцій в Атлантиці і економічної експансії в Західній півкулі. Абсолютно неприйнятною для них є перспектива встановлення світового панування нацистського рейху. Американський посол в Москві Л.Штейнгардт так висловив цю думку 24 травня 1941 р.: «США не можуть допустити, щоб Німеччина контролювала весь світ, щоб вона підпорядкувала своєму впливу Всі країни і безроздільно розпоряджалася всіма ресурсами» [4, с. 248].

Рішення Великобританії і США про підтримку СРСР диктувалися, таким чином, їх власними інтересами. Хоча повністю і не збігаючись, вони ґрунтувалися на одному і тому ж прагненні – зберегти зайнятість головних сил вермахту на радянсько-німецькому фронті, отримав додатковий час для зміцнення своєї безпеки, для переозброєння.

Радянське керівництво вже в початковий період Великої Вітчизняної війни висловилося за зближення з Англією і США. Воно підтримало 22 червня 1941 р. британську пропозицію про відправлення в Радянський Союз військової та економічної місії. Голова Ради Народних Комісарів СРСР І.В. Сталін у виступі по радіо 3 липня висловив від імені радянських людей подяку урядам Великобританії і США у зв'язку з їх заявою про допомогу СРСР. «Наша війна за свободу нашої Вітчизни, - заявив він, - зіллється з боротьбою народів Європи і Америки за їх незалежність, за демократичні свободи. Це буде єдиний фронт народів, що стоять за свободу, проти поневолення і загрози поневолення з боку фашистських армій Гітлера» [2, с. 139].

У липні Сталін вступив у листування з Черчіллем, в серпні – з Рузвельтом. Офіційно антигітлерівська коаліція оформилася 1 січня 1942, коли 26 держав, які оголосили війну Німеччині або її союзникам, виступили з Вашингтонською декларацією Об'єднаних Націй, оголосивши про намір направити всі свої зусилля на боротьбу з країнами «осі». Її підписали СРСР, США, Великобританія, її домініони Канада, Австралія, Нова Зеландія і Південно-Африканський союз, Британська Індійська імперія, Китай, Гватемала, Сальвадор, Гондурас, Нікарагуа, Коста-Ріка, Панама, Куба, Гаїті, Домініканська республіка, а також емігрантські уряди Норвегії, Нідерландів, Бельгії, Люксембургу, Польщі, Чехословаччини, Югославії та Греції [4, с. 357].

У січні 1942 для координації дій англійських і американських військ був створений Об'єднаний Комітет начальників штабів. Принципи відносин між лідерами коаліції - СРСР, США і Великобританією – були остаточно встановлені радянсько-англійським союзним договором 26 травня 1942 і радянсько-американською угодою 11 червня 1942 року [4, с. 117].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Радянсько-англійські відносини в роки Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр.: в 2 т./ під ред. Г.П. Киніна. Москва: «Політвидав». Т.1 1983. 542 с.
2. Шервуд Р., Роберт Емміт. Рузвельт і Гопкінс: очима очевидця : В 2 т./ Пер. з англ. / під ред. В. Н. Павлова. Москва: «Іноземна література». Т. 1. 1958. 679 с.

3. Гарднер Л. С. Сполучені Штати: Демократична дипломатія / Л. С. Гарднер, У. Ф. Кімболл // Союзники у війні, 1941-1945 / Л. С. Гарднер, У. Ф. Кімболл. Москва: «Наука», 1995. С. 98–101.
4. Іванов Р. Ф. Сталін і созники. Москва: «Віче», 2005. 500 с.

Сугоняко Д.Р.,
студентка I курсу спеціальності Середня освіта (Історія)
Науковий керівник – Авхутська С.О., к.п.н., доцент
СумДПУ імені А.С.Макаренка

УКРАЇНСЬКІ БЛАГОДІЙНИКИ ТА МЕЦЕНАТИ КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ ст.: ТЕРЕЩЕНКИ, ХАНЕНКИ, СИМИРЕНКИ

Бурхливий економічний розвиток у ХІХ — на початку ХХ ст. зумовив появу нової еліти з кола підприємців. Майже в кожному регіоні з'явилися свої меценати та благодійники. Меценат – діяч, який на благодійній основі матеріально підтримує розвиток освіти, культури, науки. Значний вклад у розвиток та збереження української культури зробили представники давніх козацьких родів Терещенків, Ханенків та Симиренків.

Тема внеску українських благодійників та меценатів кінця ХІХ — початку ХХ ст. у розвиток та збереження української культури представлена працями таких відомих дослідників, як О. Донік, С. Щербина, В. Красюк, Н. Орач, В. Половець, Д. Кузіна, Д. Сергієнко, Л. Чупрій, С. Матяж та ін. Серед досліджень цієї теми можна виділити монографію М. Слабошпицького «Українські меценати», де представлено кращі традиції благодійності на українських теренах.

Особливо масштабною серед меценатів була діяльність родини Терещенків. Коріння роду Терещенків – із села Лікоть, що біля Глухова, останньої гетьманської столиці України. Завдяки вмілому використанню економічної ситуації в Росії після реформи 1861 р. і великому розуму та працелюбству, Терещенки наприкінці ХІХ ст. стають однією з найзаможніших родин імперії, відомими цукрозаводчиками, землевласниками, благодійниками і меценатами. Підприємцем і активним меценатом був старший син засновника династії - Артемія Терещенка - Микола Терещенко [1]. Завдяки меценату М. Терещенку у Києві з'явився «Охматдит», тут і встановлений пам'ятник засновнику. Також Терещенки фінансували прокладання в Києві каналізації. За внесок у розвиток Києва брати Терещенки отримали звання почесних громадян міста, а вулиця, де вони проживали, була названа на їх честь. За кошти Терещенків у Києві відкрито дві гімназії, вони також фінансували будівництво корпусів Київського політехнічного інституту. Завдяки активній участі М. Терещенка в Києві було відкрито кілька комерційних шкіл, а в 1899 р. – першу в імперії жіночу торговельну школу. У 1904 р. за активної підтримки братів Терещенків у Києві відкрито перший художньо-промисловий музей, де Богдан і Варвара Ханенки презентували музею цінну археологічну колекцію. За кошти родини Терещенків споруджено пам'ятники відомим українцям:

І. Котляревському, Б. Хмельницькому, М. Гоголю. Родина Терещенка – перші збирачі в Україні картин Шевченка [5, с. 195-203; 6].

Також відомим меценатом був Богдан Ханенко, який разом із дружиною Варварою Ханенко (Терещенко) колекціонував твори мистецтва. Варвара Ханенко (Терещенко) - донька підприємця-поміщика і доброчинця М. Терещенка. Народилася в м. Глухів. Одержала домашню освіту, фінансувала початкові освітні та професійні заклади для простого народу. Займалася і популяризацією надбань української культури та підтримкою творчої діяльності народних майстрів [2]. Крім того, Б. Ханенко зіграв ключову роль у заснуванні Київського художньо-промислового і наукового музею, відкритого в 1904 р. За участю Богдана Івановича влаштовувалися художні виставки, а молоді талановиті люди завжди отримували у нього матеріальну і моральну підтримку [4; 5, с. 212-221]. У Києві Богдан і Варвара Ханенки проживали в будинку М. Терещенка – батька Варвари. Цей будинок батько побудував для своєї доньки по вулиці Олексіївській, 15. Уже пізніше їхня київська садиба по вул. Терещенківській, 15 стала простором музею мистецтв. Подружжя Ханенків також виділяло кошти на проведення археологічних досліджень. Вони неодноразово фінансували розкопки у Причорномор'ї, на Київщині. Найцінніші знахідки популяризували у випусках альбомів «Древности Приднепровья» та «Древности русские: Кресты и образки» [2].

Не менш відомими меценатами та благодійниками були представники родини підприємців-цукрозаводчиків Смиренків. Початок родині дав Федір Смиренко, який із трьома братами Яхненками заснував фірму «Брати Яхненки і Смиренко». Платон Федорович пожертвував кошти на видання «Кобзаря» 1860 р. Василь Федорович надавав фінансову підтримку українським ученим письменникам, громадським діячам М. Коцюбинському, М. Драгоманову. Протягом багатьох років його коштом видавали газету «Громадська думка» (згодом «Рада»). Фінансова допомога В. Смиренка дала змогу виходити журналу «Кіевская старина» як передплатному періодичному виданню. Усі статки (10 млн рублів) В. Смиренко заповів Товариству підтримки української творчої інтелігенції [3; 5, с. 163-179].

Отже, внесок родин Терещенків, Ханенків та Смиренків у розвиток та збереження культурної спадщини України та світу загалом неоціненний. Меценатська діяльність цих родини є символом справжнього патріотизму, любові до свого народу та своєї країни.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Донік О. Просвітницька діяльність родини Терещенків в Україні. Етнічна діяльність народів Європи. 2000. Вип. 4. С. 34-39.
2. Донік О. Ханенки Богдан і Варвара. Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я. Інститут історії України. Київ: В-во «Наукова думка», 2013. 688 с.
3. Орач Н. Смиренки. Бібліотечний вісник. 1996. № 4. с. 10.
4. Половець В. Богдан Іванович Ханенко (1849 – 1917 рр.). Сіверянський літопис. 2009. № 2-3. С. 228-234.
5. Слабошпицький М. Українські меценати: нариси з історії української культури. Київ: Видавництво М. П. Коць: Ярославів Вал, 2001. 328 с.

б. Щербина С., Красюк В. Меценатство українських підприємців Наддніпрянщини ХІХ – початку ХХ століття (на прикладі родини Терещенків). Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського: Том 31 (70) № 4 -2020. С. 116-120.

Талалаївська А.В.,
*студентка I курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії*
Науковий керівник - **Богатирчук К.О.,** к.і.н., старший викладач
НПУ імені М.П. Драгоманова

УКРАЇНСЬКИЙ ФЕМІНІЗМ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Ще з давніх часів жінки виборюють свої права, прагнуть здобути рівні з чоловіками права та можливості, борються з проявами расизму як в Україні, так і в всьому світі. У давні часи жінки не мали права на навчання в школах чи вищих навчальних закладах, не мали виборчих прав, були обмежені у виборі професії тощо. Раніше люди дивувалися, коли чули, що жінка може працювати в політичній сфері, водити автомобіль та не залежати від чоловіка. За останнє століття жінки здобули низку прав, яких не мали раніше: виборче право; право брати участь у спортивних змаганнях; право на розлучення та майно; одягати інший одяг, окрім спідниць; право працювати; вільно обирати освіту.

Для дослідження даної теми було використано низку джерел, які допомогли розкрити тему. Роботи Бадай Л., Козак Г. допомогли дослідити зародження фемінізму на українських землях [1; 4]. Також для написання тез було залучено матеріали Задорожної О., Ладики І., Луць Ю. та Стець А. [3; 5; 6].

Американська соціологиня й авторка досліджень на гендерну та феміністичну тематику Джудіт Лобер вважає, що «фемінізм – це суспільний рух, головна мета якого – рівність між жінками й чоловіками». Тобто фемінізм – це подолання ієрархій, нерівностей. Сутність фемінізму потребує обґрунтування на двох рівнях, оскільки, з одного боку – це широкий суспільно-політичний рух за права жінок, а з іншого – це комплекс соціально-філософських, політичних, соціологічних, психологічних, культурологічних теорій, які аналізують становище жінки в суспільстві» [5].

Фемінізм на території України виник дуже давно та розвивається й донині. «Перші жіночі організації на українських землях почали з'являтися у другій половині ХІХ ст. Поштовхом до цього стало поширення ідей загальноєвропейського жіночого руху – боротьби за рівний з чоловіками статус. Перша жіноча організація в Україні – Товариство допомоги вищій жіночій освіті – виникла 1840 р. у Харкові, які виборювали право доступу жінок до вищої освіти», - говорить Бадай Л.Р. [1]. «У Західній Україні першою жіночою організацією стало засноване за ініціативою Наталії Кобринської у 1884 р. у м. Станіславові (нині м. Івано-Франківськ) «Товариство руських жінок». Наталія Кобринська стояла біля витоків українського фемінізму, а саме провадила активну громадську діяльність, організовувала збір підписів за право жінок навчатися в університетах і гімназіях. До Галицького сейму як результат її

кропіткої праці внесено ряд вимог і пропозицій щодо захисту прав селян. Діячка говорила, що мета її життя – це реалізація феміністичних ідей через літературні твори» [4].

Фемінізм в Україні розвивався швидкими темпами. Свої феміністські настрої жінки втілювали в літературі, а саме: Ольга Кобилянська, Леся Українка, Ліна Костенко, Софія Окуневська, Олена Пчілка та інші. «В українському письменстві завжди були присутні жінки, але вони у своїй творчості, не виходячи за рамки патріархального світогляду, традиційно не акцентували увагу на самотності жіночого світу», - ствержує Олена Задорожна [3].

І сьогодні жінки активно борються за рівність з чоловіками і прагнуть підвищити свій статус у суспільстві. Молоді дівчата, зрілі жінки борються за те, щоб у суспільстві зникли стереотипи, пов'язані з жінкою, наприклад «жінка – посудомийка», жінки повинні займатися лише вихованням дітей, сидіти вдома та займатися хатніми справами. Феміністичний рух так поширюється на те, щоб зменшити кількість випадків домашнього насилля. Жінки не тільки повинні займатися домашніми справами та сидіти вдома, а й працювати на роботі, брати участь у різноманітних організаціях, жінка має право вибирати те, що їй подобається і від чого вона отримує задоволення, водити машину та і, взагалі, мати рівні права з чоловіками. «Однією з найсерйозніших проблем жіночого руху взагалі є подолання заангажованості українського суспільства на звичні стереотипи, традиційні забобони, за якими ігнорується особистісне життя жінки-людини, а соціальна роль її зводиться тільки до обслуговування чоловічої частини населення та родини» [6].

Однією з українських організацій, який займається питаннями гендерної рівності є громадська організація «Ла Страда». Дана організація репрезентувала відеоролик, де жінки різного віку розповідають про проблеми з якими вони зіткнулися... про зневіру рідних, ревності, приниження, погрози та заборони коханого, відмови медиків допомогти кволій жінці; примуси робити те, що жінка не бажає, звалтування [3].

Отже, наразі жінки активно борються за рівні права та можливості з чоловіками. Жінки прагнуть позбавитися дискримінації зі сторони інших, активно борються з гендерними стереотипами, що жінка повинна займатися лише домашніми справами і не заявляти про себе. Сьогодні жінки можуть здобувати освіту, займатися улюбленою справою, водити авто, мають виборчі права та можуть заявляти про себе, але, все-таки, багато жінок піддаються насильству, з якими потрібно негайно боротися.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бадай Л.Р. Український фемінізм у ХХІ сторіччі. Режим доступу: <http://dSPACE.khntusg.com.ua/bitstream/123456789/12085/1/5.pdf>
2. Відеоролик «Жінки проти насильства» Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=gVor-a2KCio>
3. Задорожна О.С. Жінка в літературі і феміністичний рух в Україні. Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Mik_2014_17_1_80.pdf
4. Козак Г. Український фемінізм: дати, події, імена. Режим доступу: <https://nasze-slowo.pl/ukrainskij-feminizm-dati-podii-imena/>

5. Ладика І.Я., Луць Ю.М. До поняття визначення терміна «фемінізм». Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/sochumj_2019_26-27_20.pdf

6. Стець А. Феміністичний рух у сучасному суспільстві. Режим доступу: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35030/1/437.pdf>

Таранова А.А.,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – Маринченко Г.М., к.і.н., старший викладач
МНУ імені В.О. Сухомлинського*

МЕХМЕД II ТА ВЛАД III: ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН

***„Hey Constantinople! Either I take you, or you take me!“
„We Turks are faithful muslims.“***

Саме під таким гаслом почалося правління Мехмеда II. Народився великий правитель 30 березня 1432 р. в Едірне і був четвертим сином султана Мурада II та наложниці Хюма Хатун. Слід зауважити, що спочатку батько не готував його до такого високого посту, так як за народженням від невільниці він вважався нижче старших братів, матерями яких були знатні туркени. Однак всі вони померли в ранні роки, звільнивши сину рабині шлях до влади.

У шестирічному віці Мехмед прийняв на себе управління санджаком Манісою, де перебував аж до серпня 1444 р., коли разом з батьком виступив у військовий похід проти поляків і сербів і здолав їх у битві при Варні.

Мехмеда навчали дуже суворо, йому не дозволяли жодної помилки. Візир Халіл був його наставником, він не був поблажливим до маленького султана, він навчав його як всіх. Під його опікою Мехмед за короткий термін отримав той необхідний базовий обсяг знань, який згодом дозволив йому вдосконалюватися як у військовій науці, так і в мистецтві дипломатії [1].

Більшість істориків вважають, що саме в руках візира Халіла перебувала реальна влада, а малолітнього Мехмеда призначили лише номінальним правителем, давши йому, таким чином, можливість з ранніх років долучитися до мистецтва правління.

Однак є свідчення про те, що Мехмед вже тоді висловлював бажання завоювати Константинополь, щоб довести батькові, що він гідний бути Султаном. Адже саме Мурад II та його родина не могли завоювати Константинополь через його стіни.

За наказом батька між 1448-1450 роками Мехмед був учасником Албанської експедиції. За 15 днів до смерті Мурада II він повернувся в Едірне і вдруге зійшов на трон. Протягом 1451 р. укладено короткострокові мирні договори з угорцями і венеціанцями. Така повільність і видима нерішучість надала хоробрості його противникам, і, через деякий час, об'єднані морські сили Венеції і її союзників увійшли в протоку Дарданелли [2].

Варто зупинитися на плані захоплення Константинополя. Історики вважають, що підготовчі роботи почалися ще в 1451 р., коли Мехмед II вирішує побудувати фортецю на Анатолійській частині Босфору, яку названо Румелійською. Є свідчення, що у певний час фортеця називалася Богазкесен

Хисар, що можна перекласти як «фортеця, розрізає протоку», або як «фортеця, перерізає горло».

Імператор Костянтин XI, дізнавшись про будівництво, відразу ж направив послів до Мехмеда II, щоб сповістити його про те, що їм не варто будувати фортецю без дозволу Візантії. Однак Мехмед не прийняв послів. Не прийняв він їх і вдруге на початку червня 1452 р., а це вже означало відкриття конфронтацію.

У серпні будівництво завершено, османи почали контролювати протоку і брати плату з кораблів, які перетинали Босфор. Відомо, що одне венеціанське судно, яке відмовилося платити, було потоплено пострілом з гармати [3].

23 березня 1453 р. Мехмед II остаточно розробив план майбутнього нападу на Константинополь і виступив з Едірне з армією та артилерією. 5 квітня султан зупинив війська чисельністю в 100 тисяч воїнів у Топкапи і влаштував привал, а на наступний ранок, звелівши відкрити вогонь з великої гармати, приступив до атаки.

Бій завершився перемогою, незважаючи на 9 тисяч захисників міста.

29 травня Константинополь був захоплений та відданий на розграбування. Султан насамперед видав декрет про «надання свободи всім, хто залишився в живих», проте більшість жителів міста було вбито османськими солдатами, багато стали рабами.

Місто перетворено в столицю Османської держави і перейменовано у Стамбул. Для відновлення населення Мехмед наказав перевезти в нову столицю все населення міста Аксарая.

Таким чином Мехмед стає великим завойовником. З кожним роком він завойовує все більше та більше земель, але у нього є противник це Влад III.

За свідченнями істориків, свого часу Мурад II доручив навчати Владу і Раду разом зі своїм сином – Мехмедом. Коли помирає батько Влад III, Мурад II відправляє його заспокоїти повстання бояр, так Влад стає правителем Валахії.

Про товаришування Мехмеда II та Влада III є письмові свідчення: «Мехмет и Влад вместе учились у иностранных преподавателей и прошли очень строгое обучение, научились использовать мечи и ходьбе на лошадях.... Между ними не было никаких проблем. Они поклялись, что в будущем они будут поддерживать друг друга до последней капли крови, и они стали кровными братьями, объединив срезанные пальцы» [4].

Валахія платила данину Османській імперії, і ніби все було добре. Однак, Влад пам'ятав як його відняли у батьків, що молодший брат Раду ще знаходиться в Османській імперії та служить Мехмеду. Він виношував план та шукав допомоги у інших правителів, щоб напасти на Мехмеда. Влад був розумним та з малечку запам'ятовував бойові прийоми османців, пам'ятав їх жорстокість.

Мехмед не очікував, що друг дитинства, з яким вони заріклися все життя допомагати один одному, відмовився платити данину. Султан Фатіх особисто переконався у відсутності щорічної данини від Валахії і відправив до нього листа з послами.

Влад III, на той час уже славився як Дракула (Шайтан, Диявол) і Цепеш («сажатель на кол»), не тільки не вибачився перед Султаном Фатіхом, але стратив його послів, посадивши їх на кіл. Цей зухвалий випад з боку колишнього вже друга, остаточно розвіяли всі надії і Султан з величезною армією рушив в Тирговіште, в столицю Валахії.

Тут варто нагадати, що саме османи першими почали саджати християн та рабів на кіл, і ось чому Влад почав робити так само з ворогами.

У 1460 р. Султан зі своєю армією досягли Тирговіште, але Князь Влад III прекрасно знаючи османську тактику ведення бою, слабкі і сильні сторони турків, вів успішну партизанську війну. Лякаючи нічними нападами.

Згідно досліджень англійського історика Роджера Кроулі, саме тоді Влад Цепеш посадив на кіл двадцять тисяч турків на чолі з адміралом султана Мехмеда II – Хамзою-беєм. Караючи військовополонених Влад III змусив відступати османську армію. Перемогою над могутньою армією султана Влад III здобув титул Захисник Християн Європи.

Є свідчення, що саме після перемоги над османами його і почали називати саме Дракулою та дали прізвисько Цепеш.

Лаонік Халкоконділ зазначає, що розлючений Мехмед зібрав величезну армію, що перевершувала числом навіть сили, спрямовані їм для облоги Белграда. Турки увійшли в Болгарію, але Влад III, вміло маневруючи, довго не дозволяв їм перетнути Дунай. Тоді Мехмед включив дипломатію, і схилив на свій бік його брата Раду III Красивого.

Зрада рідного брата, змусила Влада III шукати союзників в Угорщині. Однак, там його чекали не союзники, а вороги. 12 років Влад III провів в ув'язненні. Після звільнення, однак, він знову розпочав війну з турками, в якій і загинув. Валахія підкорилася османам, а хижий погляд султана звернувся до Молдавії.

Отже, як бачимо Мехмед II та Влад III мали давню історію взаємин, впливали на долю один одного.

Однак варто пам'ятати, що кожен пише свою історію сам, своїми діями та вчинками. Ми, як майбутні історики маємо шукати достовірну інформацію, спростовувати невірну подану інформацію. Ці дві історичні постаті нами обрані не випадково, адже саме щодо них існують неймовірна кількість здогадок, припущень та теорій, а от достовірних фактів відомо дійсно дуже мало.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Хашковский, А. В. (2013). «Nullus enim locus sine genio est». *Universum: Вестник Герценовского университета*, (1), 125-129.
2. Мехмед II: биография османского султана URL <https://fb.ru/article/263071/mehmed-ii-biografiya-osmanskogo-sultana>
3. Биткова Т.Г. (2016). Румыния в российских публикациях последних лет. *Актуальные проблемы Европы*, (2), 153-177.
4. Артамонова, Е. (2005). Легенда о «великом изверге». *Наука и жизнь*, (2), 92-97.

Тарасова Л.В.,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Михтуненко В.В., к.і.н., старший викладач

РОЗВИТОК ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН В КИЇВСЬКІЙ РУСІ

Перші згадки про шлюбне життя східних слов'ян містяться у давньоруському літописанні, і як зазначалось в «Повісті минулих літ» ці шлюбно-сімейні відносини мали «свої обичаї, закони батьків своїх та перекази...» [4, с. 11].

На території дохристиянської Русі не було єдиного способу укладання шлюбу. Існували такі форми, як викрадення нареченої, купівля та приведення нареченої.

Найпоширенішою формою укладання шлюбу на українських землях в IV – VII століттях було саме викрадення хлопцем дівчини, яку він хотів мати за дружину. Шлюби укладались під час великих свят, де наречена віддавалася нареченому в присутності великої кількості народу. Прилюдність тягнула за собою певний договірний характер шлюбу. Якщо наречений оголошував свою наречену, то вже не мав можливості від неї відмовитися [3, с. 29].

Наступною формою укладання шлюбу була покупка наречених. На існування цієї форми укладання шлюбу вказують численні народні весільні пісні та обряди, які дійшли до нас з найдавніших часів. У весільних піснях наречений називається купцем, а наречена товаром.

Як зазначалося в літописі, на території Київської Русі існувала й інша форма укладання шлюбу – «приведення». За свідченням літописця князь Володимир Великий до прийняття християнства мав п'ять «водимих» дружин, що й вирізняло їх від інших наложниць [3, с. 31].

Отже, можна дійти висновку, що при такій формі укладання шлюбу як викрадення, наречена ставала власністю чоловіка, і тоді виникали права більше речового характеру, а не особистого. Тобто дружина ставала річчю і відношення до неї було як до речі. При купівлі нареченої та при «приведенні» дещо обмежувалась влада чоловіка і залежність дружини дещо зменшувалась.

Якщо говорити щодо припинення шлюбу, то він розривався як з волі чоловіка, так і за згодою двох сторін. Наприклад, в Уставі князя Ярослава можна дізнатись про те, що чоловік мав право розірвати шлюб з жінкою через її хвороби. У сім'ї домінував патріархат, він проявлявся саме в покаранні чоловіком дружини, він міг убити свою жінку у випадку зради.

З прийняттям християнства в 988 р на Русі були введені візантійські норми шлюбно-сімейного права. Адже Хрещення Русі сприяло прийняттю нормативних актів, джерелами яких були візантійські церковні акти. Номоканон, доповнений актами руських князів, створив Кормчую книгу - найважливіше джерело церковного і сімейного права. Кормча книга визначала шлюб як «..тайну от Христа Бога установленную, во умножение рода человеческого и в воспитание чад к славе Божьей в нерушимый союз любви и дружества и во взаимную помощь» [4, с. 13].

Шлюб визнавався не лише природнім союзом чоловіка та жінки, в який вони добровільно вступають, обіцяючи бути вірними один одному, але й

Таїнством, духовним єднанням. Форма укладання шлюбу була строго визначена - це чин заручення і вінчання. Шлюбу передувало сватання, коли між сторонами укладалася угода про одруження, після них обидві сторони збиралися на так звані змовини чи зговір. Установлювалась одношлюбність (моногамія). Для дійсності шлюбу необхідно було досягнення шлюбного віку нареченої та нареченого та добровільна воля наречених і згода батьків.

У Київській Русі взаємини між чоловіком і дружиною здійснювалися на принципах рівноправності, духовності, гуманізму і справедливості. Правове становище жінки в сім'ї було як для того часу на високому рівні, її права охороняла держава. Ключова роль жінки у вихованні дітей мала вирішальний вплив на дитячу поведінку, мораль, ідеали, що безсумнівно сприяло пануванню в родині свободи і рівноправності [1, с. 81].

Щодо усиновлення, то в джерелах, які належать до цього періоду, про це не згадується. Проте усиновлення було поширене серед європейських народів, і дослідники вважають, що це явище мало місце і в Київській Русі [2, с. 64].

Таким чином, на Русі після прийняття християнства шлюбно-сімейні відносини були віднесені до компетенції православної церкви і регулювалися нормами церковного права. З огляду на підпорядкованість руської православної церкви візантійській, візантійське законодавство про шлюб та сім'ю зіграло значну роль у формуванні найважливіших правових інститутів в даній сфері.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Бойко Б. Й. Історія держави і права України: акад. курс: підручник / Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. К.: Ін Юре, 2015. 808 с.
2. Васильченко В. В. Спадкування усиновленими та усиновлювачами за новим цивільним законодавством / В. В. Васильченко // Підприємництво, господарство і права. 2004. № 4. С. 63 - 65.
3. Озель В. Форми укладання шлюбу в Україні у до християнські часи / В. Озель // Юрид. Україна. 2010. № 10. С. 29-30.
4. Полін О. Співвідношення сімейної власності і спадкування у Київській Русі / О. Полін // Юридична Україна. 2010. № 8. С. 11–15.

Таратун Л.О.,

магістр спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – **Михтуненко В.В.,** к.і.н., старший викладач*

СумДПУ імені А.С.Макаренка

МОДЕЛЬ ЯПОНСЬКОГО «ЕКОНОМІЧНОГО ДИВА»: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ

«Диво» - це будь-яке явище, що сприймається як втручання надприродних сил в природний хід речей, або ж це щось таке, що є дивовижним та незвичайним, вражаючим та захоплюючим. Післявоєнний економічний розвиток Японії поза всяким сумнівом схожий на диво, але це є таке диво, що можливо пояснити економічними законами.

Модель японського економічного дива була детально пророблена та чітко спланована. Офіційним документом японського уряду у 1955 році, після

закінчення окупації країни Сполученими Штатами у 1952 році [1, с. 230], був прийнятий п'ятирічний план стрімкого економічного розвитку.

Нова програма розвитку японської економіки повинна була призвести до модернізації країни та економічної стабільності, підвищення рівня життя та повної зайнятості населення.

Японське економічне диво спиралося на застосування досягнень науково-технічного прогресу: творення та використання цілковито нових речовин та матеріалів, широкомасштабну автоматизацію праці, швидкий розвиток біологічних та біотехнологічних технологій, реформування та електронізацію економіки країни.

Саме Японія, найпершою серед країн всього світу, спромоглася створити загальнодоступне серійне виробництво відеокамер та відеомагнітофонів, кремнієвих мікросхем та промислової робототехніки.

Реалізація земельної сільськогосподарської реформи, ще за часів американської післявоєнної окупації [3, с. 250], з середини 1950-х років почала приносити плоди та призвела до значного розширення внутрішнього японського ринку, розвитку капіталізму в сільському господарстві та появи на селі величезної кількості окремих селянських господарств, що утворили перманентно зростаючий попит на сільськогосподарські знаряддя та машини, гербіциди та хімічні добрива.

У японській промисловості проходило форсоване нагромадження капіталу, величезна економія коштів на розвиткові власних науково-дослідних розробок, яка стала можливою завдяки придбанню американських та європейських ліцензій та патентів на впровадження наукових відкриттів, зниження цін на світових ринках палива та сировини [2, с. 500], майже повної відсутності військових витрат. Все це надало японським компаніям можливість зекономити та скерувати зусилля на пришвидшений розвиток промисловості.

Крім цього, японське економічне диво стимулювалося американськими кредитами. Окремо необхідно виділити високу ефективність державного регулювання економіки, високий ступінь координації зусиль між приватним бізнесом та державою на стадії продукування принципово важливих рішень із питань економічного розвитку Японії, що в значній мірі полегшувало їхню практичну реалізацію.

Завдяки всьому вищезгаданому, а також перевагам місцевого ринку праці, системі спадкового найму робітників та дешевій робочій силі, зростання японської економіки у 1950-1960-х роках було найбільшим у світі. Вже наприкінці 1960-х років Японія посіла третє місце за обсягом промислового виробництва, а на початку 1970-х років друге за обсягом ВВП [2, с. 499].

З політичного боку японське економічне диво забезпечувалося монополією на владу Ліберально-демократичної партії, що виникла у 1955 році в результаті об'єднання Демократичної та Ліберальної партій. Нова партія спиралася на фінансово-підприємницькі кола та включила до своєї програми завдання врегулювання зовнішньополітичних відносин та укріплення політичної самостійності Японії.

Ліберально-демократична партія прагнула реалізувати економічну політику засновану на капіталістичних відносинах та стрімкому технологічному розвитку. Одним із наріжних каменів її внутрішньої політики була підтримка парламентської демократії, що передбачала збереження в Японії конституційної монархії.

Перебуваючи при владі Ліберально-демократична партія величезну увагу приділяла збільшенню японського експорту, підвищенню конкурентоздатності вітчизняних товарів на світових ринках, зменшенню митних тарифів на імпорт сировини, наданню пільгових державних кредитів для експортерів.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. История Японии. XX век / В. Э. Молодяков, Э. В. Молодякова, С. Б. Маркарьян и другие. Москва : Крафт+, 2007. 530 с.
2. История Японии / Д. В. Стрельцов и другие. Москва : Издательство Аспект Пресс, 2018. 592 с.
3. Теймс Ричард. Япония. История страны. Москва : Эксмо, 2009. 422 с.

Тихонов Є.А.,

студент IV спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Подрез Ю.В., к.і.н., доцент

СумДПУ імені А.С.Макаренка

РОЗВИТОК ПРИВАТНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ СЛОБОЖАНЩИНИ У ХІХ СТОЛІТТІ

Слобожанщина є одним з найменш досліджених куточків Лівобережної України. Заселення і розвиток Слобідської України розпочинається у середині XVII століття. Саме в цей час з'являється більше відомостей про господарство, культуру, побут, населення та інше.

Історія підприємництва в Україні зараховують до числа ще недостатньо досліджених, що зумовлює різноманітні, часом суперечливі оцінки серед відомих істориків, економістів, політологів. На сучасному етапі розвитку української економіки важливе місце займає малий бізнес. Саме ця галузь відіграє домінуючу роль фундатора системи господарювання. За аналогічним принципом відбувалося зміцнення економіки Російської імперії у другій половині ХІХ столітті. Якраз кустарне господарство, що панувало на теренах Слобідської України взяло на себе провідну роль у наповненні імперського бюджету. Промисли мали регіональні особливості, які поки що вивчені недостатньо.

Прибутковою сферою Слобожанщини до початку ХІХ століття, за винятком землеробства, складали промисли, ремесла та торгівля. Не зважаючи на поселення у слободах, населення яке прибуло із Західної України на Лівобережжя, роками займалось хліборобством та опановували різноманітні фахи і промисли, а тому містили бажання займатись ними і на неосвоєних землях. Козаки та інші вихідці були майстрами всіляких професій, а тому з'явилися професійні знавці – теслі, столяри, стельмахи, ковалі, кожум'яки, шевці, кравці та інші [1, с.128].

Наприкінці XVIII століття сільське господарство залишалося у пріоритеті одним з ключових, але не єдиною справою для селян на території Слобожанщини. На початку і до середини XIX століття на селі продовжували діяти і розвиватися різні галузі домашньої промисловості. Досить важливе і велике значення мало, перш за все, промислове дрібнотоварне виробництво, що становило собою зародки нового способу підприємництва.

Однією з простих форм синтезу промислової діяльності з землеробством були звичайні домашні кустарні промисли, які в умовах руйнування кріпосницької системи набули рис дрібнотоварного масового виробництва. Вже наприкінці XVIII століття в більшості сіл Слобідської України з'являються кустарі, які працювали на ринок. В селянських господарствах товарного характеру дістає оброблювання продуктів рільництва й тваринництва – виготовлення смушків, овчин, килимів, тканин, пошиття одягу й взуття, плетіння рибальських сіток, гончарна справа, виготовлення цегли, кахлі, різні види деревообробки і таке інше.

Кожний повіт на Слобожанщині вирізнявся поодинокими селянськими промислами, яке мали провідну роль. Тобто відбувалася спеціалізація районів. Наприклад, селяни з Лебединського повіту тісно поєднували й синтезували землеробство з заняттям різними промислами, зокрема з виготовленням глиняного й дерев'яного посуду, вичинкою овечих шкір, виробництвом взуття, звичайного селянського одягу [3, с.95-96].

З другої третини XIX століття в деяких слобідських містечках і селах за грані домашньої промисловості і ремесла виходять такі промисли як чинбарство та кушнірство.

Друга половина XIX століття зустріла економічний розвиток Російської імперії в режимі стагнації. Ключовим виходом, для виходу з цього стану, російське керівництво вбачало в проведенні ряду реформ, зокрема найвідомішої на той час - селянської.

Після проведення селянської реформи на Східній Слобожанщині, зокрема у Харківській губернії в другій половині XIX століття кустарна промисловість була найбільш передбаченою на задоволення щоденних господарсько-побутових потреб місцевого населення. Кустарне виробництво, зокрема бондарне, ткацьке, гончарне, ковальське виробництва мали на той час значний ефект на перебіг промислового процвітання слобідського краю наприкінці XIX – початку XX ст.

Слобожанщина наприкінці XIX ст. займав одне з домінуючих позицій поміж сусідніх губерній за чисельністю дрібних кустарних закладів з використанням найманої робочої сили. Серед промислів гончарству належить домінуюча роль. Щодо продажу виробів гончарів, губернії Малоросії, зокрема ключове місце посідала Харківська. Вона відігравала чільне місце поміж інших губерній імперії. Прибутковий стан гончарських господарств визначався двома провідними причинами: продуктивністю селянського господарства та прибутковістю гончарного виробництва.

Отже, можна зробити загальний висновок що наприкінці XVIII століття відбувається зародження кустарного виробництва. В середині XIX століття

починається розвиток домашніх кустарних промислів, а на кінець XIX століття припадає розквіт сільського приватного підприємництва. Серед домінуючих кустарних галузей провідну роль я відвожу саме гончарному виробництву [2, с.349-350].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Багалій Д. І. Історія Слобідської України. Харків: Основа, 1991 - 256 с.
2. Торгівельна діяльність селян у другій половині XIX ст. / В.В. Шеліхова // Сіверщина в історії України : зб. наук. пр. К.: Глухів, 2013. Вип. 6. с. 349-352.
3. Яременко М. Ф. Нарис історії Сумщини : посіб. Суми: Козацький вал, 2000 - 176 с.

Тімченко А.І.,

*студентка I курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії.*

*Науковий керівник – **Михтуненко В.В.,** к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С.Макаренка*

ДІЯЛЬНІСТЬ ООН В УКРАЇНІ

У 1945 році Україна стала однією з країн-засновниць Організації Об'єднаних Націй. Українська делегація взяла активну участь в конференції в Сан-Франциско, де були розроблені Преамбула та Глава 1 «Цілі та принципи» Статуту; посилення миротворчого потенціалу Організації; підвищення прозорості та демократичності роботи Ради Безпеки ООН; посилення спроможностей ООН із запобігання конфліктам і посередництва; підтримання миру на Африканському континенті; боротьба з тероризмом; підтримка процесів роззброєння та нерозповсюдження; просування порядку денного щодо жінок, миру та безпеки, а також дітей у збройних конфліктах та ін. Протидія російській агресії, грубому порушенню Москвою засад сучасного світового порядку, заснованого на Статуті ООН, стала ключовою складовою пріоритетів та завдань України в Раді Безпеки. Україна в числі перших підписала Статут і увійшла в групу з 50 державами-засновницями ООН.

Наша держава залучається до багатьох сфер діяльності ООН. Попри триваючу агресію зі сторони РФ, Україна приділяє особливу увагу діяльності ООН з підтримання міжнародного миру та безпеки. Також Україна бере активну участь в діяльності головних органів ООН: Раді Безпеки, Генеральній Асамблеї, ЕКОСОРТ, в органах системи ООН у сфері прав людини, Комітет ООН з програми та координації, її представники працюють у Консультативному комітеті з адміністративних та бюджетних питань, Міжурядовій робочій групі експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності, а також представник України є суддею Міжнародного трибуналу з морського права.

Пріоритетним для України є робота в Раді безпеки ООН, після агресії зі сторони Росії до України. З початку російської агресії відбулось більш ніж 40 засідань РБ ООН, з цього питання. Україна є активним учасником діяльності органів системи ООН у сфері прав людини, стороною всіх основних документів ООН з прав людини, включаючи Міжнародний пакт про громадянські та

політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Факультативні протоколи до них та Міжнародну конвенцію з ліквідації всіх форм расової дискримінації. З березня 2014 р. в Україні на запрошення нашої держави діє Моніторингова місія ООН у галузі прав людини, що фіксує правозахисні наслідки російської агресії.

Україна активно залучає своїх делегатів до координованих ООН міжнародних зусиль з протидії морському піратству і збройним пограбуваннями суден. З 2009 року Україна на регулярній основі бере участь у засіданнях Ради Безпеки ООН з цієї проблематики, виступаючи співавтором щорічних базових і галузевих резолюцій Ради Безпеки ООН з протидії піратству біля узбережжя Сомалі.

Україна бере активну участь у міжнародній співпраці зі сталого розвитку, спрямованій на комплексне вирішення завдань охорони довкілля, соціального розвитку та економічного зростання на глобальному, регіональному та національному рівнях. Делегації на рівні Президента України брали участь у засіданнях високого рівня з огляду прогресу у здійсненні ЦРТ і ЦСР.

Наша країна отримує значну технічну, консультативну та фінансову допомогу спеціалізованих установ ООН, її фондів та програм, зокрема, у сферах демократичного врядування, подолання бідності, досягнення національних Цілей сталого розвитку, підтримки державного управління, боротьби з ВІЛ/СНІД та іншими тяжкими хворобами, захисту довкілля [3, с. 112]

У контексті негативних гуманітарних наслідків агресії РФ проти України та діяльності незаконних збройних формувань на сході нашої держави значно посилилася співпраця між Україною та ООН у галузі гуманітарної допомоги з боку органів оперативної діяльності системи ООН (УВКБ, УКГП, ПРООН, ВООЗ, ЮНФПА, ЮНІСЕФ та ін.).

У підсумку, варто зазначити, що починаючи з квітня 2014 р. організації системи ООН щороку реалізують в Україні плани гуманітарного реагування, підготовка яких здійснюється у координації з відповідними ЦОВВ України. У ході виконання вказаних планів ООН мобілізувала більше 0,5 млрд. дол. США для надання гуманітарної допомоги населенню України. План гуманітарного реагування на 2020 рік для України передбачає надання гуманітарної допомоги 2 млн. осіб, що вимагає фінансування донорів на суму 158 млн. дол. США для реалізації проектів, основна увага в яких акцентується на гуманітарній ситуації на тимчасово окупованих територіях та вздовж «лінії зіткнення» [3, с. 89].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Міжнародні організації. Навчальний посібник. За ред. В.М.Матвієнко. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. 465 с.
- 2.Стройко Т. Міжнародні організації: Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2018. 249 с.
3. Бруз В.С. Роль ООН у врегулюванні міжнародних конфліктів і в боротьбі проти тероризму. Київ, ВПК “Експрес-Поліграф”, 2010. 252 с.
4. Грушова А.Т. Проблеми захисту прав людини в діяльності ООН. К., 2005. 360 с.

Токар Б.В.,

студентка I курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

ВПЛИВ ХРИСТІЯНІЗАЦІЇ НА РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Запровадження християнства на Русі складний процес, який розтягнувся у часі на багато століть, пройшовши кілька важливих етапів: проникнення християнських цінностей до язичницького середовища, проголошення християнства державною релігією, протистояння язичницького суспільства новій ідеології. Зрештою, утвердження християнства відіграло важливу роль у подальшому розвитку Київської Русі.

Православ'я стало надійним ґрунтом для створення могутньої, централізованої самодержавної країни. До кінця 80-х років X ст. Русь була слабokonсолідованою, поліцентричною державою, що зберігала єдність і форму завдяки мечам великокнязівської дружини. Одночасне проведення адміністративної та релігійної реформ якісно змінило ситуацію [1, с. 78]. В результаті посилення централізації унеможливлувалися спроби відокремлення племінних вождів. Таким чином, було затверджено єдиновладдя князя, що сприяло розбудові держави.

Запровадження християнського віровчення ввело Давньоруську державу до кола християнських країн світу, зробивши можливими рівноправні й плідні взаємовідносини між нею та Візантією, Німеччиною й іншими державами [2]. Князь став досить значущою фігурою в міжнародній політиці: кордони Київської Русі вважалися недоторканими; під час бою заборонялося брати князівських солдат у рабство, тому їх стали все частіше брати в полон. Після запровадження християнства Київська Русь стала більш орієнтованою на відносини з Заходом, ніж з Візантією.

У свою чергу християнство стверджувало феодалізм - антагоністичну систему, що базується на експлуатації однієї частини суспільства іншою. У цьому відношенні нова віра, дійсно, ставала знаряддям гноблення і насильства [3, с. 31]. У той же час, вона затверджувала рівність людей перед Богом, чим провокувала створення нових підвалин в ідеологічній моделі соціальних рухів.

Запорукою розвитку та процвітання держави було забезпечення етнокультурної єдності всіх племен і земель Київської Русі. Зміна віри вплинула на повсякденне життя людей: було засуджено родову помсту, у кращий бік змінилося ставлення до бідних верств населення, а також до рабів. Проте з приходом нової релігії вірування предків не зникли безслідно. Ще протягом століть серед східних слов'ян зберігалася двовір'я.

Християнство заклало нові підвалини в культурній сфері, сприяло розвитку писемності, літератури, архітектури та мистецтва. Спорудження одного лише храму - славетної Софії Київської - є безпосереднім підтвердженням того, наскільки всеохоплюючим був вплив церкви на мистецтво. Після 988 р. в ужиток увійшло кириличне письмо, базоване на абетці, створеній ченцями Кирилом і Мефодієм. Відтак у богослужіннях та інших справах церкви вживали церковнослов'янську мову. Поступово вона

поширилася на лише на релігійну, а й на світську літературу. Серед учених побутують різні думки щодо рівня і поширення освіти в Київській Русі. Деякі вчені вважають, що знайдені в Новгороді абетки на бересті для школярів є свідченням доступності освіти й для нижчих верств, але багато інших фахівців доводять, що освіта була в основному привілеєм мирської та церковної еліти, а відтак лишалися недосяжною для мас [4, с. 57-58].

З іншого боку християнство за візантійським зразком викликало появу явищ, які негативно вплинули на розвиток Київської Русі. За візантійською формою устрою церква повинна була підкорюватися владі. Також відсутність целібату не давала можливості духовенству поповнювати ряди церкви людьми з бідних верст населення, які справді хотіли служити Богу, а також не могло сповна протистояти світській владі.

Від часів хрещення Русі до занепаду Візантії в XV ст. імперія перебувала в стані кризи. Візантійський потенціал цивілізуючого впливу поступово згасав, залишаючись у полоні консерватизму, замість звичного для нього новаторства. Це стало причиною обмеження свободи духовності, що призвело до програвання Заходу в питаннях розвитку багатьох сфер життя.

Таким чином, утвердження християнства на Русі стало важливим етапом державотворення й культурного розвитку, а також дало своєрідний поштовх до цивілізаційної трансформації держави, сприяло зростанню міжнародного авторитету, духовному об'єднанню народу, розвитку культури в усіх її проявах. Однак з часом візантійська модель християнства стала рушійною силою не лише позитивних змін, а й негативних.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

- 1.Бойко О. Д. Історія України. Навчальний посібник. 2-ге вид., допов. Київ: Видавн. дім «К М Academia», 2002. 656 с.
- 2.Брайчевський М. Ю. Утвердження християнства на Русі. Київ: Наукова думка, 1988. 259 с.
- 3.Верстюк В. Ф., Гарань О. В., Гуржій О. І. Історія України/ під ред. Смолія В. А. Київ: Альтернативи, 1997. 416 с.
- 4.Субтельний О. Україна: історія/ Пер. з англ. Ю. І. Шевчука. Київ: Либідь, 1991. 512 с.

Токаренко І.О.,

студент III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – **Михтуненко В.В.,** к.і.н., старший викладач*

СумДПУ імені А.С.Макаренка

ФЕНОМЕН ДЕРЖАВИ ЧИНГІЗ-ХАНА

Монгольська імперія – степова держава, яка була створена приблизно в 1206 році монгольським вождем Чингізханом, який об'єднав племена монголів у державне утворення. Держава відноситься до степових імперій. За часи найбільшого розквіту імперії, Монгольська держава займала 22% всієї суші планети з населенням у 100 мільйонів жителів. За площею в майже 40 мільйонів квадратних кілометрів Монгольська імперія вважається найдовшою та найширшою з усіх імперій світу за весь час.

Взагалі, на мою думку, монгольська імперія виникла на карті світу без конкретної мети створення найсильнішої держави. Адже коли у 1206 році Темучин об'єднував монгольські племена у нього навіть і думки не було про створення наймогутнішої імперії Середньовіччя. Початкова мета яку ставив перед собою Чингізхан – помста ворогам. На мою думку основним успіхом на початковому етапі були персональні дії Темучина, який зміг промотивувати свій народ та об'єднати його [1].

З отриманням титулу «Чингізхана» - вождя монголів, Темучин почав впроваджувати реформацію у війську. Основною перемогою та перевагою монгольського війська над всіма іншими суперниками були: мобільність, тактика випаленої землі, неочікуваність, майстерність монголів [5].

Якщо говорити про умови в яких жили монголи та їх спосіб життя, можна зазначити, що монголи повністю кочовий народ який проживає в холодному степу на Сході. Монголи не мали постійної економіки та скарбу який би міг допомогти їм вижити. Це смиренний народ, який має столітню історію. Попри тяжкі природні умови, монголи навчилися використовувати природу так, як їм це було потрібно. Як зазначається в закордонній літературі, монголи за 15 хвилин могли повністю розібрати своє житло та так само зібрати, цей факт свідчить про надзвичайну мобільність народу [1]. У кожній сім'ї були коні, на яких вони пересувалися з місця на місце.

Відомим фактом є те, що монголи дуже вірний та дисциплінований народ, який при будь-яких умовах буде підтримувати свого лідера. Як це й сталося з 1206 по 1227 роки.

Якщо брати конкретно феномен Монгольської імперії під час правління Темучина, можна зазначити, що держава еволюціонували у всіх проявах суспільного та політичного життя. На кожній завойованій території Чингізхан залишав свого намісника, який управляв територією повністю автономно, сплачуючи лише данину до центру. Важливо зазначити саме персональні якості Темучина, він з самого дитинства ріс в тяжких природних умовах, що змогли його загартувати, ще одним фактом є те, що він ріс з прагненням помсти татарам, які вбили його батька, також вождя племені монголів. На особистість майбутнього імператора сильно вплинула його мати та потім вже його дружина, в монгольській сім'ї вважається що жінка має право втручатися в справи чоловіка, за деякими даними які я знайшов, жінка навіть в деяких випадках була головою сім'ї [4].

Феномен держави полягав головним чином в її організації, сильному війську та дипломатичній діяльності. Монголи мали дуже ефективну систему зв'язку, коли відправлявся вершник з листом до того чи іншого міста і через кожні 40 кілометрів він змінював коня, який завчасно був готовий для виконання завдання. Завдяки цьому Чингізхан зміг дізнатися про заколот одного з монгольських вождів, в той час як саме військо було на території Китаю.

Іншим феноменом монголів, була їхня жорстокість. З кожним захопленим містом, світом ширилися чутки про міць та надзвичайну жорстокість цього народу, завдяки цьому деякі міста здавалися навіть без бою, що було дуже

важливим у поповненні ресурсів та забезпеченні армії тимчасовим відпочинком.

Наступний феномен діяльності Чингізхана, це його дипломатія. Він завжди попереджав очільника тієї чи іншої території про свої наміри, намагався встановити контакт. Через територію Монголії тягнувся дуже важливий торгівельний шлях «шовковий шлях», завдяки ньому держава могла зміцнювати свої позиції у світі.

Після захоплення Китаю (Західна Цзинь) Чингізхан відправив посла до території держави Харезм з можливістю налагодження дипломатичних відносин. Але його не прийняли, тому було розгорнуто повномасштабну військову операцію під час якої було знищено повністю цю державу, поки не був фізично знищений управитель Харезму [3].

Інший феномен – це переймання техніки ведення війни з завойованих територій. Майстерно було використано китайські техніки облоги міст, систему сигнальних повідомлень. Однак були й свої новаторські дії: тактика відволікання, яку раніше ніхто не застосовував. Чингізхан відправляв невелику армію, нібито це є основна атака монголів, а з іншого боку набагато чисельнішою армією неочікувано атакував ворога, та захоплював території без великих втрат [2].

Ще важливою тактикою був відступ під час бою. Коли монголи показували що вони відступають, а насправді вони розділялися на 2 або 3 групи які потім атакували з флангів і одна заходила в тил, за допомогою цієї тактики можна було виграти бій навіть якщо чисельність ворогів перевищувала власну армію. В середньовічному суспільстві було прийнято, якщо армія відходить з поля боя, то вона капітулює. Монголи змогли використати це у своїй тактиці, за допомогою чого дезорієнтували суперника.

Отже, феноменальність Монгольської імперії проявлялася в здатності об'єднання народу, мобільності і звичайно діям лідера, яким був Темучин. Він зміг від слабкого, роздрібненого племені створити найміцнішу державу в світі – Монгольську імперію.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. De Rachewiltz I. Some Remarks on the Ideological Foundations of Chingis Khan's Empire. The History of Mongolia. Vol. I. The Pre-Chinggisid Era. Chinggis Khan and the Mongol Empire. Folkestone: BRILL/Global Oriental Ltd. 1022 p. 2010.
2. Васютин С.А. Монгольская империя как особая форма ранней государственности? (к дискуссии о политических системах кочевых империй). Монгольская империя и кочевой мир. Улан-Удэ: БНЦ СО РАН. С. 269-287. 2004.
3. Крадин Н.Н. Кочевники Евразии. Алматы: Дайк-Пресс. 416 с. 2007.
4. Скрынникова Т.Д. Харизма и власть в эпоху Чингис-хана. Санкт-Петербург: Евразия. 384 с. 2013.
5. Трепавлов В.В. Степные империи Евразии: монголы и татары. Москва: Квадрига. 386 с. 2015.

Усова Є.В.,

студентка III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – **Михтуненко В.В.,** к.і.н., старший викладач
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

РОЛЬ ПІВНІЧНО-ЗАХІДНОГО БІЛОГО РУХУ В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ВІЙНІ 1917-1922 рр.

Низка різноманітних причин відрізняла Білий рух від інших противників антибільшовицької влади. По-перше, Білий рух був організованим воєнно-політичним рухом проти радянської влади та інших структур, що її підтримувала. Його непримиренність по відношенню до радянської влади виключала будь-який мирний спосіб врегулювання та компромісний вихід з Громадянської війни. По-друге, Білий рух намагався легалізувати себе в масштабі всієї країни та домагався визнання всіма регіональними білими урядами влади адмірала А. В. Колчака, що призводило до бажання досягти спільності політичних програм і координації військових дій. По-третє, Білий рух мав загальну символіку: триколірний біло-синьо-червоний прапор, герб, офіційний гімн «Коль славен наш Господь в Сіоні».

Білий рух на північному заході Росії почався досить пізно, а саме восени 1918 року, коли вже рік йшла боротьба. Він діяв в складній міжнародно-політичній обстановці, територія Балтії була окупована німецькими військами в 1917-1918 роках, потім після поразки Німеччини в листопаді 1918 року почалася евакуація окупованих територій. На цих територіях вже утворилися нові незалежні національні республіки. Вони виявилися беззахисними перед політикою червоних сил Росії.

Одночасно частина німецьких військ виступила вже як добровольці. Вони взяли участь у обороні балтійського краю від червоних в обмін на отримання у власність ділянок землі. Серед колишніх чинів Російської Імператорської армії на території нових держав восени 1918 року зародився патріотичний рух і вони взяли участь в первинному етапі боротьби спільно з німцями і арміями балтійських республік – окремих корпус Північної армії, що стала пізніше – білою Північно-Західною армією .

З одного боку, до осені 1919 року утворилася Західна Добровольча армія(далі – ЗДА) [1, с. 115], сформована зокрема, колишніми офіцерами Української держави Скоропадського. Командувач ЗДА генерал-майор П. Р. Бермондт-Авалов дотримувався пронімецьких орієнтації. За підтримки Бермондт-Авалова було сформовано Північно-західний уряд.

Внесок Західної Добровольчої армії в боротьбу з червоними обмежився епізодичними сутичками і фактично саботувався Аваловим. Генерал Н. Н. Юденич кілька разів відправив йому наказ з'явитися до частин ЗДА. Авалов злочинним чином ухилився від виконання наказу, тим самим поставивши СЗА в катастрофічне становище на підступах до Петрограду. Резерви які так потрібні були для взяття Петрограда не прийшли в бойові порядки. У той час як Троцький зміг перекинути зміцнення до міста який висів на волоску, так як обороняти його з боку червоних було нікому. Бермондт-Авалов зазнав поразки в боях з військами незалежної Латвії, а його армія була інтернована, велика частина його прихильників втекла.

З іншого боку, генерал Микола Юденич очолив на території Естонії з кінця 1918 Північно-Західну армію для боротьби з червоними. Армія налічувала від 5,5 до 17500 тисяч солдатів і офіцерів. 11 серпня 1919 року в Талліні під обурливим тиском англійців було створено Уряд Північно-Західної області [3, с. 97]. В цей же день Уряд Північно-Західної області під натиском англійців, які обіцяли за це визнання озброєння і спорядження для армії, визнало державну незалежність Естонії. Однак загальноросійський уряд Колчака не затвердив це рішення.

Після визнання незалежності Естонії Урядом Російської Північно-Західної області Великобританія надала йому фінансову допомогу, а також здійснила незначні поставки озброєння і боєприпасів. Біла армія двічі намагалася взяти Петроград в 1919 році (навесні в травні під командуванням генерала А. Родзянка і восени в жовтні під командуванням генерала Н. Юденича), але всякий раз невдало.

Отже, незважаючи на вихід Білих армій з рідної землі як результат Громадянської війни, у історичній перспективі Білий рух аж ніяк не зазнав поразки: опинившись у вигнанні, він продовжив провадити боротьбу проти більшовиків у Радянській Росії і за її межами.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. А. О. Буравченко Білий рух в Україні К. : Наукова думка, 2003. 688 с.
2. Шамбаров В. Е. Білогвардійщина М.: Эксмо-пресс, 2002. 456 с.
3. Шишкин В. И. Создание Совета Верховного правителя А. В. Колчака (20–21 ноября 1918 г.) // Гуманитарные науки в Сибири. № 3. Новосибирск, 2012. С. 96–99.

Фадєєв С.Д.,

студент III курсу спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Моцак С.І., к.п.н., доцент

СумДПУ імені А.С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ СКАСУВАННЯ КРІПОСНОГО ПРАВА В УКРАЇНІ В II ПОЛ. XIX ст.

На середину XIX ст. у Російській імперії панувало кріпосне право, тобто рабство, що перетворилось на серйозне гальмо для розвитку промисловості, торгівлі та селянського підприємництва. Юридичне звільнення селян стало відправною точкою для вирішення назрілих проблем. Цьому передувала велика робота в губернських комітетах та редакційних комісіях. Більшість дворян розуміла необхідність скасування кріпацтва, але при цьому намагалася залишити за собою і землю, і певну владу над селянами. Прогресивна частина землевласників – членів комісій обстоювали необхідність звільнення селян із земельним наділом, за який мали сплатити невеликий викуп [1, с. 321].

Після поразки Росії у Кримській війні 1853-1856 рр. імператор Олександр II на прохання литовських дворян видав 20 листопада 1857 р. рескрипт, яким дозволив зайнятися розробкою проектів «Про устрій і поліпшення побуту поміщицьких селян» і створення для цього в губерніях

спеціальних комітетів. Результатом їхньої роботи став підписаний 19 лютого 1861р. «Маніфест про скасування кріпосного права».

За цим маніфестом селяни перестали вважатися кріпаками, отримали деякі громадянські права, а поміщики, які зберігали власність на всі належні їм землі, змушені були надати в користування селянам прибудинкову ділянку і польовий наділ. За це, колишні кріпаки виконували для поміщика низку повинностей і перебували на становищі «тимчасовозобов'язаних». Лише після викупу наділів селяни мали стати їх власниками [3].

Перехід селян на викуп розтягнувся на десятиліття і представляв для них справжню кабалу, оскільки вони не були в змозі виплачувати належні суми викупу. Лише в 1906 році, після того, як селяни протягом попереднього року спалили близько 15% поміщицьких маєтків в країні, викупні платежі і накопичені недоїмки були скасовані, і «викупні» селяни, нарешті, отримали свободу, обіцяну їм 45 років перед тим [4].

Правовою основою реформи 1861 р. в Україні були як загальні для всієї Російської імперії законодавчі акти, так і спеціальні укази й постанови щодо Катеринославської, Херсонської й частково Таврійської губерній, повітів Харківської та Чернігівської губернії, де існувало переважно общинне землекористування, діяло «Місцеве положення про земельний устрій селян, поселених на поміщицьких землях в губерніях великоросійських, новоросійських і білоруських». Для губерній Південної України передбачався єдиний указаний наділ. Розміри наділів у повітах Харківської губернії становили: вищий – від 3 до 4,5 десятин, нижчий – від 1 до 1,5 десятин. Якщо дореформений наділ перевищував встановлені норми, поміщик міг відрізати надлишок на свою користь.

У Лівобережній Україні діяло «Місцеве положення про поземельне упорядкування селян губерній: Чернігівської, Полтавської та частини Харківської». Згідно з ним в основу наділення селян землею було покладено принцип спадкоємно-сімейного землекористування. Земля розподілялася в межах сільської общини не на зрівняльних засадах з періодичними переділами, як це робилося за общинної форми землекористування, а на основі ділянок, що склалися з садиби та польового наділу або тільки з садиби. Верхня межа наділу на душу залежно від місцевості коливалася від 2,75 до 4,5 десятин. Поміщики отримали право на зменшення наділів селян, заміну угідь, перенесення їх садиб.

Дещо інакше вирішувалися питання земельного упорядкування поміщицьких селян на Правобережній Україні, де панувала польська шляхта. Намагаючись привернути її на свій бік, царський уряд спеціальним положенням для Київської, Подільської та Волинської губерній в основу земельного упорядкування поклав інвентарні правила 1847–1848рр. Селянам надавалося право на одержання повного інвентарного наділу. Коли він був меншим за інвентарний, селяни могли подавати клопотання мировому посереднику про повернення їм в користування відрізаної поміщиками землі. Під впливом польського визвольного повстання 1863–1864рр. царський уряд прийняв законодавчі акти, які дещо пом'якшили для селян ці умови. Зокрема,

запроваджувався обов'язковий викуп державними селянами земельних наділів. Незважаючи на половинчастість селянської реформи 1861р., вона зумовила корінні зміни у розподілі земельної власності, сприяла розвитку капіталістичних відносин як на селі, так і загалом в країні [2, с. 192].

Скасування кріпацтва у 1861р. здійснилося в інтересах держави після болючої поразки в Кримській війні і її наслідків. Зробити це, не зачіпаючи інтересів дворянства, було неможливо – про селян годі й говорити. Та важливішим було збереження самодержавства. Вивільняючи робочу силу для промисловості, уряд пожертвував дворянством в інтересах держави, а селянством – в інтересах дворян. Явище різкого і прогресивного подорожчання землі останнім часом викликало прагнення землевласників усіма засобами збільшити прибутковість маєтків, з метою чого, економії, перетворюючи під оранку нерідко і вигінну землю, почали самі обробляти можливо більшу кількість землі і віддавати селянам в оренду лише одну з небагатьох частин гіршої землі до того ж на вельми не вигідних для них умовах. У 80-х рр. ХІХ ст. у сільському господарстві остаточно утверджуються товарно-грошові відносини. Поміщики починають активніше долучатися до ринку, що негативно вплинуло на характер згаданої вище оренди.

Підсумуючи, можна сказати, що попри те, як селянство юридично отримало свободу, реформа 1861р. залишила великі можливості для збереження кріпосницьких відносин, основою для чого стало існуюче поміщицьке землеволодіння та економічна залежність значної частини селян від поміщиків. Реформа здійснювалась урядом не в інтересах селянства, дворянства та будь-якого іншого стану населення, а була необхідна для збереження самодержавства.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Верига В. Нариси з історії України (кінець ХVІІІ - початок ХХ ст.), Львів: вид-во: Світ, 1996, 447 с.
2. Танцюра В.І. Політична історія України: Навчальний посібник. К.: Академвидав, 2008, 552 с.
3. <https://www.5.ua/suspilstvo/manifest-1861-iak-skasovuvaly-kripatstvo-i-koly-naspravdi-seliany-staly-vilnymy-238250.html>
4. <https://www.jnsm.com.ua/h/0303N/>

Фесюк К.В.,

*студентка I курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії*

*Науковий керівник - Богатирчук К.О., к.і.н., старший викладач
НПУ імені М.П. Драгоманова*

УКРАЇНА – ЄС: СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

На сьогоднішній день від студентів вимагається більше нових навичок та знань, володіння різними іноземними мовами, освіченості, Знаючи це все, можна сказати що вища освіта є ключовим пріоритетом в майбутній діяльності студента, фахівця з певної галузі знань. Важливим елементом у здобутті освіти

сьогодні є академічна мобільність студентів. В цьому плані наша країна активно співпрацює з європейськими країнами, які в свою чергу надають такі можливості для наших студентів та викладачів. Європейська Комісія розробляє, впроваджує та вдосконалює нові освітні програми, що передбачають для студента стипендії, гранти та подальше безкоштовне навчання в країнах Європи. Тому є актуальним розкрити дану сферу співробітництва нашої держави з Європейським союзом.

Метою дослідження – дослідити тенденції співпраці Україна-ЄС в освітній сфері.

У рамках програм зовнішньої допомоги Європейська Комісія здійснює цілий ряд заходів у сфері освіти, які доповнюють внутрішні програми ЄС і мають за мету:

- надання підтримки країнам-партнерам у сфері реформування систем вищої освіти; популяризація спільних цінностей і більш глибоке порозуміння між людьми та культурами;
- сприяння розвитку Європейського Союзу як світового центру вдосконалення освіти і підготовки, що сприятиме процвітанню Європи та економічному зростанню;
- поліпшення якості послуг і людських ресурсів в ЄС через спільне навчання та обмін досвідом.

На сьогоднішній день Україна бере участь у наступних програмах за підтримки Європейської Комісії:

➤ *Програма Темпус*, розроблена для підтримки соціальних та економічних перетворень в країнах-партнерах. Програма Темпус сприяє розвитку в цих країнах систем вищої освіти шляхом максимально збалансованої співпраці з партнерами з країн ЄС.

➤ *Програма Еразмус Мундус* – це програма співпраці та мобільності у сфері вищої освіти, спрямована на розвиток Європейського Союзу як всесвітнього центру досконалості освітнього процесу, розвиток партнерства між вищими навчальними закладами Європи і третіх країн та зміцнення міжнародних зв'язків у сфері вищої освіти через підтримку високоякісних європейських магістерських і докторських програм.

➤ *Програма Жана Моне* – це освітня програма, мета якої полягає у підвищенні рівня знань і поінформованості суспільства в ЄС і за його межами в питаннях європейської інтеграції через стимулювання викладання, дослідницької діяльності та дискусій на теми, що стосуються Європейського Союзу [2, ст. 11].

➤ *Програма Еразмус+*. – це програма обмінів студентів, викладачів та науковців країн-членів Євросоюзу, а також Ісландії, Ліхтенштейну, Македонії, Норвегії, Туреччини. Програма надає можливість навчатися, проходити стажування чи викладати в іншій країні, що бере участь в програмі. У Єврокомісії Erasmus назвали найуспішнішою освітньою програмою ЄС і важливим інструментом боротьби з молодіжним безробіттям. Терміни навчання і стажування можуть складати від 3 місяців до 1 року.

Отже, Європейська Комісія здійснює цілий ряд заходів у сфері освіти, надає підтримку та сприяє розвитку вищої освіти. Студенти та викладачі нашої країни активно залучені в різних освітніх європейських програмах з питань вищої освіти та європейської інтеграції.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Європейський Союз – Україна: брошура. ТОВ «FGL Energy» за сприяння Національного Темпус-офісу в Україні і за фінансової підтримки Європейського Союзу. Режим доступу: https://eeas.europa.eu/archives/delegations/ukraine/documents/virtual_library/eu_educational_brochurea5_uk.pdf
2. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі. Режим доступу: <https://kpi.ua/bologna>
3. Програма Еразмус+ Режим доступу: <https://cutt.ly/vc6FCpJ>
4. Формування освітньої і наукової стратегії в контексті європейської інтеграції України. Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01\(12\)/12sogei.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2012/2012_01(12)/12sogei.pdf)

Храмойкіна Д.С.,

магістр спеціальності Середня освіта (Історія)

*Науковий керівник – **Вовк О.В.**, к.і.н., доцент*

СумДПУ імені А.С.Макаренка

СЕЛЯНСЬКИЙ РУХ ОПОРУ РАДЯНІЗАЦІЇ (1928-1933 рр.)

Посилення економічного тиску на селянство, звуження рамок легальної політичної діяльності для все зростаючої їх кількості, якими супроводжувалося введення нового курсу щодо селян, зменшувало для останніх можливості легального захисту їх інтересів. Це змушувало селян переходити до протиправних дій. Опір селян набував різноманітних форм. Він був неорганізованим, однак досить масовим.

Зарубіжна історіографія представлена працями Николя Верта [5], Шейла Фицпатрика [6]. Серед українських дослідників вирізняється Кульчицький С. В. [4] та Ганжа О.І. [1].

Однією з ненасильницьких форм вираження селянського невдоволення, були численні листи-скарги до «доброго» вищого партійного керівництва. Одним з прикладів може бути лист від голови комсомольської організації Максименка із с. Бабанка, що на Уманщині: «Добрий день шановний секретар ВКП(б), товариш Сталін! До Вас пишу листа з України, з глухого села. Візьміть військову карту і знайдете село на річці Ятрань, зветься Полонисте на Уманщині Бабанського району. Ось таке вислухайте, тов. Сталін! Село має 317 дворів, колективізоване на 100 %. А що, тут думаєте радянська влада? Ні, не радянська, а чисто буржуазний строй! Пригадайте панщину: 6 днів роби панам, а 7-й – неділя, в яку не можна робити, бо свято [1, с. 28]. Так і на селі, щодня роблять в артілі».

Хвиля масових протестів почалася із лютого 1930 року й найбільшого розмаху отримала на початку березня. Загалом в Україні з 20 лютого по 20 квітня заворушеннями було охоплено понад 1900 сіл і містечок. У сотнях сіл була ліквідована радянська влада на кілька днів. Розмах селянських протесів,

особливо у прикордонних округах України, у лютому-березні 1930 року змусив Сталіна призупинити колективізацію на півроку.

Перші спроби селянства протидіяти політиці режиму знайшли свій вияв в різкому скороченні господарської активності. Для цього селяни відмовлялися від оренди землі, розпродували худобу, переставали наймати робітників. Питома вага тих, хто користувався найманою працею, скоротилася з 75,3 % у 1927 р. до 465,8% у 1929 р [5, с. 15].

Досить частим явище була агітація. Основою таких агітацій були переконання, що колективізація - це панщина, що колгоспівським хлібом порядкуватиме влада, а не самі колгоспники. Інколи агітації підтримувало духівництво. І по цій формі спротиву, за свідченням ОДПУ, Україна займала перше місце. Основна кількість листівок, як відзначалося в секретно-оперативних зведеннях, за своїм змістом була повстанською (48%) та антиколгоспною.

Своєрідною формою селянського опору були листівки та анонімки, в яких містились не тільки погрози фізичної розправи з місцевими комуністами та активістами, але й були заклики до непокори та селянського повстання проти влади. За оцінками ДПУ, біля 20 % селянських листівок були антирадянськими та мали антиурядову спрямованість.

Опір селян характеризувався утворенням партизанських загонів. Так, у червні—серпні 1923 р. в Черкаській окрузі було зафіксовано три повстанські загони — Грищенка, Луньєва, Зинька Стригуна, які спрямовували свою діяльність на руйнацію радапарату та зрив податкової кампанії [4, с. 19].

Однією з форм спротиву селян був і тероризм. За перше півріччя 1928 р. органи ДПУ зафіксували по всій Україні 117 терористичних випадків, за другу половину року — 302. Опір зростав. Лише за чотири місяці з жовтня 1928 р. по січень 1929 р. зафіксовано 292 випадки терористичних актів. У спецзведенні “Про терористичні прояви на Україні з 9 по 20 вересня” (1928 р.) фіксувались здійснені терористичні акти: вбивств – 2; підпалів – 30; поранень і побиття – 6; замахів на вбивство – 8; політичних хуліганство – 3. Попередньо було встановлено, що терористичні акти було здійснено на ґрунті: хлібозаготівель – 12; землепорядкування – 12; колективізації – 11; проти роботи активістів – 11; решта (3) — не визначено [2, 345].

Активну участь у виступах брали і жінки. Так 5 квітня 1932 р. на території колгоспів «Червоний партизан» та імені Бутора (Слободзейський район АМСРР) зібралося близько 200 жінок з дітьми, з закликами розбирати продовольчі склади, розгромили їдальню сільпо. З 5 по 12 травня 1932 р. смутою було охоплено 15 сіл Чорнухинського, Миргородського, Лубенського районів Харківської обл. [6, 15].

Отже, хоч виступи селян проти колективізації мали чільне місце не тільки в Україні, проте саме тут вони були найбільш масовими і затятими. Тому більшовицьке керівництво вдалося до надзвичайних заходів, аби зломити опір супротивників. Була організована низка заходів, які призвели до голодомору 1930-1932 рр.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Ганжа О. І. Опір селянства політиці суцільної колективізації в Україні // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. 2000. № 5.
2. Документы свидетельствуют. Из истории деревни накануне и в ходе коллективизации 1927-1932 гг. / Сост. В. П. Данилов и др. Москва: Политиздат, 1989. 525 с.
3. Крестьяноведение. Теория. История. Современность. Ученые записки / Сост. В.П. Данилова, Т. Шанина. Москва: РОССПЭН, 1996. 50 с.
4. Кульчицький С. В. Криза колгоспного ладу // Укр. іст.журн. 2003. №5. С. 15-20.
5. Николая Верт. Сопротивление крестьян насильственной коллективизации в СССР, Москва: РОССПЭН, 2010. 447 с.
6. Шейла Ф. Сталинские крестьяне. Социальная история Советской России в 30-е годы: деревня, Москва: РОССПЭН, 2001. 38 с.

Хромова В.В.,

Аспірантка

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Науковий керівник – Ячменіхін К.М., д.і.н., професор

РОЛЬ САНУ СВЯЩЕННИКА В КРИМІНАЛЬНО-СЛІДЧИХ СПРАВАХ 1930-Х РОКІВ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВНИХ СПРАВ ГДА СБУ, УСБУ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ ТА ДАЧО)

Особливе місце у кримінальній справі священника з грифом «таємно» займає його сан, оскільки саме місце священника в церковній ієрархії та значимість його діяльності для церкви впливало на розвиток кримінально-слідчої справи та на вирок підсудного.

Відповідно до чинних тоді Адміністративному і Кримінальному кодексах УРСР у судово-слідчих процедурах вживали терміни «духовенство» та «служителі культу» для позначення приналежності особи до релігійної діяльності [6, с. 207].

Роберт Акворт Конквест дослідив, що значну частину всього населення Радянського Союзу з 1930-х років занесли до списків Особливого відділу НКВС. Населення, яке отримували підозри у скоєнні будь-якого кримінального злочину або адміністративного правопорушення поділяли на категорії, священників зазвичай відносили до таких категорій як АР – антирадянські елементи, Ц – той, хто регулярно ходить до церкви, С – член релігійної секти [1, с. 197].

Наталія Рубльова зазначила, що наказом №00447 від 30 липня 1937 року було окреслено термін «антирадянські елементи» та визначено перелік осіб, які підпадали під дане значення. До переліку соціально небезпечних осіб НКВС СРСР входили т.зв. «церковники» та «сектанти» [6, с. 208].

При відкритті кримінальної справи, фігуранта відносили до I або до II категорії злочинців. I категорія – СНЕ (соціально небезпечний елемент), II категорія – СШЕ (соціально шкідливий елемент). Різниця між категоріями полягала в тому, що для злочинців I категорії виносили більш суворі вирoki, а саме заслання більше ніж на 10 років та розстріл. Категорії прописували ручкою або олівцем на першій сторінці справи. Так, наприклад

священника Костинецького Володимира Васильовича віднесли до I категорії злочинців за проведення контрреволюційної діяльності, та засудили до розстрілу [5].

Ієрархія у православній конфесії на початку ХХ століття була власне така: до білого духовенства відносились протопресвітер, протоієрей, ієрей, священник, протодиякон, диякон, псаломщик. До чорного духовенства відносили: патріарха, митрополита, архієпископа, єпископа, архімандрита, ігумена, ієромонаха, архідиякона, ієродиякона, монаха.

З високопоставлених чинів духовенства Чернігівської області до кримінальної відповідальності притягували єпископа Пахомія, який з 1917 року по 1922 рік очолював Чернігівську єпархію. У 1930 році він був заарештований через контрреволюційну діяльність і був засуджений до 5 років виправних-трудових таборів [7].

Важливо, що такі міри покарання як страти та заслання використовувались не тільки до єпископів, але і до протодияконів. Так, Потієнка Василя Васильовича протодиякона Української православної автокефальної церкви у 1934 році засудили до 5 років заслання. Достеменно не відомо, що саме вплинуло на даний вирок, однак можливо припустити, що Потієнко В.В. відправили на заслання із-за того, що він був наближеною особою до митрополита Василя Липківського про що, вказано в його кримінальній справі [3].

Проти релігійної діяльності монахів та монахинь також відкривали кримінальні справи. При проведенні обшуку співробітниками НКВС у монахинь Демиденко Устинії та Чистик Єфимії, була знайдена англійська валюта: 6 фунтів стерлінгів і десять шилінгів та переписка з архімандритом Мелітоном, який мешкав у Югославії. Дана переписка була розтлумачена так ніби вони отримують грошову нагороду від даного архімандрита за секретну інформацію, у зв'язку з чим Демиденко У. засудили до 5 років позбавлення волі, а Чистик Є. до 4 років позбавлення волі [2, с.8-14; с.120-135].

Могли засудити до розстрілу навіть священника, який не мав відношення до духівників більш високого рангу. Карпинського Віталія Олександровича звинуватили в контрреволюційній діяльності, а саме в проведенні зборів селян та проведенні релігійних обрядів. Однак в процесі дослідження його кримінальної справи було встановлено, що реальним приводом до надання найвищої кари було, те, що священник мав родичів у Польщі, а сам був родом із с. Новоселки, Рівненської області, яка тоді входила до складу Польщі [4, с. 6].

Виходячи з оброблених нами кримінальних справ більшість осіб, які фігурували в справах відносили до I категорії та засуджували до 5 чи 10 років ув'язнення або до розстрілу.

Безпосередньо важливо, що для розгляду справи Чернігівською трійкою мав значення сан "служителя культу", оскільки статус надавав певні можливість та права, якими духівник міг користуватися протягом життя, що в свою чергу могло відповідно до Кримінального кодексу УРСР бути підставою для відкриття кримінального провадження. Однак простежується тенденція, що для відкриття справи не важливо було місце священника у кар'єрній сходинці,

звертали увагу та прискіпливо перевіряли конфесію, участь у релігійних соборах та громадянській війні, підтримку місцевого населення, матеріальне забезпечення, походження, зв'язки із закордонними священнослужителями та безперечно ставлення самої особи до радянської влади.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Conquest G.R. The Great Terror: Stalin's Purge of the Thirties. New York. The Macmillan Company, 1968. 633 p.
2. Кримінальна справа. Архів УСБУ в Чернігівській області. Ф.7. Спр. П-1925. Арк.1-135.
3. Кримінальна справа. ГДА СБУ. Ф. 6. Спр. 75973-фп. Арк. 1–17.
4. Кримінальна справа. ДАЧО. Ф. Р-8840 Оп. 3. Спр. 9333. Арк. 1–38.
5. Кримінальна справа. ДАЧО. Ф. Р-8840 Оп. 3. Спр.10927. Арк.1–23.
6. Рубльова Н.Репресії проти «церковників» і «сектантів» в УРСР, 1917–1939 рр. *З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ*. 2008. № 28. С. 205–219.
7. Тарасенко О. Чернігівський архієпископ Пахомій (Кедров). *Сіверянський літопис*. 2008. № 3. С. 43–51.

Ціватий В.Г.

к.і.н., доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФІЛОСОФІЯ ДИПЛОМАТІЇ ТА ФІЛОСОФІЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН В ЄВРОПІ РАНЬОГО МОДЕРНОГО ЧАСУ (XVI-XVIII ст.): ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОЇ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

У даному дослідженні особлива увага приділяється розвитку, інституціоналізації міжнародних відносин і формуванню ментальних установок, світоглядних конструктів, зовнішньополітичних, дипломатичних і філософських ідеологем у політико-психологічних конструкціях ідей щодо трансформації європейської системи держав у ранній Модерний час (XVI-XVIII ст.) в інституціональному вимірі [3, с. 39-49].

Саме концептуалізація міжнародних відносин у XVI-XVIII століттях ввібрала в себе найкращі здобутки тогочасної філософії зовнішньої політики та філософії дипломатії. У добу раннього Модерного часу (XVI-XVIII ст.), поряд з виникненням і еволюцією європейської системи держав, відбувається об'єктивно обумовлений процес інституціонального та новаційного оформлення європейської суспільно-політичної думки та закономірний процес її впливу на становлення та трансформації, відповідний розвиток теорії зовнішньої політики і дипломатії держав Європи, зокрема держав Середземномор'я [4, с. 24-32].

Європейська дипломатія в новому статусі і філософській концептуалізації спрямувала свої зусилля на вихід на міжнародний плацдарм в якості реального міжнародного актора, здатного впливати на баланс сил на європейському континенті, а не лише як рівноправний учасник блоків, коаліцій та угод.

Поняття «інституціоналізація» активно використовується в науковому інструментарії дослідників, але історики, враховуючи специфіку цього терміну та його концептуально-теоретичну складність, не поспішають залучати термін

«інституціоналізація» до методологічного арсеналу історичного пізнання. Але саме історичний аспект дослідження інституціоналізації зовнішньої політики передбачає виявлення способів досягнення тих чи інших суспільних результатів, відтворює процес самої трансформації, формування політичної ідеології, зовнішньополітичної стратегії та дипломатичного інструментарію, а не зосереджує увагу дослідника лише на простій фактологічній констатації. Така постановка проблеми має показати, яким чином відбувалося виникнення, формування інституціональних основ і розвиток дипломатичних служб європейських держав у контексті формування суспільно-політичної та економічної думки та їх ідеологем в Європі [6, р. 76-94].

Виходячи з постановки проблеми – маємо вивчати не лише схему хронологічних подій дипломатичної діяльності держав, спираючись на джерельну базу, а показати перетворення зовнішньої політики і дипломатії як політичного явища під впливом суспільно-політичної та економічної думки, певних ідеологем, на організовану системоустановчу інституцію, проаналізувати внутрішні та зовнішні функції держави, відповідні зовнішньополітичні та дипломатичні ідеологеми, виявити критерії ефективності зовнішньої політики з погляду формування європейської системи держав чи визначення пріоритетів зовнішньої політики держав Європи [7].

Для вивчення системного розвитку міждержавних відносин необхідно використовувати нові методики пізнання, однією з яких є теорія інституцій та інституціональних змін і філософських парадигм. Ранній Модерний час (XVI-XVIII ст.) був для європейського суспільства часом. Одним із таких чинників впливу слугувало поширення в Європі практики книгодрукування як нового напрямку розповсюдження інформації у французькому суспільстві, поширенню ідеологем від зовнішньополітичної та соціально-економічної теорії до політико-дипломатичної прагматики [5, р. 26-36].

Постійна дипломатична служба у XVI-XVIII століттях набувала швидкого поширення та вжитку в практиці міждержавних відносин. Наприкінці XV століття в Європі розпочинається процес інституціонального розвитку книгодрукування як відповідь на підйом економіки, централізацію французької держави, зміцнення і централізацію королівської влади та зростання ролі зовнішньополітичного чинника, і зокрема – дипломатії та культури [2]. У нових соціально-економічних і політичних умовах формуються й нові ідеологеми та філософські концепти щодо зовнішньої політики й дипломатії в державах Європи [1].

Отже, зовнішньополітичні, дипломатичні, філософські та соціально-економічні ідеологеми, як психологічна конструкція нових ідей, нової суспільно-політичної думки XVI-XVIII століття, а також соціально-політична доктрина, яка виражала інтереси панівного класу, апелювали до морального обов'язку людини і вимагала від нього бути справедливим як заради досягнення головної мети життя – рятунку душі, так і заради встановлення суспільного порядку й збереження його в постійності. Спроба побудувати узагальнену модель політико-дипломатичної думки (ідеологем, концептів,

теорій тощо) початку особливої, трансформаційної епохи, звичайно, не є вичерпною і остаточною.

Доба раннього Модерного часу – це період трансформації та інституціоналізації принципово нового суспільно-політичного порядку та соціально-економічного розвитку суспільства в Європі, утвореного територіальними державами, та формування нової інституціонально-дипломатичної практики та філософії міжнародних відносин, зовнішньої політики і дипломатії.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Кальєр Ф., де. О способах ведения переговоров с государями: Перевод первого французского издания 1716 г. М.: Б.и., 2000. 208 с.
2. Цатурова С.К. Формирование института государственной службы во Франции XIII-XV веков. М.: Наука, 2012. 638с.
3. Циватий В.Г. Європейська система міжнародних відносин і дипломатична практика в період Тридцятилітньої війни (1618-1648 рр.): інституціональний та конгруентний дискурси // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. 2020. Том 30. Серія «Історичні науки». С. 39-49.
4. Циватий В.Г. Європейські зовнішні справи і дипломатія середини XVII століття: інституціональні дилеми Вестфальського конгресу і Вестфальського миру // Зовнішні справи. 2020. № 4. С. 24-32.
5. International Relations. Edited by Stephen McGlinchey. Bristol, England, 2017. Part I: Diplomacy. P. 26-36.
6. Le Goff J. Les mentalités: une histoire ambiguë / Ed. J. Le Goff, P. Nora // Faire de l'histoire. III. Paris, 1974. P. 76-94.
7. Vovelle M. Idéologies et mentalités. Paris, 1982. 366 p.

Чабанова Д.С.,

*студентка II курсу спеціальності Історія та археологія
Науковий керівник – **Моцак С.І.,** к.п.н., доцент
СумДПУ імені А.С. Макаренка*

МУЗЕЙ КРОЛЕВЕЦЬКОГО ТКАЦТВА

Музей Кролевецького ткацтва - краєзнавчий музей у місті Кролевець на Сумщині, зібрання матеріалів і предметів з історичного та культурного розвитку ткацтва Кролевеччини [1, с. 1].

Кролевець вважається неофіційною столицею художнього ткацтва, бо має вікову історію та збережену технологічну традицію. Облаштування музею тривало майже 70 років [2]. 19 листопада 2011 року у рамках проведення Міжнародного літературно-мистецького фестивалю «Кролевецькі рушники», який з 1995 року щорічно проводиться у м. Кролевці, відбулась важлива історична подія – відкриття музею кролевецького ткацтва. Розташовано музей в історичній садибі родини Огієвських (бульв. Шевченка, 33), де колись гостював великий Кобзар.

Відкриття музею є приклад справжнього патріотизму, любові до рідного краю, яка проявляється у вивченні і збереженні історії. Саме кролевецькі рушники замовив собі на весілля Тарас Григорович Шевченко - після того, як побачив їх у сім'ї Огієвських під час відвідин Кролевця.

В основу музею була закладена спадщина музейної кімнати Кролевецької фабрики художнього ткацтва. Музейна збірка стародавніх і сучасних творів художнього ткацтва нараховує понад 700 унікальних експонатів, з яких майже 400 – рушники. Найстаріший з рушників датується 1839 роком.

Ткани вироби, які зберігаються у фондах музею, дійшли до нас із XIX-XX століть. Це різноманітні предмети декоративно-ужиткового та обрядового призначення, передусім рушники, розмір й оформлення яких залежали від використання їх у побуті й обрядах. Узорні тканини інтер'єрного вживання –

настільники, рядна, фіранки.

Кожний твір художнього ткацтва, що зберігається в музейній колекції, доносить до сучасників уяву про естетичні уподобання та високу майстерність їх творців. Найбільшу популярність ткани рушники мали у другій половині XIX століття на місцевих ярмарках – Хрестовоздвиженському у Кролевці та Іллінському у Ромнах, далі ширилися всією Україною. У

містечку працювали цілі родини ткачів. Відомі ткачі, кожний з яких мав свій стиль, своєрідну манеру виконання, – Настя Іваницька, Петро Бідний [1, с. 3].

Найвідоміша династія ткачів та скупників – Ринді (Риндіних). Іван Риндя швидко помітив, що торгівля дає більший прибуток, ніж саме ткацтво, зайнявся скупництвом і продажем, поступово створивши монополію на вироби кролевецьких майстрів. Досягнувши виставок у Парижі, Лондоні, Барселоні і здобувши там почесні медалі, І. Риндя примножив здобутки діда й батька. У 1875 році він посприяв будівництву приміщення ткацьких майстерень для земської навчальної школи. Тоді ж на кролевецьких рушниках з'явилося і його прізвище, а самі рушники стали брендом, потрапили до приватних зібрань, в колекції Київського та Чернігівського музеїв, в музей імператора Олександра III в Петербурзі, експортувалися в Італію, Канаду, США, Францію, Японію.

Перше ткацьке підприємство у Кролевці з'явилося у 1922 році, коли ткачі-надомники об'єдналися в артіль декоративно-художнього мистецтва «Відродження». З 1960 року артіль стала Фабрикою художнього ткацтва, а вже у 1970-х роках Кролевець був одним з провідних центрів візерункового ткацтва в Україні. Продукція експонувалася до 50 країн світу [1, с. 5].

Для збереження традицій кролевецького переборного ткацтва у лютому 2018 року його було включено до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України, що передбачає здійснення заходів з його охорони комунальним підприємством «Кролевецьке художнє ткацтво» та відділом культури Кролевецької районної державної адміністрації [2].

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Хутка Ірина, Хутка Ольга, 13 р., лсш № 69, с.11, м. Львів
2. <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua/element/4>

Чижов О. І.,
к.і.н., Сумський будівельний коледж

ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ СУМЩИНИ ЗА НАЦИСТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ 1941 – 1943 рр.

З набуттям Україною незалежності вітчизняна історична наука отримала широкі можливості об'єктивного дослідження тематики, висвітлення якої за часів СРСР спотворювалася з ідеологічних причин. Зокрема це стосується історичних питань щодо періоду нацистської окупації України під час німецько-радянської війни. На сьогодні в українській історичній науці інтерес до означеної тематики залишається стабільно високим.

Із жовтня 1941 р. по вересень 1943 р. територія Сумщини перебувала під окупацією армій нацистської Німеччини та її союзників. Під час німецько-радянської війни музейні колекції регіону зазнали значних втрат, оскільки не були евакуйовані до тилу за виключенням основної частини колекції Сумського художнього музею. Розміри матеріальних втрат музеїв Сумської області суттєво різнилися. Сильно постраждала колекція Конотопського музею: збитки фондів та музейного устаткування становили 2043000 крб. Тоді як збитки фондів Глухівського музею становили 31,3 тис. крб. та на 44 тис. крб. було пошкоджено приміщення музею. Найбільш суттєвих незворотних втрат зазнав Сумський краєзнавчий музей. Під час німецького авіанальоту на м. Суми 30 вересня 1941 р. у приміщення музею влучила бомба [18, с. 47 – 48].

На початку окупації Роменський та Охтирський краєзнавчі музеї було виселено з приміщень колишніх культових споруд, що поверталися церкві, оскільки нацистський режим сприяв відродженню релігійного життя на окупованих територіях з метою завоювання прихильності місцевого населення. Також музеї повернули релігійним громадам частину наявних у них предметів церковного вжитку [18, с. 48]. Так, Сумським музеєм поміж інших речей церковного вжитку було передано громаді Спасо-Преображенського собору цінні ікони: старовинну ікону Корсунської Богоматері, ікону роботи видатного російського художника В. Є. Маковського та ін. [7, с. 3; 2, с. 3].

Охтирський та Конотопський краєзнавчі музеї під час нацистської окупації не працювали. Колекція Охтирського музею зберігалась у підвалі Покровського собору і була частково розграбована. Приміщення Конотопського музею було перетворено на військову казарму, а його експонати частково розкрадені, а частково знищені [18, с. 48].

За окупації музеї фінансувалися по мінімуму. Так, Роменський музей наприкінці 1941 р. взагалі не фінансувався. Щоб мати змогу продовжувати роботу співробітники музею у музейній лабораторії виготовляли для продажу населенню свічки, мило, есенції, чорнило та інші побутові товари [18, с. 49].

Сумський краєзнавчий та художній музеї було об'єднано в єдиний Сумський міський музей. Цей музей очолив спочатку М. П. Добровольський, а з жовтня 1942 р. – Таранець [6, с. 2]. Оскільки старе приміщення музею було пошкоджено, під музей за поданням відділу пропаганди та просвіти міською управою було виділено нове приміщення (вул. Миколаївська 16), що знаходилось поруч зі старим [4, с. 4].

Одночасно з відкриттям музею для відвідувачів у ньому розпочалася виставка художньої творчості місцевих майстрів. На відкритті виставки 3 травня 1942 р. були присутні польовий комендант, німецькі солдати та офіцери, бургомістр Я. А. Дяденко, місцеві мешканці [11, с. 4]. На виставці були представлені картини, етюди, малюнки 10 художників: Буцика, Добровольського, Пелешука, Рябуценка, Ягодкіна [4, с. 4], Белого, Лабунця, Пархоменка, Сердюка, Чернешенка. Усього було виставлено 85 творів [13, с. 3]. Серед робіт за чисельністю переважали пейзажі [4, с. 4]. Також тут були представлені вишивки виконані ученицями жіночої гімназії та вирізьблена місцевим майстром дерев'яна ікона [11, с. 4]. Виставка діяла до 25 травня. 28 робіт було придбано відвідувачами. З 3 по 22 травня виставку відвідало 974 осіб, з них: 500 – німецькі військові, 174 – екскурсанти з навчальних закладів, решта – доросле населення міста [13, с. 3].

31 травня 1942 р. у приміщенні музею відкрилася виставка робіт професора архітектури Харківського художнього інституту В. К. Троценка уродженця Сумщини. Виставка діяла протягом двох тижнів [1, с. 4].

На початку липня 1942 р. відкрилася нова виставка картин сумських художників. Спочатку на виставку подали свої роботи 6 художників: Белий, Буцик, Добровольський, Пелешук, Троценко, Ягодкін. Ця виставка було менша за першу, проте відтепер з тимчасової вона перетворювалась на постійну: взамін проданих творів мистецтва від сумських художників мали надходити нові роботи [12, с. 3]. За розпорядженням польового коменданта реалізація картин художникам дозволялася лише через музей та за цінами, що встановлювало журі виставки, яке складалося з музейних працівників.

Художня експозиція міського музею за окупації головним чином складалася з речей, що довелося залишити у Сумах при евакуації через складність транспортування чи через малоцінність: предметів декоративно-вжиткового мистецтва, скульптури, художніх меблів. Музей мав наступні художні відділи: виробів Київської Межигірської фаянсової фабрики, українського народного мистецтва, російського мистецтва, західного мистецтва XVII ст. та XVIII ст. [6, с. 1 – 2]. Пізніше за наполяганням відділу пропаганди та просвіти була створена і краєзнавча експозиція, проте вона обмежувалась лише презентацією фауни Сумщини. Створення інших краєзнавчих відділів не дозволяв брак експонатів. Екскурсії у музеї не проводилися. Етикетаж експонатів був оформлений на низькому рівні [14, с. 4].

За результатами проведеної співробітниками Сумського музею інвентаризації вартість музейних цінностей на кінець жовтня 1942 р. становила близько 2 млн. крб. Серед найбільш цінних експонатів були оригінали праць

відомих скульпторів Е. Фіаскі (Італія), Б. Торвальдсена (Данія), Ж.-Б. Карпо, Ж. Шинара, Ж. Шап'юї (Франція) та ін. [3, с. 4].

Під час безвладдя за першої евакуації окупантів з міста у лютому 1943 р. Сумський музей було пограбовано солдатами румунської армії. А під час остаточного відступу окупантів на початку вересня 1943 р. Сумський музей згорів. Переважна більшість його експонатів загинула [6, с. 2].

Нове приміщення Роменського краєзнавчого музею, що йому відвела міська управа, було сильно пошкоджено при проходженні фронту. На ремонт приміщення тривалий час гроші не виділялися [18, с. 48]. Тому відбудовчий період у Роменському музеї затягнувся, і він відкрився для відвідувачів лише 14 лютого 1943 р. На відкритті музею був присутній голова відділу пропаганди та просвіти Віммер. Нове приміщення музею було вдвічі менше від того, в якому він знаходився раніше [8, с. 1]. Роменський краєзнавчий музей мав такі відділи: природи Роменщини, місцевого виробництва, археології Роменщини, церковної старовини, селянського хатнього побуту XVIII – XIX ст., селянського надвірного побуту XVIII – XIX ст. Велася робота над створенням нових відділів [5, с. 1]. Наприклад, будувалась експозиція відділу панського побуту XVIII – XIX ст. [18, с. 49]. Краєзнавчий музей у Ромнах працював у неділю, середу та п'ятницю з 10-ї до 14-ї години. Плата за відвідування становила для учнів 1 крб, для всіх інших 3 крб. Музей знаходився за адресою вул. Коржівська 22 [16, с. 2]. Під час відступу окупаційних військ у вересні 1943 р. музей було пограбовано місцевими зловмисниками [18, с. 48].

Директором Путивльського краєзнавчого музею за окупації був Ф. Н. Шелемін. У експозиції музею на багатому археологічному матеріалі висвітлювалися періоди кам'яного віку, доба стародавніх слов'ян та Київської Русі. Один з відділів музею присвячувався пам'ятнику літератури «Слову о полку Ігоревім». У природничому відділі були представлені скам'янілості, місцеві копалини, кістки тварин та таксидермічні експонати [19, с. 2].

Глухівський краєзнавчий музей за окупації очолював П. С. Прокопенко. Розміщувався музей на вул. Спаській 12. Зміни в експозиції музею обмежилися вилученням із неї експонатів, що висвітлювали «революційний» та «радянський» періоди [18, с. 49].

Б. К. Руднев директор Лебединського художнього музею, що також працював за окупації, приховав найбільш цінні експонати з фондів, а в експозиції замінив їх менш цінними. Під час евакуації окупантів з міста директор постійно чергував у приміщенні музею, рятуючи його від розкрадання місцевими зловмисниками. Таким чином Б. К. Рудневу вдалося з найменшими втратами зберегти музейну колекцію [18, с. 49]. Переховували частину найбільш цінних експонатів і працівникам інших музеїв Сумщини [18, с. 47].

На поповнення фондів новими експонатами у музеїв фінансів не було, тому у цій справі доводилося розраховувати на безкорисну допомогу небайдужих мешканців та організацій. Так, мешканець Сум В. С. Костюченко під час купання у р. Псел на Кустівському березі (міський парк) знайшов кістку мамонта, яку передав Сумському музею [17, с. 4]. Художня студія м. Ромни

виготовила для Роменського музею макети церкви св. Георгія із с. Лозовій та міського Святодухівського собору [10, с. 4].

Музеї Сумщини намагалися проводити і роботу пам'яткоохоронного характеру. Так, директор Роменського музею М. М. Семенчик звертався до відділу благоустрою м. Ромни з проханням не переорювати та не відводити під посівну площу городище в урочищі Монастирище, що досліджувалось у 1901, 1906 і 1926 рр. та мало важливу наукову цінність [18, с. 49].

Співробітники музеїв Сумщини писали чи допомагали підготовляти матеріали для місцевої преси з різноманітних краєзнавчих питань. Зокрема статті були присвячені зв'язкам видатних особистостей з Сумщиною (Т. Г. Шевченко, М. С. Щепкін та ін.), церковній історії регіону, місцевій геології та археології, історії міст краю та ін. [9; 2, с. 3; 16, с. 2]. У низці цих статей присутня нацистська пропагандистська тематика [15, с. 2 – 3].

Отже, в складних умовах окупації і воєнного часу більшість музеїв Сумщини продовжували працювати. З різних причин музейний фонд Сумщини зазнав суттєвих втрат. Окупаційний режим замало приділяв уваги роботі музеїв. Через погане фінансування музейними співробітниками велася головним чином експозиційна робота. В музейних експозиціях переважала побутово-етнографічна, мистецька, природнича тематика.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Архітектурна виставка. *Сумський вісник*. 1942. № 65. 31 травня. С. 4.
2. Більшовицький вандалізм/ О. З. *Сумський вісник*. 1942. № 40. С. 3.
3. Богущ І. У міському музеї. *Сумський вісник*. 1942. № 130. С. 4.
4. Виставка картин, вишивок та різьбляних робіт/ Н. Б. *Сумський вісник*. 1942. № 52. С. 4.
5. Вітаємо відкриття краєзнавчого музею в Ромні. *Відродження*. 1943. № 12. С. 1.
6. Державний архів Сумської області. Ф. Р-3397. Оп. 1. Од. зб. 1. 27 Арк.
7. Добровольський, Сьомов. Дорога знахідка. *Сумський вісник*. 1941. № 11. С. 3.
8. Краєзнавчий музей. *Відродження*. 1943. № 13. С. 1.
9. М. С. Щепкін на Сумщині/ О. З. *Сумський вісник*. 1942. № 5. С. 2; Неспеціаліст. Дещо про геологію Сумщини. *Сумський вісник*. 1942. № 43. С. 2; Шевченко на Сумщині/ О. З. *Сумський вісник*. 1942. № 32. С. 3; Шелемин Ф. История города Путивля (краткий очерк). *Путивлянин*. 1942. № 80. С. 2.
10. Над чим працюють в Роменській художній студії. *Відродження*. 1942. № 85. С. 4.
11. Народна творчість на огляді/ Н. Б. *Сумський вісник*. 1942. № 54. С. 4.
12. Нова художня виставка/ О. З. *Сумський вісник*. 1942. № 79. С. 3.
13. Підсумки виставки/ О. З. *Сумський вісник*. 1942. № 65. 3 червня. С. 3.
14. Про перебудову роботи музею/ Г. У. *Сумський вісник*. 1943. № 62. С. 4.
15. Романець С. Короткий нарис історії міста Ромна. *Відродження*. 1943. № 21. С. 2 – 3.
16. Семенчик М. До відкриття краєзнавчого музею в Ромні. Археологічне обличчя Роменщини. *Відродження*. 1943. № 12. С. 2.
17. Цікава знахідка/ О. З. *Сумський вісник*. 1942. № 80. С. 4.
18. Чижов О. І. Розвиток культурно-просвітніх закладів на Сумщині (кін. 30-х рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.): дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / НАКККіМ. К., 2017. 273 с.
19. Шелемин Ф. Путивльський музей. *Путивлянин*. 1942. № 73. С. 2.

Штефюк Д.С.,

*студентка I курсу спеціальності Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії*

Науковий керівник - Богатирчук К.О., к.і.н., старший викладач

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Глобальні події другої половини ХХ – початку ХХІ ст. докорінно змінили геополітичну ситуацію на планеті. Виникла новітня доба всесвітньої історії та міжнародних відносин, що характеризується утвердженням нового економічного й політичного порядку, прогресивними демократичними змінами у світі та водночас наростанням глобальних і локальних конфліктів та проблем. Сьогодні відбувається руйнація впливових усталених схем взаємозалежності і союзів держав, дестабілізовано систему суверенітету, зростає розрив між глобальними «гравцями» суспільного буття та іншими, значно слабшими за могутністю суб'єктами міжнародного права. Небезпеку в Європі, частиною якої є Україна, та світових відносинах спричинюють зовнішні загрози, політична нестабільність і непередбачуваність розвитку подій, поглиблення стратифікації держав з різним рівнем соціально-економічного розвитку, екологічні катастрофи, некерованість міграційних процесів, міжетнічні конфлікти, інтернаціоналізація кримінальних структур та, зрештою, глобальний тероризм [3]. На цьому тлі проблеми глобалізації й глобальних конфліктів постають, безперечно, актуальними як найбільш значущий вектор розвитку цивілізації, як своєрідна «рівнодійна» суперечливих і різноспрямованих мегатенденцій розвитку сучасного світу.

Метою нашого дослідження є спроба аналізу міжнародного тероризму як форми прояву конфлікту в сучасних міжнародних відносинах.

Сучасний тероризм – різновид війни в її класичному розумінні як насильницького нав'язування противнику своєї волі з тією лише важливою особливістю, що терористична боротьба «орієнтована на асиметрію, за допомогою якої гравці, нескінченно більш слабкі технологічно і організаційно, ніж їх багаторазово більш потужний противник, виявляються здатними воювати проти нього» [4]. Терористичні групи прагнуть підірвати морально-психологічний потенціал противника без контакту з його військовою машиною. При цьому для своїх ударів вони вибирають найбільш уразливі цілі в тій чи іншій країні, просто «обходячи» як військові, так й інші перешкоди та захисні механізми, у створення яких так багато вкладали сучасні суспільства заради забезпечення своєї безпеки [2]. Поява загрози глобального (міжнародного, транснаціонального) тероризму проти розвинених держав зруйнувала ілюзії про підвищення керованості міжнародної системи і можливостей знаходження компромісів між асиметричними антагоністами. Сучасні прояви тероризму залишають відкритим головне питання про те, до яких політичних цілей прагнуть ці групи, а також наскільки сумісні політичні цілі терористів з цілями і цінностями тих країн, проти яких вони ведуть боротьбу.

Міжнародний тероризм – це мегатенденція, він виріс до масштабів уселенської небезпеки на хвилях глобалізації. Вона загострила такі ключові проблеми світового розвитку, як необхідність зменшення загрози ядерної війни, що залишається актуальною; глибокі суперечності між характером цивілізації,

що склалася, і природою; дегуманізація суспільства й особи; соціально-економічне розшарування населення планети, що посилюється; зростаючі масштаби маніпулювання громадською думкою за допомогою все проникаючих засобів масової інформації [1, с. 6]. Специфіка тероризму, зокрема міжнародного, така, що жертва, якщо вона є, не завжди виступає як дана особа з конкретним прізвищем, ім'ям, місцем і родом роботи тощо, а виступає як щось, що уособлює іншу сферу, іншу культуру й систему відносин. Виняток становлять державні, політичні, громадські, культурні, релігійні діячі, яким мстять за їх діяльність чи для того, щоб її припинити. Зрозуміло, що такі особистості стають цілями і жертвами міжнародного тероризму.

Сучасному міжнародному тероризму притаманні нові риси:

– відбувається формування глобальних терористичних мереж і керівних центрів, що здійснюють підготовку терористичних актів і координацію дій окремих виконавців; – створюються інфраструктура терористичних угруповань, зокрема інфраструктура фінансування акцій, що проводяться; – існує тенденція до проведення масштабних акцій, що набувають характеру диверсійно-терористичної війни, з метою створення атмосфери загального страху, збудження антиурядових настроїв в суспільстві для успішної боротьби за вплив і владу; – відбувається зрощення терористичних угруповань з організованою злочинністю (перш за все, з угрупованнями, що спеціалізуються на торгівлі наркотиками, людьми і зброєю); – активізується проникнення терористів та їх посібників у державні та громадські структури [1].

Отже, міжнародний тероризм сучасності – явище досить складне, динамічне та багатопланове. З огляду на все сказане вище, навряд чи нам вдасться подолати його у XXI столітті, не кажучи вже про соціальні причини, що його породжують. Але це не означає, що боротьба зі злочинними проявами не має змісту. Не допустити, щоб теракти стали буденним явищем, а вимоги терористів - основним визначником зовнішньої політики – реально. Тому найближчим часом зусилля відповідних структур будуть сконцентровані саме під таким гаслом.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Гончаренко О. Превентивні асиметричні стратегії в регіональних конфліктах та боротьбі з міжнародним тероризмом / О. Гончаренко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: Економіка, право, політологія, туризм. – 2012. – Т. 1. – № 1–2. – С. 91–97.
2. Мюнклер Х. Тероризм сьогодні. Война становиться асиметричною / Х. Мюнклер // *International Politic.* – 2004. – № 1. –Р. 27–31.
3. Мартусенко І. Збереження суверенного статусу України в умовах сучасних глобалізаційних процесів / І. Мартусенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. –№ 8. – С. 210–214. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-8-2015.pdf>.
4. *Insurgents, terrorists, and militants: The warriors of contemporary combat* / [H. Shultz, Jr. Richard, J.A. Dew]. – Columbia : Columbia University press, 2006. – 328 p.

Юдченко Ю.Л.,

магістр спеціальності Середня освіта (Історія)

Науковий керівник – Авхутська С.О., к.п.н., доцент

НАЦІОНАЛЬНИЙ СКЛАД УКРАЇНСЬКИХ ПАРТИЗАНСЬКИХ ФОРМУВАНЬ В РОКИ РАДЯНСЬКО-НІМЕЦЬКОЇ ВІЙНИ (1941-1944 рр.)

В 1941-1943 рр., коли вся територія України була окупована військами Німеччини та її союзниками, командні кадри для партизанських загонів поповнювалися із представників різних народів. Із 53 командирів партизанських з'єднань та 5 бригад Українського штабу партизанського руху (УШПР) 29 (55%) були по національності українцями, 18 (34%) – росіянам, а останні 6 (11%) представниками інших національностей [2, с. 343]. Всього представників східних слов'ян (українців, росіян, білорусів) в 11 найпотужніших з'єднаннях УШПР нараховувалося до 90% [2, с. 345].

До партизанів записувалися і представники інших національностей, зокрема поляки. У партизанському з'єднанні О. Сабурова було створено загін імені Тадеуша Костюшки, на чолі якого став Роберт Сатановський. Пізніше загін був переданий у підпорядкування в Рівненське з'єднання під командуванням Василя Бегми.

Влітку 1943 р. у Хочинських лісах було сформовано загін імені Ф. Дзержинського під командуванням офіцера Червоної армії Яна Галицького. Загін входив у Рівненське партизанське з'єднання №2 І. Федорова, але пізніше він був переданий з підпорядкування бригади УШПР під командування Івана Бирки [2, с. 348].

У серпні 1943 р. у підпорядкуванні Рівненського штабу партизанського руху під командуванням В. Бегми було створено з'єднання «Еще Польска не стигнула», яке на початку очолював Н. Куницький. У березні 1944р. воно було переформовано в бригаду імені Т. Костюшко. У січні 1944 р. на території Волинської області була створена бригада Ванди Василевської під командуванням Станіслава Шелеста. У середині березня 1944 р. була створена бригада «Грюнвальд» на чолі з Юзефом Собесяком. У квітні 1944 р. у відповідності з постановою ЦК КП(б)У вищезазначені з'єднання та окремі загін під командуванням Л. Луцевича у кількості 1863 чоловіка були передані в оперативне підпорядкування новоствореному Польському штабу партизанського руху [4, с. 257].

В партизанських загонах України воювали представники єврейської національності меншини. 90% євреїв-партизан проходили службу рядовими бійцями, 8% були висунуті на командирські посади, 2% комісарами та політичними керівниками [3, с. 313]. Але партизани-українці відносилися до своїх бійців єврейського походження достатньо неоднозначно. Особливо це проявлялося під час рейду до Карпат Сумського партизанського з'єднання на чолі із С. Ковпаком. Негативне ставлення до євреїв було визначено у розвідувальних та інформаційних загонах ОУН(б). Зокрема, у розвідувальній інформації від 23 липня 1943 р. мова йшла про наступне: «Своих убиты партизаны хоронят, только евреев оставляют не закапывая»[1, с. 80].

Таким чином, незважаючи на окремі етнічні суперечності, багатонаціональні партизанські з'єднання України внесли вагомий внесок у розгром військ Німеччини та її союзників у роки радянсько-німецької війни.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Від Полісся до Карпат «карпатський рейд Сумського партизанського з'єднання під командуванням С. А. Ковпака (червень-вересень 1943р.): очима учасників, мовою документів /Упоряд. А.В. Кентій, В.С. Лозицький. Київ: Парламентське видавництво, 2005. 304 с.
2. Гогун А. Сталинские командос. Украинские партизанские формирования 1941-1944. Москва: РОССПЭН, 2012. 527 с.
3. Елизаветский С. Полвека забвения: Евреи в движении, Сопративления партизанской борьбе в Украине (1941-1944). Киев: Джойн, 1998. 339 с.
4. Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941-1945. Документы и материалы: ВЗТ. Т.2 Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942г.- конец 1943г.)/ Сост. В.Н. Неметый. Киев: Наукова думка, 1985. 535 с.

Ярош Н.В., к.п.н., старший викладач

Ішмурадов Заїрджан, студент IV курсу спеціальності Середня освіта (Історія)
СумДПУ імені А.С.Макаренка

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧОЇ ОСВІТИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ (80-ТІ рр. ХХ ст.)

З другої половини 80-х років ХХ ст. намітилися певні зрушення у змісті шкільної суспільствознавчої освіти. Почав розроблятися антропогенний аспект, посилилася увага до суб'єктивних факторів взаємодії особистості і суспільства. Реформування суспільствознавчої освіти на основі концепції „оновленого соціалізму” при збереженні марксистсько-ленінської методології не відповідало глибоким змінам, що охопили радянське суспільство наприкінці 80-х рр. ХХ ст. та новим ідеям гуманізації навчання, які набували усе більшого поширення в тогочасному педагогічному середовищі.

У той же час партійно-державне керівництво дозволяло вести різнобічні дослідження в галузі форм і методів, намагаючись за рахунок цього подолати падіння інтересу школярів до суспільствознавчих предметів. Це відкривало шлях для здійснення творчого пошуку з позицій педагогічної науки, а не ідеологічної доцільності. Наприкінці 80-х рр. ХХ ст. розпочинаються спроби змінити не лише зміст суспільствознавчої освіти, а й її організаційно-структурні засади. Так, частина учителів та науковців-методистів схилилися до думки про те, що існуючі предмети „Суспільствознавство”, „Основи Радянської держави і права”, „Етика і психологія сімейного життя” були мало пов'язані між собою, неефективні, занадто академічні, явища суспільного життя пояснювали складною для дітей мовою [1, с. 21]. У зв'язку з цим почалося обговорення ідеї повернення до єдиного суспільствознавчого курсу, який би інтегрував у собі елементи знань з філософії, економіки, політики, права, етики, психології.

Аргументуючи потребу у створенні єдиного (інтегрованого) курсу „Суспільствознавства” та збільшення обсягу годин на його опрацювання педагоги апелювали до позитивного досвіду соціалістичних країн, зазначаючи, що в школах Болгарії, Угорщини, Німецької Демократичної Республіки, Чехословаччини, Куби суспільствознавство вивчається протягом трьох – п’яти років, охоплюючи з 7-8 по випускний класи. У загальному обсязі історико-суспільствознавчої підготовки на долю суспільствознавчих курсів припадає від 24 до 44 % навчального часу, тоді як у СРСР на „Суспільствознавство”, „Етику і психологію сімейного життя”, „Основи Радянської держави і права” передбачено тільки 18 % у загальному обсязі історико-суспільствознавчої освіти [1, с. 24]. У багатьох західноєвропейських країнах суспільствознавча освіта починалася уже з початкової школи. Наприклад, у Великобританії спочатку вивчалися місцеві органи влади, а потім – суспільно-політична структура усієї держави. У „Практичному посібнику із суспільствознавства на початковому етапі” за редакцією Ф. Івенса були представлені такі розділи: 1. Місцеве оточення. 2. Школа. 3. Місцева влада. 4. Промисловість. 5. Система охорони здоров’я. 6. Релігійні, культурні і соціальні організації. 7. Спорт і відпочинок. У посібнику Т. Бреннана для старших ступенів школи передбачалося опрацювання більш складних понять: „парламент”, „прийняття законів”, „грошова система і банки”, „заробітна плата і тред-юніони” [2, с. 87].

Л. Боголюбов та Л. Іванова вважали, що створення навчального предмету, який уособлюватиме у собі всі необхідні для суспільствознавства знання, „не суперечить вимогам науки, більш того – відображає тенденцію до інтеграції наукового знання” [1, с. 23].

Практичним заходом з реалізації ідеї створення інтегрованого курсу стало оголошення Всесоюзного конкурсу на створення нової програми з суспільствознавства. Один із таких проєктів був розроблений і українськими педагогами.

Не дивлячись на те, що шкільна суспільствознавча освіта до 1991 р. продовжувала базуватися на принципах політичної ідеологізації, все ж розпочалася поступова відмова від домінування марксистсько-ленінських догматів при характеристиці людського суспільства, відбулося усвідомлення того, що марксизм-ленінізм є псевдонауковою системою. Стала очевидною безперспективність марксистсько-ленінського суспільствознавства, приреченість його наукового і пізнавального потенціалу і закладалися підвалини для нового періоду в розвитку шкільної суспільствознавчої освіти, збудованої на інших теоретико-методологічних підходах.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Боголюбов Л. Н. Каким быть школьному обществоведческому образованию? // Советская педагогика. 1989. № 9. С. 21–27.
2. Булай Л. В. Суспільствознавство як предмет політичної індоктринації / // Радянська школа. 1982. № 10. С. 86–89.

Наукове видання

**ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ДОСЛІДЖЕННЯ
МОЛОДИХ УЧЕНИХ**

МАТЕРІАЛИ

IX Всеукраїнської науково-практичної конференції

Частина 2

22-23 квітня 2021 р., м. Суми

Відповідальна за випуск *В.В. Михтуненко*

Підп. до друку 17.05.2021.

Формат 60x84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк. арк. 9,3.

Ум. фарб.-відб. 9,3. Обл.-вид. арк. 11,88.

Тираж 25 пр. Вид. № 27.

Видавець і виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.

Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.